

RAPPORT

Movium Partnerskap

Foto: Jean Baptiste Béranger

Hildegun Varhelyi och Maria Stigle

Vad händer? – konst och tillfällig
gestaltning i en riskmiljö för barn
och unga

Rapportfakta

Denna studie är genomförd av Hildegun Varhelyi, adjungerad professor i landskapsarkitektur på SLU, Ultuna, och Maria Stigle, trygghetsamordnare på Norra Innerstadens Stadsdelsförvaltning, Stockholms stad.

Stad & Land nr 198

Stad & Land är en bokserie som ges ut av SLU Tankesmedjan Movium, som arbetar med stadsutvecklingsfrågor och vänder sig till dem som planerar, projekterar, anlägger, förvaltar och forskar om urbana landskap

ISBN: **978-91-8046-749-0**

DOI: <https://doi.org/10.54612/a.3796jink1g>

Detta projekt är genomfört inom ramen för Movium Partnerskap

Movium Partnerskap erbjuder möjligheter för samarbete och erfarenhetsutbyte. Med Movium Partnerskap ökar organisationen personalens kompetens, medverkar till branschens utveckling, får kontaktytor med SLU, Movium och branschen och har möjlighet att delta i forskningsprojekt och gemensamma aktiviteter.

Kontaktpersonen och anslutna användare får alla Moviums prenumerationstjänster, rabatt på Moviums kurser, seminarier och konferenser. De erbjuds också tillfällen för erfarenhetsutbyte och breddar sitt kontaktnät genom att delta vid nätverksträffar.

Partnerskapets forskningsprojekt har som mål att utveckla kunskap som är relevant för både universitet och bransch. Movium Partnerskap bekostar maximalt 50 procent av beviljade forskningsprojekt, resterande står en eller era partners för. Ansökan sker via Moviums hemsida två gånger per år och görs av en forskare knuten till LTV-fakulteten vid SLU och minst en partner. Exempel på aktiviteter är kunskapsammansättningar, seminarier, workshops och konferenser.

Harald Klein

Movium Partnerskap

Vad händer? – konst och tillfällig gestaltning i en riskmiljö för barn och unga av Hildegun Varhelyi och Maria Stigle

Innehållsförteckning

Introduktion	7
Syfte och mål	8
Forskningsfrågor	8
Målgrupp	8
Avgränsningar	8
Metod	10
Fallstudie som metod	10
Kartläggning av platsens förutsättningar samt observationer	10
Fokusgrupper	12
Enkät	15
Litteraturstudie	15
Referensgrupp	16
Teoretiskt ramverk	17
Perspektiv på det brottsförebyggande arbetet	17
Platsen som utgångspunkt	17
Upplevelsen av platsen, situationen och tiden som riskfaktorer	17
Citycenter som kriminogena platser och riskmiljöer	18
Hur brott kan förebyggas	18
Perspektiv på barn och unga i staden	19
Citymiljöernas lockelse	21
Vuxnas oro över unga som vistas i det offentliga rummet	21
Placemaking och trygga offentliga rum	22
Placemaking för ökad trygghet	22
Trygghet och otrygghet i det offentliga rummet	23
Trygga offentliga rum	23
Trygga offentliga rum – för vem?	24
Sergels torg	26
Brottslighet	26

En öppen drogscen	28
En riskmiljö för unga	30
En mötesplats för unga	32
Trygghet och otrygghet på Sergels torg	32
Stadsmiljöfaktorer	33
Rörelsemönster och vistelseytor	34
Placemaking och platsaktivering på Sergels torg	36
Resultat	39
Observationer	39
Var och hur unga vistades före aktiveringen	39
Var och hur unga vistades under aktiveringen	41
Antal vistelser före och efter aktivering	43
Fokusgrupper och enkätundersökning med polis	48
En öppen drogscen	48
Platsaktivering för och emot	48
Flickornas plats	50
Dygnsrytm	51
Popup-parken	51
Scenområdet och Sergeltrappan	57
Entrén mot T-centralen och arkadgången	61
Konsten och utomhusgalleriet	63
Förslag på förändringar	64
Resultat för ordinarie verksamhet	65
Analys	67
Platsaktiveringens inverkan på beteenden	67
Platsaktiveringens inverkan på användningen av Sergels torg	67
Aktiveringens påverkan på tryggheten	68
Professionellas upplevelse av aktiveringen	68
Diskussion	72
Studiens syfte och resultat	72
Forskningsfrågor	72
Hur påverkar platsaktiveringen unga flickors beteenden på Sergels torg?	72
Hur påverkar platsaktiveringen professionella aktörers arbete på Sergels torg?	74

Ökar platsaktiveringen riskerna för unga flickor?	76
Metod	78
Slutord	80
Vidare studier	81
Källförteckning	82

Introduktion

Det är en dystert bild av Sergels torg som publiceras och reproduceras av såväl media som myndigheter, sedan årtionden tillbaka. Sergels torg kopplas återkommande till brottslighet, social utsatthet, och hantering av narkotika. Platsen är klassificerad som en öppen drogscen (SSR, 2023b) och bedöms vara en riskmiljö för barn och unga (Polismyndigheten och Stockholms stad, 2024).

Norra innerstadens stadsdelsförvaltning och lokalpolisområde Norrmalm samverkar, sedan 2016, för att minska brottsligheten och öka tryggheten i Klaraområdet och på Sergels torg genom projektet *Vision Klara* (Gauffin och Stigle, 2019). 2019 fick Norra innerstadens stadsdelsförvaltning i uppdrag att vidareutveckla platsamverkan på Sergels torg med lokala fastighetsägare (Stockholms stad, 2019). Platsamverkan Sergels torg startade formellt 2020, och arbetar med platsaktivering och placemaking genom konst och kultur (Stockholms stad, 2021a). Projektet har inspirerats av en modell för kulturburen platsutveckling, som förespråkar ett designdrivet arbetssätt där utvärderingen av fullskaletest utgör en central del (Westin och Lekberg, 2020). Studien *Vad händer* är på så sätt en del i innovationsprocessen.

Statistik över anmäld brottslighet visar en minskning av bland annat misshandel utomhus och narkotikabrott (Kvillemo m.fl., 2021), och en utvärdering utförd på uppdrag av polisen menar att minskningen delvis beror på platsutvecklingsprojektet (Kvillemo m.fl., 2021). Platsutvecklingsprojektet lyfts också fram som ett gott exempel i Samverkan Stockholmsregionens arbete mot öppna drogscener (SSR, 2024). Mätningar visar också att upplevelsen av att öppen narkotikahandel, respektive öppet brukande på platsen har minskat betydligt (Stockholms Stad, 2023a; Stockholms Stad, 2023b). Det finns tecken på hur aktiveringen påverkar beteenden på platsen. Cilla Ramneks konstinstallation "Flygande mattan" lockade unga flickor att ta plats ute på torget och använda den som en dansyta och en pick-nickfilt. Barnfamiljer släppte taget om sina småbarn och lät dem springa fritt på den stora mattan. Trots det har aktiveringen inte alltid fallit i god jord hos alla. Att locka barn och unga till Sergels torg genom olika aktiviteter har vid flera tillfällen väckt oro och ibland frustration hos samverkansaktörer i Vision Klara där den traditionella ingången är att "jobba hem" unga som vistas på Sergels torg till deras egen stadsdel eller kommun. Samtidigt är unga personer en självklar del av det offentliga rummet även i citymiljöer som Sergels torg, och det är fullt naturligt att tonåringar söker sig till offentliga miljöer för att bara "hänga" (Ander m.fl., 2005; Andersson, 2002; Childress 2004; Lieberg, 1994). Denna metodkonflikt, att "locka in" respektive "jobba hem" är en av orsakerna till denna studie. Vi kan anta att platsaktiveringen ger effekt. Men vi vet inte på vilket sätt? Finns det dolda negativa effekter?

Vad händer undersöker vilken inverkan platsaktivering med hjälp av konst och tillfällig arkitektur har på användningen av en offentlig plats som betecknas som en öppen drogscen och riskmiljö för barn och unga. Vi har valt att fokusera på hur flickor 13–18 år använder platsen då flickor är en grupp som lyfts allt oftare i arbetet med Vision Klara och traditionellt förbises eller missas i både det preventiva- och det brottsförebyggande arbetet (Ander m.fl., 2005; Sarnecki & Carlsson, 2022). Mia-Maria Magnusson, som forskar på öppna drogscener, menar till exempel att man ofta missar flickors narkotikabruk inom det polisiära arbetet. Dels på grund av praktiska begränsningar som att manliga poliser inte får visitera kvinnor, dels därför att skillnader i flickors och pojkars beteenden bidrar till att flickors missbruk upptäcks först när det gått mycket långt¹.

¹ Mia-Maria Magnusson SNS-konferens Göteborg, 14 november 2019

Vi som genomfört studien är båda verksamma inom platssamverkan *På Sergels torgs* platsorganisation. Hildegun Varhelyi är deltidsanställd som kurator för konst och gestaltning och har som roll att anlita och processleda formgivare och konstnärer. Maria Stigle är verksamhetsansvarig för platssamverkan *På Sergels torg* och samordnar parallellt den platsbaserade brottspreventionen i *Vision Klara*.

Syfte och mål

Syftet med studien är att skapa bättre beslutsunderlag inför planering av platsaktivering med konst och tillfällig arkitektur i offentliga miljöer med hög brottslighet och hög otrygghet, och för att på lång sikt öka hälsa och välbefinnande för barn och unga som bor och vistas i utsatta urbana miljöer. Målet med studien är att undersöka hur platsaktivering med hjälp av konst och tillfällig arkitektur förhåller sig till platsbaserad brottsprevention i riskmiljöer för barn och unga.

Forskningsfrågor

Frågeställningar som studien vill besvara är:

- Hur påverkar platsaktiveringen unga flickors beteenden på Sergels torg?
- Hur uppfattar professionella aktörer att platsaktiveringen påverkar deras arbete med målgruppen unga flickor på Sergels torg?
- Ökar platsaktiveringen riskerna för unga flickor?

Målgrupp

Studien ger fördjupad kunskap till dem som jobbar med trygghetsfrågor, social prevention och brottsförebyggande samt med platsaktivering på Sergels torg. Att dokumentera och dela de erfarenheter som vi gör inom platssamverkansprojektet *På Sergels torg* är relevant för det långsiktiga och kunskapsbaserade, förebyggande arbetet som genomförs regionalt och nationellt på öppna drogcener och i riskmiljöer. Ökad kunskap om hur målgruppen använder platsen i relation till aktiveringen blir ett stöd för Norra innerstaden och samverkansaktörerna i utvecklingen av projektet framåt. Studien erbjuder också generell kunskap om hur tillfällig arkitektur och konst kan öka tryggheten för unga som vistas i offentliga miljöer med hög brottslighet och kan bli ett stöd för dem som arbetar i gestaltningsprocesser i offentliga miljöer med hög brottslighet.

Avgränsningar

Eftersom Sergels torg är en till ytan stor plats avgränsade vi de rumsliga observationerna till den del av torget där den huvudsakliga aktiveringen äger rum. Vi fokuserade på hur konst och tillfällig arkitektur påverkade beteenden och lämnade aktivering genom scenkonstvenemang utanför studien eftersom scenkonstens påverkan är tillfällig, och under korta tidsintervaller (30–60 min).

Initialt fokuserade vi på målgruppen unga 13–18 år men valde senare att avgränsa målgruppen till flickor och ickebinära 13–18 år mot bakgrund av studiens begränsade omfattning. Under observationerna upptäckte vi dock att var omöjligt att bedöma vilka som identifierade sig som icke binära. Vi valde därför att omdefiniera målgruppen till individer som vi uppfattar som flickor i åldern 13–18 år.

Då vi valde att fokusera på flickor hade det varit värdefullt att inkludera genusteori och intersektionalitet i arbetet men på grund av studiens omfattning hade vi inte möjlighet att fördjupa oss i den dimensionen.

Metod

Fallstudie som metod

En plats som Sergels torg är, i en nationell kontext, unik i storlek, rumsliga förhållanden, flöden av människor, och omfattning av samskapsstrukturer runt platsen. Därför bedömde vi att metoden fallstudie skulle ge oss bäst förutsättningar att få svar på våra forskningsfrågor. En fallstudie ger förutsättningar att se på plats, fenomen och skeenden utifrån ett brett spektrum av infallsvinklar, vilket reflekterar komplexiteten i mötet mellan människor och miljö, samt mångfalden av professioner och ingångsvärden i det pågående arbetet på platsen. Fallstudier är lämpliga för praktisk forskning som undersöker processer och har som mål att skapa underlag för designprinciper eller policys (Deming mfl., 2011; Francis, 2019).

Vi valde följande forskningsaktiviteter för studien:

- Platsobservationer
- Fokusgrupper med professionella på platsen
- Litteraturstudier
- Dokumentstudier

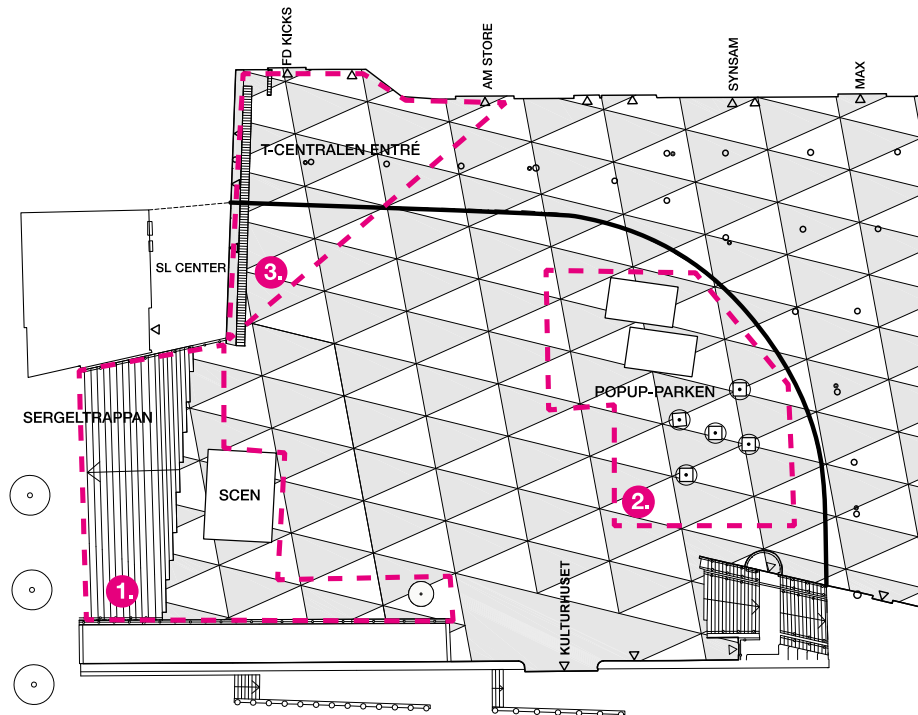
Kartläggning av platsens förutsättningar samt observationer

För att förstå de fysiska förutsättningarna utan omfattande aktivering genomförde vi en kartläggning av platsen genom dokumentstudier av program och tidigare studier genomförda av Stockholms stad, bland annat tidigare genomförda platsobservationer av Gehl arkitekter (2022) och Spacescape (2007) samt ett vårdprogram framtaget av Stockholms stad (2018). Egna tidigare observationer och erfarenheter av platsen kompletterades med en observationsstudie under försäsong. Kartläggning av platsens fysiska förutsättningar var, liksom observationsstudierna, influerade av Jan Gehl och William S Whytes arbetsmetoder som de beskrivs av Groat och Wang (2002).

Observationsstudier

Observationerna genomfördes dels före, dels under aktiverad period (10 maj - 30 september), med syfte att undersöka om, och i sådant fall hur, flickornas beteende påverkades av den tillfälliga arkitekturen.

Observationerna avgränsades till tre delområden, dels två områden som ingick i aktiveringen, dels ett område som inte var aktiverat för att kontrollera om aktiveringen påverkade beteenden också utanför de möblerade zonerna. Vi valde scenområdet och popup-parken som är de områden av Sergels torg som har mest intensiv aktivering samt området utanför entrén till T-centralen då det identifierats som ett problemområde av samverkansaktörerna i Vision Klara.

De tre observationszonerna: 1. Trappa/Scen, 2. Popup-parken och 3. T-centralens entré. Kartunderlag Trafikkontoret/Nivå Landskap.

Observationerna utfördes under eftermiddagar i slutet av veckan vilket är perioder med många unga besökare. Under observationen noterade vi människor som passerade eller vistades i delområdena och vilka aktiviteter som de ägnade sig åt (sitta/ligga, stå, passera) i ett protokoll.

För att kartlägga var människor befann sig inom delområdena, och i förhållande till tillfällig arkitektur, noterade vi de besökare som vistades på platsen längre än 1 minut på en kartbild.

Vi sorterade besökarna i följande kategorier:

- flickor 13–18 år
- pojkar 13–18 år
- kvinnor
- män
- kvinnliga pensionärer
- manliga pensionärer
- barn i sällskap med vuxen

Vi noterade även vilka av dessa som hade en professionell roll som till exempel ordningsvakter eller polis i uniform, fältassistenter och medarbetare i projektet och om vår närvaro/observation verkade påverka användare eller aktiviteter.

Observationen före aktivering genomfördes torsdagen den 4 maj 2023 mellan kl. 14.00-18.37. Vädret var omväxlande molnigt och kyligt och under en av observationerna regnade det. Dagstemperatur i Stockholm var 8° C.

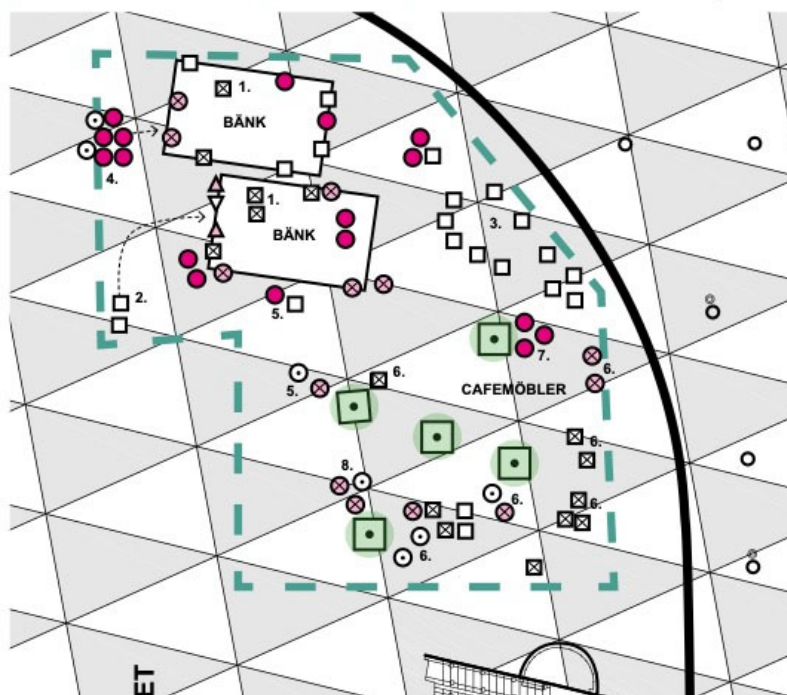
De två observationerna under aktivering genomfördes i början och i slutet av högsäsongen för den aktiverade perioden. Den första genomfördes fredagen den 9 juni 2023 kl. 13.42–19.24. Vädret var varmt, soligt och blåsigt och fram mot kvällen kyligt i skugga. Dagstemperatur i Stockholm var 17° C. Den andra observationen genomfördes torsdagen den 14 september 2023 kl. 13.19–16.42. Vädret var omväxlande molnigt och kyligt. Dagstemperatur i Stockholm var 14° C.

Sergels torg: Pop-up-park

Datum: 230609
 Tid: 16.33-16.43
 Observatör: HV

Tillfälle 2

 Flicka 13-18
  Pojke 13-18
  Kvinna
  Man
  Kvinna (pensionär)
  Man (pensionär)
  Barn

Noteringar:

Spelen har flyttats in tidigare in pga scenframträdande. Många kan sitta tätt på de stora bänkarna utan att interagera.

1. Ligger
2. Avlöser sittande när det blir ledigt. En av dessa observerades tidigare vid entré till T-bana)
3. Stor grupp (eller flera mindre som interagerar) bildar en ring (sitter på cafémöbler och i snurrstolar) – dominerar ytan (spelar musik, spelar fotboll) – men delar vänligt av sig av stolar om någon frågar.
4. Avlöser sittande när det blir ledigt.
5. Sitter på snurrstol
6. Sitter på cafémöbel
7. Röker
8. Kvinna ammar / sitter på cafémöbel / barnvagn

17 st Flicka 13-18
 21 st Pojke 13-18
 13 st Kvinna
 14 st Man
 2 st Kvinna (pensionär)
 1 st Man (pensionär)
 7 st barn

Total 75 personer

Exempel på renskriven notering på kartbild. Kartunderlag Trafikkontoret/Nivå Landskap.

Fokusgrupper

Ett antal professioner arbetar på eller i anslutning till Sergels torg. Flera av dem har ett direkt uppdrag i det förebyggande arbetet med unga. Andra gör det som en indirekt effekt av ett trygghets- och ordningsupprätthållande uppdrag eller sin roll i projektet Vision Klara. Sammantaget sker ett omfattande arbete där alla fyller sin funktion men med olika ingångar. Syftet med fokusgrupperna var att fånga in de professionella aktörernas upplevelse och erfarenhet av konst, tillfällig arkitektur och vistelsemiljöer på Sergels torg i relation till flickors användning av torget, samt deras eget uppdrag med målgruppen. En central målsättning var att försöka fånga upp om det finns fog för den oro och frustration som ibland uttryckts kring att ”locka” unga flickor till en riskmiljö. Det var också viktigt för oss att undersöka om aktiveringen försvårade för de professionella att utföra sitt arbete på platsen.

Alla deltagande aktörer i Vision Klara är på grund av studiens begränsade omfattning inte representerade i fokusgrupperna. Urvalet syftade till att representera aktörer med olika fokus och

ingångar till målgruppen och täcka in ett gestaltande; socialt och preventivt; samt ordningsupprätthållande, brottsförebyggande och brottsbeivrande uppdrag.

Följande professionellt verksamma på platsen bjöds in till fokusgrupper:

Ungdomsjouren organiseras under Socialförvaltningen i Stockholms stad och har ett stadsövergripande uppdrag, förlagt till riskmiljöer. Uppdraget beskrivs som *”Socialt uppsökande arbete riktat mot i Stockholms riskmiljöer i syfte att förebygga missbruk, kriminalitet, prostitution och annat socialt nedbrytande beteende”*. (Stockholms stad, 2022a: sid 7).

SAFE – Skyddsvärnet är en idéburen organisation som arbetar för att förebygga social utslagning. SAFE trygghetsvårdar verkar under Skyddsvärnet, och arbetar i offentliga miljöer för att öka tryggheten för barn och unga. På Sergels torg verkar SAFE trygghetsvårdar på uppdrag av Stockholms stad, med uppdrag att skapa kontakt och bygga förtroende med unga. Trygghetsvårdarna fångar upp och länkar vidare de unga som är i behov av stöd (Skyddsvärnet, u.å.).

Norra innerstadens fältassistenter arbetar socialt förebyggande. Deras arbete bedöms bland annat som centralt för att tidigt identifiera behov och sätta in insatser för att motverka att barn och ungdomar rekryteras till brottslighet. Arbetet ska enligt stadens budgetuppdrag för 2024 bedrivas med fokus på de utemiljöer och de tidpunkter då ungdomar vistas där (Stockholms stad, 2023c).

Polisens främsta uppgift är att förebygga och förhindra att brott sker. Inom ramen för Vision Klara ligger fokus bland annat på att Sergels torg ska upphöra att vara en öppen drogscen, samt med förebyggande arbetet mot unga i risk i området. En särskild funktion kallad A95 har ett fördjupat uppdrag att arbeta brottsförebyggande, samt i samverkan, inom ramen för Vision Klara genom bland annat att hålla i samverkansutställningar med deltagande aktörer.²

Mobila ordningsvakter är särskilda team som arbetar på uppdrag av staden som ett komplement till polisen. Deras främsta uppgift är att skapa trygghet genom synlighet, kontaktskapande dialog, förebyggande insatser, råd och anvisningar samt allmän information på stadens offentliga platser.³

Sergels torgvårdar är säsongsanställda unga vuxna med uppdrag att genomföra platsaktiveringen. Uppgifter omfattar bland annat att hålla rent och snyggt i den tillfälliga parken, vattna blommor, ta fram spel, parasoll och hjälpa till vid evenemang, konstillationer och samskapande aktiviteter. Vårdarna arbetsleds av platsansvarig som är en ordinarie funktion i platsorganisationen.

Vi bjöd också in personal i samverkansprojektet med designkompetens och konsulterande designers samt konstnärer.

Genomförande

Fokusgrupperna ägde rum efter sommarsäsongens slut – mellan september och december 2023 och pågick i 1–1,5 timmar. Vi valde att separera respektive profession i skilda fokusgrupper för att minska risken för påverkan mellan grupperna. Vi ville undvika att en vilja att nå konsensus skulle påverka grupperna att justera sina upplevelser.

² E-post från Lokalpolisområde Norrmalm, 24-04-18

³ E-post Säkerhetsavdelningen, Stadsledningskontoret, Stockholms stad 2024-01-18

På grund av schemakrockar kunde vi inte genomföra fokusgrupp med konstnärer. Polisen hade, med anledning av den ansträngda situationen inom myndigheten hösten 2023, inte möjlighet att avsätta berörd personal för ett fokusgruppsmöte. I stället genomförde vi en online-enkät.

Varje fokusgrupp startade med att alla presenterade sig och sitt uppdrag på platsen. Därefter presenterades uppdraget platsaktivering, syftet med studien ”Vad händer”, målgruppen unga flickor och bakgrunden till att just flickor valts ut. Deltagarna ombads att särskilt tänka kring målgruppen under dialogen och vi lyfte att flickor även omfattade ickebinära som uppfattades som flickor.

Dialogen bestod av några riktade frågor samt en sorteringsövning. Våra ramfrågor var följande:

- Hur ser ni att unga tjejer använder parken och scenen?
- Hur tror ni att möblernas placering påverkar unga tjejers sätt att använda Sergels torg?
- Hur funkar det för er att arbeta med ert uppdrag när vi har parken, scenen, konstverken? Vad är bra, vad är dåligt? Hjälper eller stjälper det?
- Förebygger eller ökar aktiveringen riskerna för unga tjejer? På vilket sätt?

Under dialogen ställde vi även frågan om hur aktivering med aktiviteter skulle fungera kvällstid utifrån ett riskperspektiv kring unga.

Under sorteringsövningen fick deltagarna varsin bunt med 16 bilder från platsen som de ombads rangordna enligt en förutbestämd skala (Groat och Wang, 2002). Vi noterade båda rangordningen och dialogen i separata anteckningar, som senare sammanställdes. Samtliga deltagare skrev under en samtyckesblankett.

Bilder som användes i sorteringsövningen.

Bilderna visade dels våra observationszoner, dels enskilda arkitektoniska tillägg och konstinstallationer. Deltagarna ombads att individuellt markera varje bild med en röd (negativ), grön (positiv) eller gul (neutral) post-it lapp. De ombads också att skriva en kort kommentar om vad som var positivt respektive negativt. Det var öppet att sätta både röd och grön lapp på en bild om man ansåg att något var både positivt och negativt för platsen. Slutligen fick varje person presentera sina val och dialog fördes under fria former kring vilka reflektioner som deltagarna gjorde.

Under sammanställningen av sorteringsövningen undantogs resultatet i två fall då respondenterna hade gett samma rangordning på samtliga bilder. Torgvärdarnas resultat undantogs helt från sammanställningen då de huvudsakligen rangordnat bilderna som neutrala.

Enkät

Enkäten riktad mot polisen bestod av frågor med flervalsoalternativ och tvingande fritextsvaralternativ, tillsammans med bilder motsvarande de som användes i sorteringsövningen med fokusgrupperna. Enkätens utformning bearbetades i dialog med kommunpolisen som ansvarar för Vision Klara. Enkäten skickades därefter, via Vision Klaras polisinsatschef, ut till de ca 60 poliser som är särskilt avsatta att arbeta med Vision Klara. Enkäten skickades den 3 januari 2024. Inom två veckor hade 20 kompletta svar inkommit. Av poliserna som deltog i enkäten hade hälften arbetat på Sergels torg flera gånger eller minst en gång per vecka under aktuell period (11/20). Fem av poliserna hade arbetat en till två gånger per månad medan fyra arbetat mer sällan – någon vid endast ett tillfälle.

Enkäten inleddes med en fråga om hur ofta polisen arbetat på Sergels torg under maj–september 2024. Sedan följde åtta bilder med exempel på aktivering. Bilderna som användes var i stort sett samma som i sorteringsövning men det var färre bilder, och ett par element lades samman till en bild för att inte göra enkäten för lång. Vi lade också till en bild på ett av konstverken som vi inte visade för fokusgrupperna

I enkäten mot polisen valde vi att inrikta oss på gruppen unga 13–18 år i stället för flickor i syfte att inte få ”vet ej” svar i händelse av att respondenten inte skulle ha en direkt kännedom om specifikt flickor. Ett annat skäl var att inte missa resonemang om pojkars användning av platsen och att göra enkäten lagom omfattande. Frågor som vi ställde var:

- Vilken effekt anser du att (...) har på unga i åldern 13-18 år som vistas på Sergels torg? Svartalternativ: En positiv effekt, En negativ effekt, Ingen effekt, Vet ej. Förklara varför.
- Vilken målgrupp upplever du använder (...) mest/dominerar platsen? Svartalternativ: Flickor 13–18 år, Pojkar 13–18 år, Kvinnor, Män, Seniora kvinnor, Seniora män, Vet ej. Förklara varför (kan det t.ex. vara olika målgrupper olika tid på dygnet, olika årstider m.m.).
- Vilken effekt anser du att (...) har på dina möjligheter att utföra ditt uppdrag på Sergels torg avseende målgruppen unga i åldern 13–18. Svartalternativ: En positiv effekt, En negativ effekt, Ingen effekt, Vet ej]. Förklara varför.

Därefter visades bilder på området utanför entrén till T-centralen, Paradtrappan och Soltrappan. Följande frågor ställdes till var och en av dessa miljöbilder:

- Vad är din åsikt om entrén till TC-Norra/Paradtrappan/Soltrappan, positivt eller negativt, för unga i åldern 13–18 år?
- Vilken målgrupp upplever du vistas här mest/dominerar platsen? Svartalternativ: Flickor 13–18 år, Pojkar 13–18 år, Kvinnor, Män, Seniora kvinnor, Seniora män, Vet ej. Förklara varför.
- Har du några förslag på hur vi kan göra entrén till TC-Norra/Paradtrappan/Soltrappan till en bättre plats?

En av respondenterna svarade vet ej/ingen effekt på samtliga frågor och en annan hade varit ledig under perioden med aktivering. Deras svar undantogs därför från sammanställningen.

Litteraturstudie

För att problematisera risk och riskmiljö utifrån ett brottsperspektiv använde vi oss av såväl teorier som terminologi från det brottsförebyggande fältet. Vår teoretiska huvudingång för att förstå och

förklara förutsättningarna på Sergels torg utgick från att brott, riskexponering eller otrygghet i en offentlig miljö förekommer i ett rumsligt sammanhang. För att undersöka hur aktiveringen av Sergels torg påverkar unga behövde vi förstå synen på ungas användning och tillgång till innerstadens offentliga rum, men också varför unga söker sig till offentliga rum i citymiljöer. För att förstå hur arkitekturen och placemaking genom fysiska tillägg i form av möblering och konst påverkar de ungas användning av platsen lutade vi oss huvudsakligen mot teorier om offentliga platsers sociala aspekter.

Det teoretiska ramverket består därför av teorier från kriminologi, sociologi, och arkitekturteori då det är perspektiv som sammanstrålar på en plats som Sergels torg. Materialet klustrades i tre grupper: perspektiv på det brottsförebyggande arbetet i utsatta miljöer; perspektiv på barn och unga i staden; och perspektiv på placemaking och trygga offentliga rum.

Referensgrupp

Som stöd i arbetet hade vi tillgång till en referensgrupp som bestod av: Mia-Maria Magnusson, polis och forskare i kriminologi, Malmö Universitet, som forskar om öppna drogscener och skjutvapenvåld; Carola Wingren, landskapsarkitekt LAR/MSA, professor i landskapsarkitektur, Sveriges lantbruksuniversitet med inriktning mot yrkets praktik, hållbarhetsfrågor och klimatanpassning; Lena Jungmark, landskapsarkitekt MSA, och nationell koordinatör för barns och ungas utemiljö på Tankesmedjan Movium, Sveriges lantbruksuniversitet; Sofia Wiberg, forskare vid avdelningen för Urbana och regionala studier, Kungliga Tekniska Högskolan som bland annat arbetar med är konstens roll i stadsutveckling; samt Björn Andersson, docent vid Institutionen för socialt arbete, Göteborgs universitet vars forskning rör det offentliga livets sociala relationer, förebyggande och uppsökande socialt arbete samt social hållbarhet.

Teoretiskt ramverk

Det teoretiska ramverket presenteras som tidigare sagts i tre huvudgrupper. Till viss del överlappar teorierna varandra. Teorier från det brottsförebyggande fältet har till exempel kommit att influera utvecklingen av strategier för placemaking. Nedan följer en kort redovisning av några av de perspektiv som vi utgått från i vår bearbetning av forskningsfrågorna och analys av resultatet från undersökningen.

Perspektiv på det brottsförebyggande arbetet

Platsen som utgångspunkt

Teorierna kring varför brott begås respektive hur de bäst förebyggs eller förhindras är många. Vilken teori som är mest applicerbar och vilken brottsförebyggande metod som är mest framgångsrik är omöjligt att svara på (Sarnecki & Carlsson 2022). Ett sätt att förstå hur brott uppstår, inom såväl teoribildning som metodutveckling i det brottsförebyggande arbetet, är att fokusera på vilka platser som är särskilt brottsdrabbade. För att förstå varför så många brott sker på en specifik plats kan man därefter antingen fokusera på platsens specifika rumsliga och kontextuella egenskaper, eller på de människor som vistas där (Sarnecki, 2018a; Sarnecki, 2018b; Engdahl & Lindgren, 2018, Sarnecki & Carlsson, 2022).

Upplevelsen av platsen, situationen och tiden som riskfaktorer

Upplevelsen av en plats eller en situation påverkar människors beteenden. *Situational Action Theory* (SAT) är en kriminologisk teori, som integrerar olika idétraditioner kring orsaken till brottslighet (Sarnecki & Carlsson 2022). Enligt SAT är det en kombination av person, miljö och omständigheter som skapar förutsättningar för att brott ska begås (Wikström m.fl., 2012). Centralt i teorin är begreppet *perception-choice process*, det vill säga den process som sker när individen upplever att det finns ett val och en möjlighet att begå ett brott. Processens utfall styrs dels av individens benägenhet att begå brott, det vill säga individens uppfattning om vad som är rätt och fel kombinerat med individens självkontroll, dels av sammanhanget, det vill säga vad som uppfattas vara acceptabelt på såväl platsen som i situationen (ibid). Det skulle innebära att en plats i kombination med en viss situation kan upplevas som en öppning för en brottslig handling (Wikström m.fl. 2012). Känslan av att ett normbrytande beteende eller brottslighet är accepterat eller inte på en specifik plats i en specifik situation påverkar alltså brottsbenägenheten (Wikström m.fl. 2012).

I en kartläggning av ungas brottslighet i Peterborough såg man att ungas brottslighet i stor omfattning skedde antingen i city eller lokala center (Wikström m.fl. 2012). Samtidigt såg man att det inte var en riskfaktor för alla unga att vistas på platser med hög brottslighet utifrån benägenhet att involveras i brottslighet (ibid.). De unga som bedömdes ha låg benägenhet att begå brott påverkades inte att begå brott bara för att de vistades i en kriminogen miljö (ibid.). För unga med låg brottsbenägenhet var kriminogena platser helt enkelt inte en riskmiljö i avseendet att man drogs in i brottslighet.

Studien visade också att unga begick flest brott när de vistades på offentlig plats under ostrukturerade former (Wikström m.fl., 2012). Enligt SAT påverkas alltså brottsbenägenheten inte bara av vem som vistas i vilken miljö, utan under vilka omständigheter man vistas där. Att "hänga" i city, med brottsbenägna kompisar under ostrukturerade och oövervakade former skapar en risksituation (Wikström m.fl., 2012).

Tid lyfts fram som ytterligare en riskfaktor. När unga vistas länge på en kriminogen plats ökar risken för att de begår eller utsätts för brott (Wikström m.fl., 2012). Studien i Peterborough visade också att brotten i citycenter skedde framför allt på kvällarna. Wikström m.fl. (2012) understryker dock att även brottsbenägna personer som vistades i kriminogena miljöer spenderade den mesta av tiden med att inte begå brott.

Citycenter som kriminogena platser och riskmiljöer

Med kriminogena platser avses miljöer som uppmuntrar vissa människor att bryta mot regler och lagar (Wikström m.fl., 2012). Det är i vilken utsträckning som personen uppfattar att omgivningen övervakar att regler eller normer efterlevs, som öppnar upp för brott (Wikström m.fl., 2012). I vilken utsträckning en plats är kriminogen bestäms bland annat av i vilken utsträckning platsen äger en kollektiv förmåga att stoppa brottsligt beteende (ibid.). Wikström m.fl. (2012) menar att citymiljöer per automatik kan definieras som kriminogena platser. Detta utifrån att cityområden oftast har få boenden, vilket i sin tur leder till låg kollektiv förmåga då det saknas personer med engagemang i området. Man menar att det inte finns något intresse att bidra till informell kontroll eftersom de flesta är främlingar för varandra (ibid.). Ett stort antal besökare och passerande kan dessutom försvåra och begränsa möjligheterna till övervakning och social kontroll, och personer som väljer att vistas i citymiljöer, och de risker för brott och konflikter som dem medför, anses också bidra till ett kriminogent sammanhang (ibid.). Att citycenter ofta har hög anmäld brottslighet stärker tesen om citycenter som kriminogena miljöer (ibid.). Samtidigt lyfts också inom teoribildningen möjligheter till *ökad* social kontroll när många människor med olika bakgrund möts i det offentliga rummet (Jacobs, 1961).

Hur brott kan förebyggas

Under slutet av 1970-talet utvecklade Lawrence Cohen och Marcus Felson *Rutinaktivitetsteorin* (RAT) som utgår ifrån att människors vardagliga rutiner påverkar förutsättningarna för att brott ska begås (Sarnecki, 2018a; Sarnecki, 2018b; Engdahl & Lindgren, 2018). Enligt RAT begås ett brott under förutsättning att tre faktorer uppfylls: det behöver finnas en motiverad förövare; det finns ett lämpligt brottsoffer eller ett lämpligt objekt att stjäla, och det saknas kapabla väktare (ibid.). En kapabel väktare är någon eller något som avskräcker förövaren från att begå den brottsliga handlingen. Tog man bort en av de tre faktorerna skulle följaktligen inget brott kunna begås (ibid.).

Crime prevention through environmental design (CPTED) är teorin om att brott både kan förstås och förebyggas genom den fysiska miljön och dess utformning och användning. Teorin har utvecklats över tid och olika fokus tillskrivs olika generationer av CPTED. Den första generationen inriktar sig främst på den fysiska miljöns utformning, medan den andra generationens CPTED har ett större fokus på den sociala dimensionen; frågor om identitet och inkludering, samt hur civilsamhället agerar och engagerar sig på platsen (Cozens & Love, 2017). CPTED tillämpas i stor omfattning över stora delar av den urbaniserade världen, men teorin har också mött kritik från dem som menar att CPETED-metoder riskerar att inverka negativt på såväl det brottsförebyggande arbetet som på samhället i stort (ibid.). Negativa effekter som nämns är social exkludering genom exempelvis utformning som gör platser svårtillgängliga för dem som är beroende av kollektivtrafik eller rör sig till fots, exkluderande design som gör det svårt för till exempel en hemlös att sova på en bänk, eller när man försöker avskräcka unga från att använda offentliga miljöer. Urbansociologen Mike Davis har kallat exkluderande design i gaturummet, som till exempel rundade parkbänkar, för "sadistic street environments" (Davis, 1990; Listeborn, 2002). Man har också sett fall där kriminella har använt justeringar i den fysiska miljön motiverade av CPTED till sin direkta fördel (Cozens & Love, 2017).

Eftersom platsbaserade metoder har visat sig effektiva mot till exempel drogbrottslighet (Magnusson, 2022) riktas allt större fokus mot situationell brottsprevention på platser som bedöms som särskilt brottsutsatta eller som bedöms som öppna drogscener (SSR, 2024, Polismyndigheten och Stockholms stad, 2023). En öppen drogscen definieras som "...en geografisk bestående plats där bruk och försäljning av narkotika sker offentligt och uppfattas som problematisk av myndigheter eller allmänheten" (Magnusson, 2022; SSR, 2024). Anmäld brottslighet är i hög grad koncentrerad till öppna drogscener och upplevd otrygghet är hög hos boende i områden med öppen droghandel (Magnusson, 2022). På grund av konsekvenserna av den öppna narkotikahandlingen och att öppna drogscener sammanfaller med annan brottslighet, har myndigheter i Stockholms län beslutat att samarbeta på regional nivå kring att minska antalet öppna drogscener i Regionen (SSR, 2024).

Situationell brottsprevention lyfts alltså fram som en framgångsrik strategi i arbetet mot öppna drogscener (SSR, 2024a; SSR, 2024b). Metoder som förespråkas omfattar både social prevention och tillämpning av CPTED genom fysiska åtgärder, ökad närvaro av till exempel poliser, socialsekreterare och föreningslivet, kameraövervakning, och platsaktivering (SSR, 2024a). På platser karakteriserade av god insyn, höga flöden av människor och låg grad av formell social kontroll som t.ex. vid kollektivtrafikknutpunkter och där öppen droghandel sker föreslås åtgärder som får besökare att sänka takten och stanna till genom olika typer av aktiviteter, som lek för barn eller konstinstallationer (Thodelius & Ceccato, 2022). Det anses också av vikt att förstå förutsättningarna och utmaningarna på varje enskild öppen drogscen, för att tillsammans med relevanta medaktörer, som till exempel polis och socialtjänst, skapa platsanpassade team som arbetar på ett insiktsfullt sätt och med metoder anpassade för platsen (Magnusson, 2022).

Om situationell prevention utgår från person, plats och sammanhang utgår social prevention från sociala orsaker till brottslighet och åtgärder kan till exempel omfatta insatser från socialtjänst eller föräldrastödsprogram (Sarnecki, 2018b). Redan 1941 diskuterades möjliga insatser för att minska brottslighet bland unga genom social prevention i en studie om ligabrottslighet utförd av Centralförbundet för Socialt Arbete. Man konstaterade då att det finns två möjliga vägar: "Den ena linjen innebär åtgärder för att minska frestelsestillfällena [situationell prevention], den andra söker efter möjligheter för att förstärka de moraliska hämningarna gentemot den kriminella impulsen [social prevention]" (Ander m.fl., 2005; Sarnecki, 2003; Sarnecki, 2005).

Perspektiv på barn och unga i staden

Ungas vistelse i citymiljöer har också en annan sida än den negativa och färfyllda. Unga vistas i offentliga miljöer är också en form av kompetensutveckling på väg in i vuxenlivet (Lieberg, 1994). Att delta i den offentliga sfären blir en läroprocess där unga utvecklar sin sociala kompetens och självständighet (Andersson, 2002), och träna sin förmåga att läsa koder och förstå socialt samspel (Childress, 2004). Att vistas i en stadsmiljö fyller därför en viktig funktion: lågintensiva kontakter blir viktiga bryggor in i grupper och nätverk; att vistas bland andra i nya miljöer ger träning i att orientera sig i sociala sammanhang – man lär sig kategorisera, hantera och möta främlingar – och utveckla sin förmåga att förstå och följa uppförandekoder (Lieberg, 1994). Detta gäller även andra grupper. När vi möts i den "spännande staden" blir det en övning i att hantera olikheter och konflikter (Grönlund 1998; Listeborn, 2002). Staden erbjuder möjligheten att möta människor från andra kulturer och sociala skikt (Andersson, 2002).

Arkitekten och beteendevetaren Herb Childress (2004) menar att när vi som kollektiv rör oss bort från att vistas i det offentliga förlorar vi samtidigt förmågan att förstå ungdomars behov av att ta

del av den offentliga miljön. Han understryker att vi vuxna måste förstå och acceptera ungas rättighet att ta platser i anspråk och att vi måste lära oss att samexistera med de unga i de offentliga rummen (Childress, 2004). Unga använder nämligen offentliga utemiljöer i samma syfte som vuxna använder restauranger och barer – för att mötas och socialisera (Wikström mfl., 2012). Eftersom unga inte har tillgång till dessa miljöer återstår att umgås i parker och på torg (Lieberg, 1994; Hagen, 1986). En annan orsak till att unga söker sig till det offentliga rummet kan vara att de har ett begränsat inflytande över sin omvärld resonerar Herb Childress (2004). Den enda plats de unga kan ”äga” är det offentliga rummet, och kanske är det därför som unga, i så stor utsträckning, tar den offentliga miljön i anspråk (Childress, 2004; Andersson 2002). Genom att ta över en plats får unga tillfälligt makt att sätta sina egna regler (Childress, 2004). Andersson (2002) understryker vikten av att förstå hur viktig frihet och självständighet är för unga, och deras behov av vistas på platser där de är självständiga i relation till såväl föräldrar som andra auktoriteter (Andersson, 2002). Lieberg (1994) lyfter också värdet av att tillgängliggöra det offentliga rummet för unga eftersom det, som tidigare sagts, fyller en så viktig funktion i ungas utvecklingsprocess. Frigörelsen från barndomen och kvalificeringen till vuxenlivet utgör en central del av ungdomen och det offentliga rummet fungerar som en reträttplats där de unga kan komma undan vuxnas insyn och kontroll (Lieberg, 1994).

Arkitekten Jan Gehl (2010) menar att modernistisk stadsplanering har skapat sämre förutsättningar för social interaktion i den offentliga miljön och en samtida utveckling mot en allt tydligare programmering, en hyperdefinition, av stadens offentliga rum har lett till att det knappt finns några överblivna platser kvar. Varje yta blir alltmer ”färdig”, alltmer begränsad, alltmer säker och allt mindre förhandlingsbar i hur den kan användas (Gaster, 1991; Childress, 2004). Carina Listeborn, professor i stadsbyggnad vid Malmö universitet, citerar en kommunanställd i Göteborg som menar att det finns behov av stadsrum som inte är alltför tillrättalagda och som ger utrymme för oväntade möten genom ”att det finns luckor någonstans där det går att göra något som inte är uträknat av någon samhällsinstans” (Listeborn, 2002; sid 222). Listeborn (2002), ser en risk att vi skapar en tråkig, kringskuren stad där alla spännande miljöer försvunnit. En stad där unga får det allt svårare att hitta miljöer att dra sig undan ifrån vuxenvärlden.

Mats Lieberg (1994), som forskat på barn och ungas förhållande till den offentliga miljön, kategoriserar, utifrån sociologen Hans-Edvard Roos, de offentliga rummen med utgångspunkt i vilka funktioner och skeenden platserna har i relation till unga. Förbudszonen motsvarar en kriminogen riskmiljö, normzonen en institutionaliserad plats kontrollerad av vuxna och frizonen är ett rum utan vuxenkontroll där man kan vara utan något särskilt syfte eller mål och göra ingenting (doing-nothing) och där det kan hända oväntade saker. Det är framför allt i frizonerna som det finns egeninitierat handlingsutrymme för de unga (Lieberg, 1994). Samtidigt understryker Lieberg (1994) att det inte går att skapa frizoner. Det finns dock allt flera samtida exempel på hur man försöker bygga frizoner, särskilt för flickor. Ett exempel är projektet Frizon i Årstidernas park i Umeå där man arbetat med flickor i en samskapande process för att ta fram en plats för specifikt flickor (Varhelyi, 2023) en annan är projektet Rosens röda matta i Rosengård i Malmö som är en aktivitetsyta utformad tillsammans med och för flickor (ibid).

”Naturligtvis går det inte att ”planera” frizoner för unga. Det handlar mera om att utveckla ett förhållningssätt som innebär att sätta sig in i ungdomarnas vardagsliv och skapa en förståelse för hur olika intressen ska kunna utvecklas och bryta mot varandra” (Lieberg, 1994, sid 228).

Gränsen mellan frizon och förbudszon är dock vag, och frizonen kan mycket snabbt förvandlas till en förbudszon. Därför strävar samhället efter att omvandla frizoner till normzoner (Lieberg, 1994). Lieberg (1994) ser en risk i att omvandla ungas frizoner eftersom det kan få den oönskade effekten

att de istället flyttar på sig och börjar vistas i en förbudszon. Socionom och fältarbetare Malin Andersson beskriver i antologin *Möten i mellanrummet* hur socialt förebyggande och uppsökande arbetet bedrivs på ungdomarnas arena, platser som beskrivs som mellanrummet mellan de världar där unga kontrolleras av vuxna (Ander m.fl., 2005). Att hänga i mellanrummet kan vara både bra och viktigt, men när mellanrummet blir den huvudsakliga platsen att vistas på blir det problematiskt (Ander m.fl., 2005).

Den digitala utvecklingen har samtidigt kommit att erbjuda unga nya alternativ till offentliga rum såväl som nya riskmiljöer. Begränsad tillgång till fysiska mötesplatser för unga ersätts av offentligheten i chatrum och genom onlinegaming. Polismästaren Carin Götblad varnar för farorna på sociala medier avseende till exempel unga som rekryteras till att utföra mord (DN (2024)). "Sociala medier är Sergels torg klockan 23" säger hon i en intervju i DN (2024). Möjligheten att genom sociala medier snabbt mobilisera stora grupper att mötas upp på fysiska platser på ett decentraliserat sätt kombinerar dessa två offentligheter (Reingold 2002; Childress, 2004).

Citymiljöernas lockelse

En central fråga är vad ungdomar får ut av det offentliga rummet (Lieberg, 1994). Unga söker efter frizoner där de har handlingsutrymme och där de får vara i fred att göra ingenting. Sådana platser kan vara svåra att hitta i förorterernas boendemiljöer där man inte är anonym i samma utsträckning (Lieberg, 1994). I citymiljöerna finns dessutom nya spännande intryck och utrymme att visa upp sig. Här kan unga uppleva såväl planerade som oplanerade möten (Lieberg, 1994).

Även inom kriminologin frågar man sig varför unga drar sig till citymiljöer. Undersökningar har visat att unga främst uppehåller sig i citymiljöer, tillsammans med kompisar under dagtid (Wikström m.fl., 2012). Varför unga väljer att vistas i citymiljöer skulle dock behöva utforskas mer, menar Per-Olof H. Wikström och hans medarbetare (2012). En orsak kan vara rent praktisk. Eftersom unga är beroende av kollektivtrafik skiljer sig deras rörelsemönster från vuxnas, och de väljer att vistas på platser som är enkla att ta sig till (Wikström m.fl., 2012). En annan anledning till att unga söker sig till innerstaden kan vara ett behov att visa upp sig; att prova olika beteenden och handlingar, att agera, protestera och överskrida gränser inför en publik. Innerstaden blir en arena att utveckla sin kreativitet. Miljön blir ett bollplank att testa olika klädstilar och uttrycksformer (Lieberg, 1994). Lieberg (1994) menar, med utgångspunkt i sociologen Erving Goffmans resonemang, att unga använder staden som en scen (stage), och att stor del av ungdomskulturens aktiviteter utspelas just i offentligheten (Lieberg, 1994). "On stage" testas, ifrågasätts och provas platsens informella regler och normer, medan trapphus, parkeringshus och andra vuxenfria miljöer fungerar som en "back stage" – en plats där unga får vara ifred och mer för sig själva (Lieberg, 1994).

Vuxnas oro över unga som vistas i det offentliga rummet

Ungas närvaro i citymiljöer kan skapa både oro för de ungas välmående, och otrygghet hos andra grupper. Ungdomars användning av det offentliga rummet sker ofta på ett sätt som ger upphov till rädsla och krav på åtgärder (Lieberg, 1994). Unga i grupp tenderar att upplevas som störande och olämpliga i det offentliga rummet (Andersson 2002). Lieberg (1994) menar att unga i ostrukturerade formen alltid upplevts som farliga och hotfulla och när många unga tar över delar av till exempel ett torg kan upplevas som att den gruppen privatiserar platsen (Lieberg, 1994). Unga i grupp kan, genom sitt sätt att breda ut sig fysiskt, låta och agera, utan att vara direkt aggressiva ändå signalera ett ägandeskap som kan skrämja bort även andra unga (Childress, 2004). Dagtid när flödena är stora och många människor är i rörelse, är det dock oftast oproblemiskt. Men på kvällar, när affärer stänger, och unga blir den dominerande gruppen, kan de skapa otrygghet och friktioner trots att de inte nödvändigtvis ändrat sitt uppförande. De bara syns mer nu (Lieberg,

1994). Sättet att se på hur man ska uppträda i stadsmiljön skiljer sig också mellan vuxna och unga. Vuxna kan uppleva det som hotfullt när unga prövar sina sociala relationer och visar upp det offentligt. Grupper av unga som man inte känner och med ett beteende som avviker från normen kan också upplevas som hotfulla (Matthews m.fl., 2000; Childress, 2004). Grupper av män eller pojkar tenderar att upplevas mer hotfulla, och avvisas oftare än grupper av flickor eller blandade grupper (Matthews m.fl., 2000; Childress, 2004).

I trygghetsprojekt, brottsförebyggande arbete; policydokument och lokal praktik, lyfts unga återkommande fram som en av de största problemgrupperna (Listeborn, 2002). I den brottsförebyggande diskussionen klumpas ungdomar ofta ihop med andra problemgrupper som till exempel missbrukare och hemlösa (Listeborn, 2002). Man anser att ungdomar använder det offentliga rummet på ett olämpligt sätt och utgör en oönskad form av socialt liv (Listeborn, 2002), och ungdomar som bara "hänger" eller gör ingenting (doing-nothing) är ett återkommande tema i diskussionen kring unga i risk i litteraturen vi läst. Vuxenvärlden har kommit att se på ungdomarnas vistelse i offentliga miljöer som skadlig och man har länge sökt att få bort unga från den offentliga miljön och in i organiserade verksamheter (Lieberg, 1994). Redan under efterkrigstiden började ungdomarnas gängbildning och kriminalitet problematiseras. Man ville få bort ungdomarna från gatan och det offentliga rummet som man ansåg vara olämpliga miljöer. Gatan ansågs vara farlig (Lieberg, 1994). Även idag föreslås att som preventiv insats uppmuntra unga att delta i alternativa aktiviteter för att minska deras exponering mot kriminogena miljöer (Wikström & Treiber, 2017; Magnusson, 2022).

Lieberg (1994) ställer sig dock kritisk till att unga skall styras mot organiserade aktiviteter eftersom dessa inte kan ersätta ungdomarnas egna erfarenheter och dessas betydelse för deras personliga utveckling (Lieberg, 1994). Childress (2004) menar dessutom att ungdomars utrymme för ostrukturerade aktiviteter i allt större utsträckning minskar. De ungas tid fylls i stället av aktiviteter som vårdnadshavarna väljer och bedömer som säkrare eller mer produktiva alternativ. Det ges allt mindre utrymme att bara "hänga", och vuxnas kontroll över plats och varande blir allt hårdare (Childress, 2004). Ungdomar får allt färre platser att vara på, möter allt fler hinder och begränsningar i de miljöer som finns, kontrollen över dem ökar alltmer och barn och unga lotsas i allt högre utsträckning mot aktiviteter utformade av professionella i syfte att skydda dem och se till att de är barn på "rätt sätt" (Gaster, 1991; Childress, 2004).

Placemaking och trygga offentliga rum

Det är svårt, om inte omöjligt, att entydigt definiera begreppet placemaking. Placemaking täcker in en mängd praktiker med ibland motsägelsefulla ideologiska underbyggnader (Courage, 2021). En gemensam nämnare är dock användningen av flexibla, snabba och enkla medel för platsutveckling, som tillfälliga gatureregleringar, tillfällig arkitektur, och aktivering med hjälp av evenemang och konst. Forskaren och aktivisten Cara Courage (2021) trycker på att placemaking bör vara ett angreppssätt eller verktyg som sätter lokalsamhället först – vare sig det är ur ett top-down eller ett bottom-up perspektiv.

Placemaking för ökad trygghet

Många placemakingprojekt har som främsta mål att skapa trivsamma och säkra stadsrum för gående och cyklister, men det finns också ett växande fokus på att använda placemaking för att öka trygghet och förebygga brott i offentliga miljöer. En föregångare är omvandlingen av Bryant Park på Manhattan under 1980-talet. Under sent 1970-tal var Bryant Park ett centrum för droghandel och missbruk och inspirerade av Whytes teorier började man experimentera med platsaktivering.

Exempel på åtgärder och tillfälliga element var kiosker, flyttbara stolar, caféer, publika evenemang och ökad skötsel. På sju år dubblerades antalet besökare och brottsligheten reducerade med 92 %. (Carlson, 2012; Bryant Park, u.å.). Konstvetaren Oscar Svanelid (2021) menar att också intresset för att använda konst i trygghetskapande projekt ökar och att det ser ut att sammanfalla med att otryggheten, särskilt bland kvinnor, ökar enligt BRÅs trygghetsmätningar (Svanelid, 2021).

Trygghet och otrygghet i det offentliga rummet

Orsaken till att man upplever otrygghet i det offentliga rummet kan bero på reella upplevelser av hot, men också på en mediabild som inte har någon koppling till verkligheten (Listeborn, 2002). Även Boverket (2022) menar att upplevelsen av trygghet kan påverkas av såväl egna erfarenheter som medias rapportering, men kopplar dessutom samman den upplevda tryggheten med den byggda miljön: *”den känsla som utlöses när en individ tolkar en fysisk miljöns utformning och användning genom att sinnesintryck kombineras med såväl egna erfarenheter, som med andra individers eller mediars beskrivning av risken för att utsättas för brott eller hotfulla situationer”* (Boverket, 2022).

I diskussionen om trygghet och otrygghet lyfts ibland trygghetsparadoxen fram, det vill säga det motsägelsefulla i att kvinnor upplever sig otryggare än män trots att män är mer utsatta för anmälda brott (Listeborn, 2002; Thodelius & Ceccato, 2022). Listeborn (2002) har fördjupat sig i föreställningar om kvinnors rädsla och otrygghet i det offentliga rummet och menar att det har flera orsaker. Den traditionella kriminologin missar att kvinnor utsätts för andra brott än män och att det endast är de grövsta brotten som anmäls, det vill säga syns i brottsstatistiken (ibid.). Listeborn (2002) menar också att man missat att kvinnornas rädsla grundar sig i en strukturell ojämlikhet mellan könen och att rädslan är rationell eftersom kvinnor ständigt löper en potentiell risk att bli utsatta för sexuella övergrepp. Då endast ett fåtal av sexualbrotten anmäls syns inte heller dessa i brottsstatistiken (ibid.). Kvinnors otrygghet är alltså rationell eftersom den bygger på faktumet att kvinnor upplever ett generellt latent hot från män (ibid.). Särskilt rationell är rädslan på de platser där kvinnor upplever störst otrygghet: ödsliga torg, hållplatser och folktomma miljöer (ibid.).

Whyte (1980) såg i sin studie av torg på Manhattan att andelen kvinnor var högre på de mest populära torgen. Hans teori var att kvinnor mer noggrant väljer vilka platser de vistas på och är mer villiga att byta plats om de känner sig otrygga (ibid.).

Trygga offentliga rum

Ett rikt folkliv leder till en ökad social kontroll (Jacobs, 1961). Vi tolkar helt enkelt närvaron av andra som en signal att platsen är säker (Gehl, 2010). Människor som vistas på en offentlig plats behöver inte känna varandra för att känna trygghet, inte ens i en anonym storstad – det räcker med att man vet att det finns andra människor där (Listeborn, 2002; Jakobs, 1961). Whyte (1961) beskriver fenomenet triangulation och ger som exempel interaktionen mellan en gatuartist och publiken. Åskådare A växlar ett leende eller börja prata med åskådare B, medan de tillsammans njuter av gatuartisten C. En triangel av social interaktion ger upphov till en angenäm, kollektiv upplevelse (ibid.). Ett viktigt mål för placemaking för ökad trygghet är därför skapa trivsamma miljöer som många väljer att vistas i.

I sin studie av torg på Manhattan konstaterade Whyte (1980) att det var tillgången till många olika typer av sittplatser som utmärkte de populäraste torgen. Även Gehl (2010) lyfter fram sittplatser som en förutsättning för att människor vistas på en plats, och visar också att placeringen av sittplatser kan gynna eller motverka sociala kontakter. Att stå eller sitta sida vid sida, att vara involverade i samma aktivitet eller dela en gemensam upplevelse kan leda till ett samtal även mellan främlingar (Gehl, 2010). Bänkar som är placerade i rader rygg mot rygg eller front mot

front men på ett allt för stort avstånd missgynnar sociala kontakter medan en böjd bänk eller två bänkar i vinkel gör det enklare att inleda ett samtal. Whyte (1980) menar att flyttbara stolar är särskilt gynnsamma för social interaktion.

När Gehl (2010) gjorde sina första observationer av stadsliv upptäckte han att människor helst står och sitter i kant- eller övergångszoner. Gärna på en skyddad plats under tak och med fri sikt, som en pelargång eller ett indrag i fasaden. Ute på öppna platser föredrar människor att vistas nära ankarpunkter av något slag, som till exempel ett träd eller en stolpe. Storskaliga stadsmiljöer kan därför upplevas mer trivsamma att vistas på med hjälp av möblering och tillfällig arkitektur. Man kan till exempel skapa nya ankarpunkter eller kantzoner, och med hjälp av tillfälliga paviljongen eller träd göra platsens skala mer mänsklig (Gehl arkitekter, 2022). Lite mer folktomma områden i direkt anslutning till, och med överblick över platser med stora flöden, kan också vara värdefulla eftersom de erbjuder utrymme för till exempel att betrakta folklivet och allt som pågår lite på håll, det som Mats Lieberg (1994) beskriver som "off stage".

Också urbanisten Vicar Mehta (2013), har studerat vilka faktorer som gör att människor väljer att vistas i en offentlig miljö, och även han pekar på vikten av att platser ger förutsättningar för social interaktion genom aktiviteter eller sittplatser. Mehta (2013) menar att människor föredrar platser som de har en relation till, platser som ger en känsla av sammanhang (Mehta, 2013). Gordon Cullen (1961) talar om en "sense of space" när ett karaktäristiskt, visuellt uttryck bidrar till en känsla för en plats och att människor dras till platsen. Forskarna Charlotta Thodelius och Vania Ceccato (2022) hänvisar till stadsplaneraren och forskaren Leonie Sandercock, som menar att trygghet skapas genom en känsla av tillhörighet, genom att miljön är begriplig och genom att man förstår vilka regler som gäller.

Trygga offentliga rum – för vem?

Det finns dock en oro för att det brottsförebyggande och trygghetsskapande arbetet, såväl som genomprogrammerade stadsrum ska få oövalkna konsekvenser. Listeborn (2002) menar att alltför strikta regler, "disciplinära makttekniker" från polis och exkluderande stadsplanering som till exempel parkbänkar som hindrar att man ligger på dem skulle kunna utgöra ett hot mot välfungerande stadsrum (Listeborn 2002; Franzén 1997:47). Konstvetaren Oscar Svanelid (2021) visar på "negativa effekter av [trygghetsprojekt]" i sin undersökning av trygghetsskapande ljuskonst i tunnlar inom projektet *Trygg, vacker stad* (Göteborg 2005–2018) som han menar är ett typexempel på tillämpning av CPTED (ibid.). Faktorer som identifierades ge upphov till otrygghet var dels tekniska som dålig överblick och belysning, dels sociala som droghandel och att människor sov i tunnarna (ibid.). Ljuskonsten skulle bidra med bättre belysning, men i förlängningen också tränga undan de människor som ansågs skapa otrygghet, de som Svanelid (2021) kallar "projektets negativa målgrupp". Han tar stöd i kriminologen Elen Midtveit som menar att också "symboliska åtgärder" inom situationell prevention kan vara uteslutande (Midtveit, 2005; Svanelid, 2021). Hon beskriver ett fall där julsånger och operamusik spelades på hög volym vid entrén till Köpenhamns Central, som en åtgärd att hindra langare och hemlösa att vistas där (ibid.). I ljuskonstverken i Göteborg ser Svanelid (2021) inte något sådant direkt uppsåt. Snarare handlar konsten om att göra miljön mer trivsam eller "familjär". genom att locka fler människor till platsen och förlänga deras vistelse där och på så sätt störa de grupper som anses bidra till otrygghet.

På så sätt kan trygghetsarbete leda till en försvagning av offentligheten trots att trygghetsprojekt ofta beskrivs som ett sätt att demokratisera och tillgängliggöra det offentliga rummet menar Listeborn (2002). Ett överdrivet kontrolltänkande kan verka uteslutande mot vissa grupper och ställer skilda svaga grupper mot varandra (ibid.). Även Mia Maria Andersson (2002) pekar på hur en allt större

kontroll av den offentliga miljön, genom kameraövervakning, säkerhetsvakter och andra professionella, ökar tryggheten för allmänheten genom att hålla oönskade grupper borta.

Det pågår också en diskussion om i vilken utsträckning samhället ska ingripa för att upprätthålla ordning bland unga som vistas i de offentliga rummen. Också gruppen unga utesluts ur offentligheten när de körs bort från till exempel köpcentrum för att de står och ”hänger” (Davis, 1990; Molina, 1997; Ristilammi, 1997; Nylund, 2000; Listeborn, 2002). Avsikten med morskor och farsor på stan är att öka ungas trygghet och säkerhet, men leder också till en ökad social kontroll. Unga måste skyddas och riskerna begränsas, men å andra sidan behöver unga utrymme att utvecklas och klara sig själva och åtgärderna riskerar därför att störa offentlighetens så viktiga autonomi (Andersson, 2002). Björn Andersson (2002) pekar därför på vikten av att förstå de ungas sociala strukturer i offentligheten.

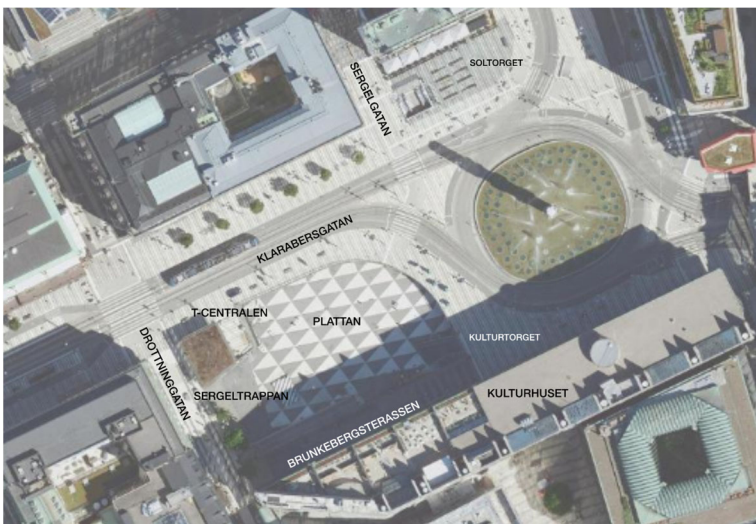
Ytterligare ett problem är, enligt Listeborn (2002), när kommersiella aktörer exploaterar människors rädsla och driver på efterfrågan på fysiska åtgärder i det offentliga rummet.

Sergels torg

Sergels torg ligger i Stockholms innerstad i stadsdelen Klara och är en av Sveriges mest välkända offentliga platser (Stockholms stad, 2020). Det centrala läget, storleken, öppenheten, besökarantalet och mångfalden gör att man måste beskriva Sergels torg som Sveriges viktigaste offentliga rum. Bilden av Plattan, med den ikoniska triangelmönstrade markbeläggningen, har blivit en symbol för ett öppet och demokratiskt samhälle, och Sergels torg beskrivs ofta som Stockholms hjärta (Spacescape, 2007). Även om det är få som bor i området är det många människor som rör sig här och den lägre nivån av Sergels torg är Sveriges viktigaste evenemangstorg (Spacescape, 2007). Sergels torg är samtidigt (ö)känd som en otrygg plats, präglad av brottslighet, droghandel och öppet missbruk.

Sergels torg, ritades av arkitekt David Helldén och var, när det stod klart 1967, en del av den omfattande förnyelsen av Stockholms city där Hötorgscity också ingick. Torget är blåklassat enligt Stockholms stads kulturhistoriska klassificering och bedöms ha synnerligen högt kulturhistoriska värde (Stadsmuseet, 2023) och betraktas som en unik symbol för modernismen (Stockholms stad, 2018).

”Torget utformades med den uttalade målsättningen att vara en folklig plats och en motvikt till det i övrigt kommersiella City. Den demokratiska folkhemstanken är framför allt ett immateriellt värde men manifesterar sig i den fysiska miljön, framförallt genom torgets nedsänkta piazza, den sittvänliga fritrappan mot Drottninggatan och den täta samhörigheten med Kulturhuset. Dessa platser är medvetet utformade för rörelse, möten och folkliv med en kapacitet att samla stora mängder människor (Stockholms stad, 2018).”

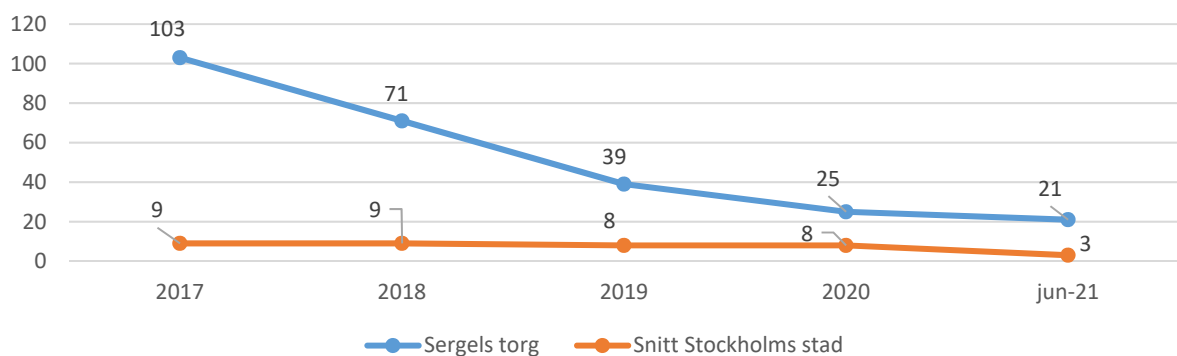
Sergels torg består av två nivåer, en övre cirkulationsplats för biltrafik och två mindre torgytor (Soltorget och Kulturtorget) och en nedre öppen torgyta (Plattan), som är avskild från fordonstrafik. Torget avslutas mot söder av Kulturhuset. Mot norr avgränsas torget av Klarabergsgatan och 1960-tals bebyggelsen i kvarteret Sporren och den femte Hötorgsskrapan i kvarteret Stigbygeln (Stockholms stad, 2018). Flygbild Stockholms stad.

Brottslighet

En vanlig indikator på hur många brott som begås i ett område är antalet anmälda brott. Bristerna med brottsstatistik är dock flera. Statistiken över anmälda brott visar till exempel inte det totala antalet begångna brott utan enbart brott som kommit till myndigheternas kännedom. Likväl kan den anmälda brottsligheten utgöra en god indikator på den faktiska situationen, samt förändringar i

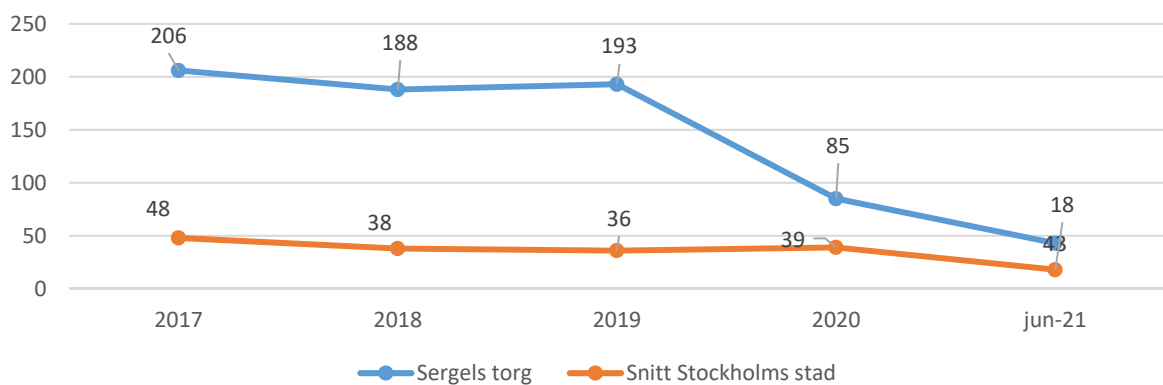
brottslighet på en plats över tid (Sporre & Standar, 2006). Den anmälda brottsligheten i det område som Sergels torg ligger i är avsevärt högre än i Stockholms stad i övrigt inom flera brottskategorier (Kvillemo m.fl., 2021). Nedanstående brottsstatistik (Kvillemo m.fl., 2021) erbjuder jämförelsetal mellan det basområde⁴ som Sergels torg ligger i (basområde 101 025) och stadens snitt⁵ över anmälda brott i samma kategorier. Graferna tydliggör i vilken hög utsträckning Sergels torg utgör en särskilt brottsdrabbad plats. Anmälda brott avseende misshandel utomhus, våld mot tjänsteman, anmälda bråk, fylleri och omhändertagande enligt Lagen om omhändertagande av berusad ligger avsevärt högre än snittet i Stockholms stad. Grafen visar dock också på en ihållande positiv utveckling avseende brottsligheten.

Misshandel utomhus

Grafen visar anmäld misshandel utomhus inom basområde 101 025, där Sergels torg ligger, samt snittet av samtliga basområden i Stockholms stad t.o.m. juni 2021. Grafen bygger på statistik från en slutrapport om polisens arbete mot öppna drogscener från 2021 (Kvillemo m.fl., 2021).

Anmälda bråk / fylleri / LOB

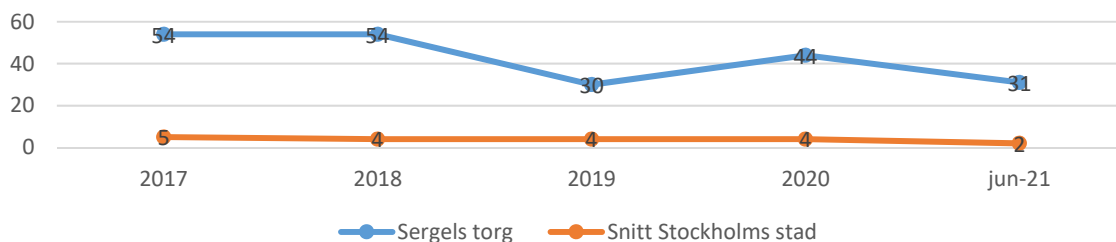

Grafen visar anmälda bråk/fylleri/LOB inom basområde 101 025, där Sergels torg ligger, samt snittet av samtliga basområden i Stockholms stad t.o.m. juni 2021. Grafen bygger på statistik från en slutrapport om polisens arbete mot öppna drogscener från 2021 (Kvillemo m.fl., 2021).

⁴ En geografisk områdesindelning för statistikredovisning (Stockholms stad (2023d)

⁵ Snittet är lika med den totala mängden anmälda brott delat på antalet basområden i Stockholms stad (Kvillemo m.fl. 2021).

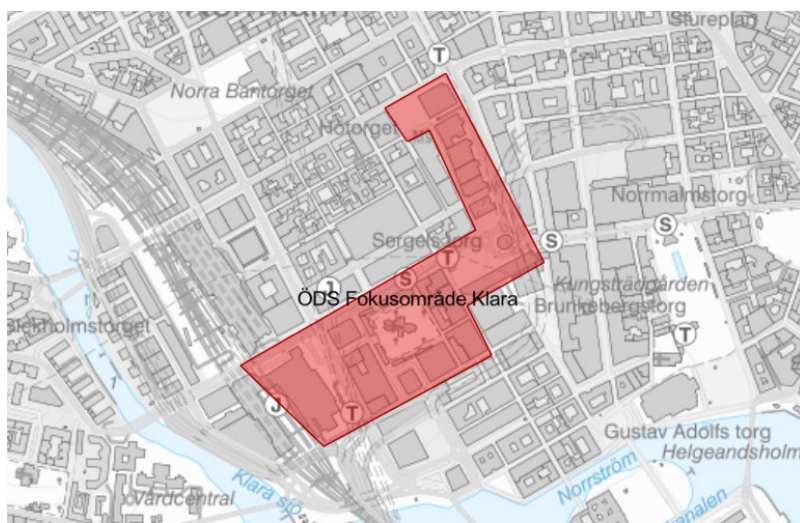
Våld mot tjänstman

Grafen visar antal ärenden om våld mot tjänsteman inom basområde 101 025, där Sergels torg ligger, samt snittet av samtliga basområden i Stockholms stad t.o.m. juni 2021. Grafen bygger på statistik från en sslutrapport om polisens arbete mot öppna drogsccener från 2021 (Kvillemo m.fl., 2021).

En öppen drogsccen

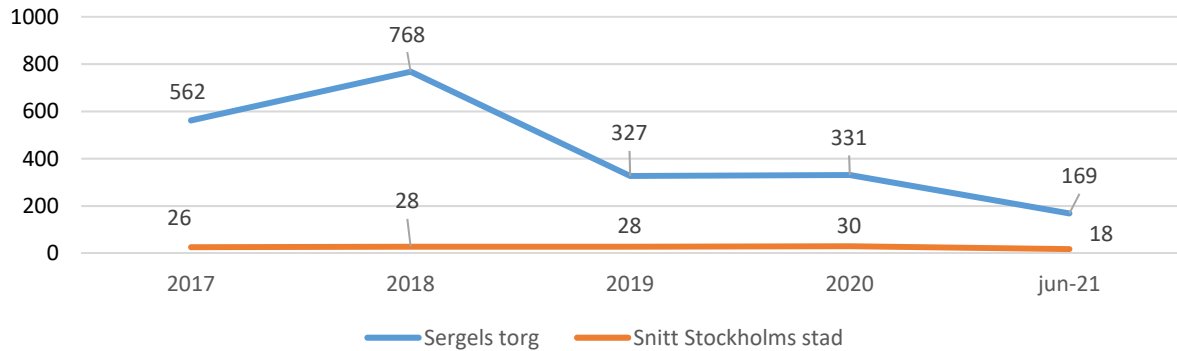
Sergels torg bedöms vara en del av en öppen drogsccen i Klara, och har vid ett flertal tillfällen beskrivits som Sveriges största öppna drogsccen av polisen. Arbetet mot problematiken har pågått under många år (Expressen, 2019; Sveriges Radio, 2017). Narkotikahandel har främst skett utanför T-centralen entré och trappan upp mot Sergelgatan. Narkotikahandlarna gynnas av god överblick och den stora mängden förbipasserande gör dem samtidigt svåra att övervaka. Ljuskontrasten mellan det öppna torget och områden av torget under tak försvårar övervakning utifrån (Spacescape, 2007).

Den öppna drogsccenens omfattning i Klara med Sergels torg, 2023 (SSR, 2024e).

Antalet anmälda narkotikabrott ligger avsevärt högre på Sergels torg än snittet i Stockholms stad. Det är dock vanskligt att använda antalet anmälda narkotikabrott som enda indikator på narkotikahandlingens omfattning i ett område. Då anmälan av narkotikabrott främst utförs av polismyndigheten kan ett högt antal anmälda narkotikabrott snarare vara ett uttryck för hög polisiär närvaro och ett fokus på narkotikaproblematiken (Magnusson, 2022; Sporre & Standar, 2006). Den nedåtgående trenden bedöms dock kunna vara ett *faktiskt* utfall på minskad narkotikahandling i området, mot bakgrund av det omfattande arbetet riktat mot platsen (SSR, 2023).

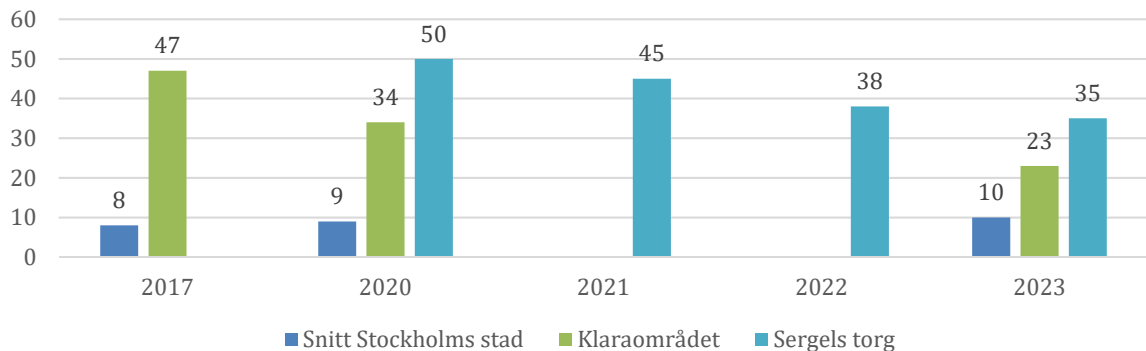
Narkotikabrott

Grafen visar anmälda narkotikabrott inom basområde 101 025, där Sergels torg ligger, samt snittet av samtliga basområden i Stockholms stad t.o.m. juni 2021. Grafen bygger på statistik från en sslutrappport om polisens arbete mot öppna drogscener från 2021 (Kvillemo m.fl., 2021).

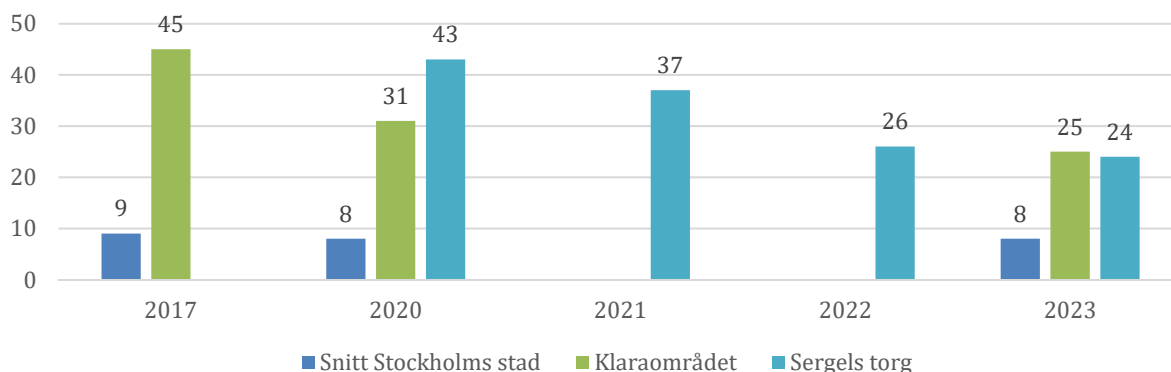
En kompletterande indikator på hur påverkat ett område är av narkotikahandling är i vilken utsträckning boende eller allmänhet upplever problem med narkotikamissbrukare på gator eller torg, respektive narkotikahandel som sker öppet på gator eller torg. Andelen som upplever dessa problem är väsentligt högre bland boende i Klara, respektive upplevelsen hos boende i Stockholm avseende Sergels torg, än snittet i Stockholms stad (Stockholm, 2023a; Stockholm, 2023b). Undersökningar pekar dock på en stadig nedgång över tid vad gäller allmänhetens upplevelse av såväl öppen narkotikaförsäljning som narkotikamissbrukare i offentlig miljö i både Klara och på Sergels torg.

Öppen narkotikahandel på gator och torg

Grafen visar andel boende som i hög utsträckning upplever problem med öppen narkotikahandel på gator och torg i det egna bostadsområdet: i Stockholms stad (snitt över hela staden); respektive boende i Klara, samt andel av boende i Stockholms stad som anser att det i hög utsträckning är problem med öppen narkotikahandel på Sergels torg (Stockholms stad 2023a; Stockholms stad, 2023b).

Narkotikamissbrukare på offentliga platser som stör ordningen

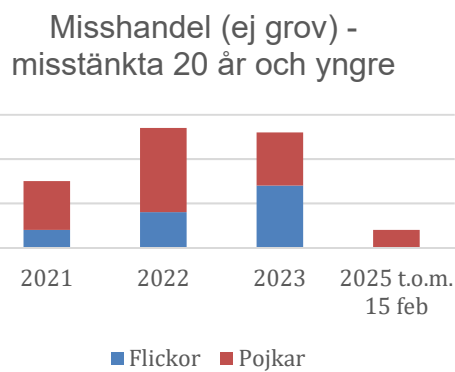
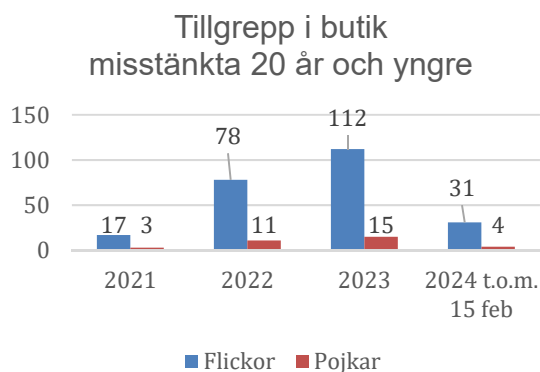

Grafen visar andel boende som i hög utsträckning upplever problem med narkotika missbrukare på offentliga platser som stör ordningen i det egna bostadsområdet: i Stockholms stad (snitt över hela staden); respektive boende i Klara, samt andel av boende i Stockholms stad som anser att det i hög utsträckning är problem med narkotikamissbrukare som stör ordningen på Sergels torg (Stockholms stad 2023a; Stockholms stad, 2023b).

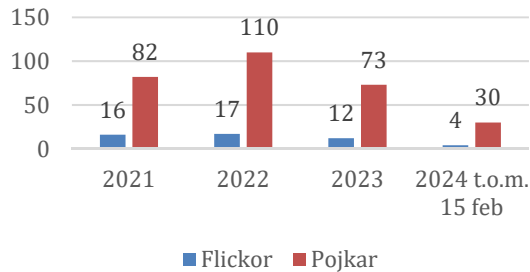
En riskmiljö för unga

Sergels torg beskrivs som en riskmiljö för unga (Polismyndigheten och Stockholms stad, 2024). Ungdomsjouren som har i uppdrag att arbeta uppsökande i riskmiljöer har följaktligen Sergels torg som en av sina prioriterade platser. I en rapport om ungas vistelse på Sergels torg beskrivs platsen som komplex och föränderlig (Mattson och Ostad Gholizadeh, 2019). Författarna menar att när unga vistas på Sergels torg kan det både indikera allvarliga problem och leda till allvarliga problem. Att unga återkommande vistas på Sergels torg, i synnerhet om det sker sena kvällar och i sällskap med äldre personer betraktas som ett riskbeteende (Mattson och Ostad Gholizadeh, 2019). Ytterligare faktorer som indikerar att Sergels torg utgör en riskmiljö är att platsen bedöms som en öppen drogszen (SSR, 2024) samt läget i anslutning till Sveriges största kollektivtrafikknutpunkt, vilket i sig är en faktor för att en plats blir brottsattraherande (Thodelius & Ceccato, 2022).

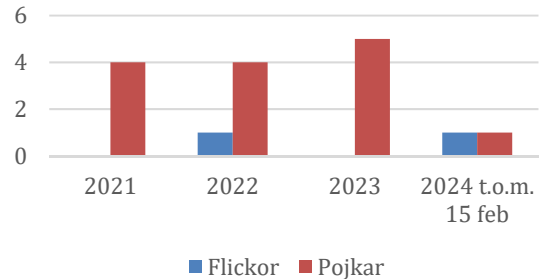
Bilden kring i vilken utsträckning unga begår brott på Sergels torg, eller utsätts för brott på Sergels torg kan i första hand följas via den anmäld brottsligheten. Omfattningen av mörkertalet av oanmälda brott, respektive brott som begås i förlängningen av att en kontakt tagits på Sergels torg är okänd. Statistiken över anmälda brott där personer är 20 år eller yngre visar på att det vanligaste brottet för flickor är tillgrepp i butik och för pojkar är det vanligaste brottet narkotikabrott (innehav och bruk). Det vanligaste brottet där målsäganden är 20 år eller yngre är (utöver förlorad gods för både pojkar och flickor) är misshandel (ej grov) för både flickor och pojkar.

Narkotikabrott - innehav och bruk misstänkta 20 år och yngre

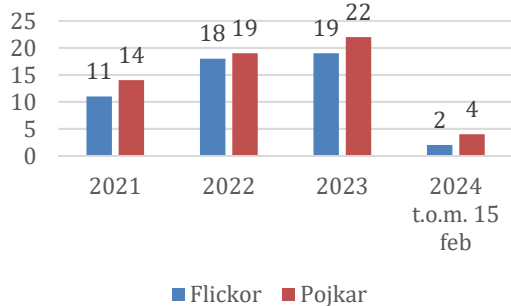

Narkotikabrott - överlåtelse misstänkta 20 år och yngre

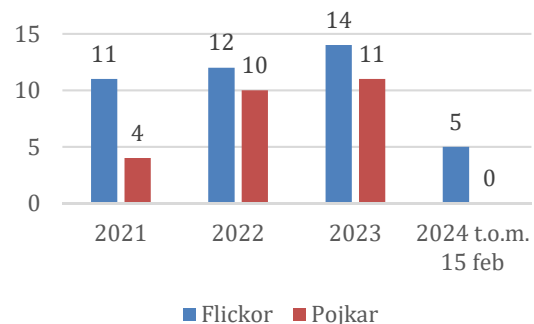

Graferna visar anmälda brott i Klaraområdet där det finns en misstänkt som är 20 år eller yngre⁶.

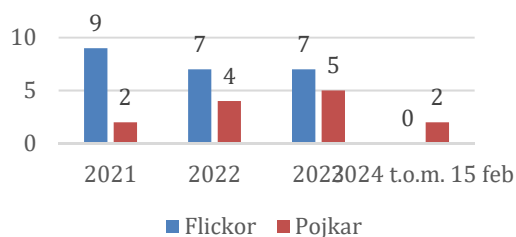
Misshandel (ej grov) målsägande 20 år och yngre

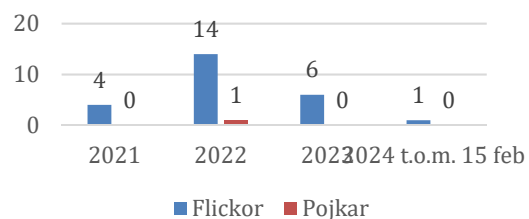
Stöld målsägande 20 år och yngre

Ofredande målsägande 20 år och yngre

Sexualbrott exkl. våldtäckt målsägande 20 år och yngre

Graferna visar anmälda brott i Klaraområdet där det finns en målsägande (brottsoffer) som är 20 år eller yngre⁷.

⁶ E-post 240221 från Lokalpolisområde Norrmalm om utdrag genomfört 240221 från "STATUS Brottsläge" över anmäld brottslighet i området definierat som Vision Klara.

⁷ E-post 240221 från Lokalpolisområde Norrmalm om utdrag genomfört 240221 från "STATUS Brottsläge" över anmäld brottslighet i området definierat som Vision Klara.

En mötesplats för unga

Ungdomsjourens målgrupp kommer från hela Storstockholm till Sergels torg, och de upplever att deras ungdomar söker sig till Sergels torg för att träffa andra i samma situation (Mattson och Ostad Gholizadeh, 2019). En sammanställning av unga som gripits av polis för narkotikabrott i Klara visade att även dessa unga kom från stora delar av Stockholms län (Gauffin och Stigle, 2019). Av den grupp av unga som Ungdomsjouren arbetade med under perioden 1 juli – 30 september 2019 utgjorde flickorna något fler än hälften av de 61 ungdomarna man arbetade med (Mattson och Ostad Gholizadeh, 2019). Även om upplevelsen var att ett högre antal flickor vistades på Sergels torg då, så reflekterar Ungdomsjouren över möjligheten att de själva är mer benägna att ta kontakt med flickor då man har en *”fördom och förförståelse om att flickor lättare kan hamna i situationer där de blir utnyttjade”* (Mattson och Ostad Gholizadeh, 2019: sid18). Merparten av orosanmälningarna till stadsdelar och kommuner, som gjorts av Ungdomsjouren sedan 2017, avser unga på Sergels torg. Under både 2022 och 2023 fördelade sig antalet orosanmälningar relativt jämt mellan flickor och pojkar, med viss övervikt bland pojkarna.⁸

Vilka unga som vistas på Sergels torg och som *inte* har kontakt med uppsökande aktörer eller polisen vet vi inte i samma utsträckning. Varför unga söker sig specifikt till Sergels torg vet vi inte heller. Varför flickor kommer till Sergels torg och hur de använder sig av platsen vet vi ännu mindre om.

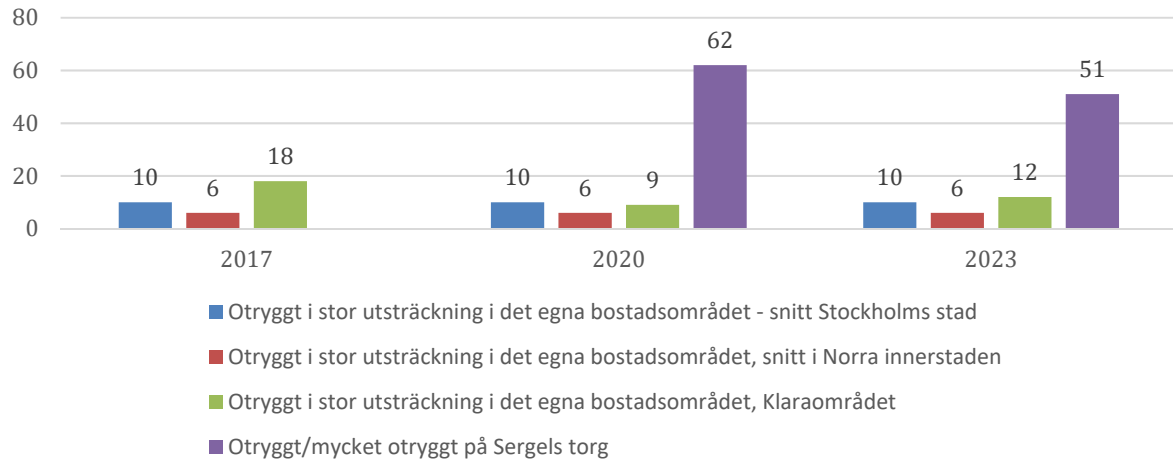
Att Sergels torg är och har varit en samlingsplats för subkulturer är dock välkänt. Redan när torget var nyinviat blev torget en samlingsplats för mods, vilket beskrivits av Stefan Jarls dokumentärfilmsserien *Modstrilogin* (Croneman, u.å.). Under 1970-talet tog punkare över platsen och Sergels torg blev från 1978 och framåt en viktig plats i svensk skejtkultur (SR, 2014; Nöjesguiden, 2014). ”Det var där allt började, när skejten kom till Sverige runt 1978 så var det där man hängde. Det är väl egentligen inte en bra skejtplats, det är för platt. (...) Det var nog bara mest för att folk inte hade mobiltelefoner och det var en naturlig samlingsplats.” Ali Boulala (Nygren, 2014). Idag samlas emoundomar i ”Emotrappan”, den breda trappan ner från Drottninggatan. (Suarez-Golbourne, 2008).

Trygghet och otrygghet på Sergels torg

Den upplevda tryggheten är låg i Klaraområdet och på Sergels torg i jämförelse både med Norra innerstadens stadsdelsområde som helhet, och stadens snitt i övrigt (Stockholm 2023a; Stockholms stad, 2023b). En faktor som kan bidra till otrygghet är att barn och äldre är underrepresenterade i området medan unga 15–24 år är överrepresenterade. Denna sneda representation och att det faktum att stadsdelen i stort sett saknar boende och därmed ett grannskapsliv gör att området ”riskerar att upplevas som anonymt och otryggt för vissa grupper” (Gehl arkitekter, 2022). Den storskaliga arkitekturen runt Sergels torg kan också bidra till otrygghet (Gehl arkitekter, 2022). Dagtid är upplevelsen av otrygghet relativt lika mellan kvinnor och män på Sergels torg, men kvällstid ökar skillnaden markant (Stockholms stad 2023b).

⁸ I E-post från Ungdomsjouren 240126

Otrygghet kvällstid

Grafen visar boendes upplevda otrygghet i det egna bostadsområdet i Norra innerstaden, i Klaraområdet och snittet i Stockholms stad, samt boende i Stockholms stads upplevelse av otrygghet på Sergels torg (Stockholms stad, 2023a; Stockholms stad, 2023b)

Otrygghet på Segels torg 2023

Grafen visar boende i Stockholms stads upplevelse av otrygghet på Sergels torg 2023 (Stockholms stad, 2023b)

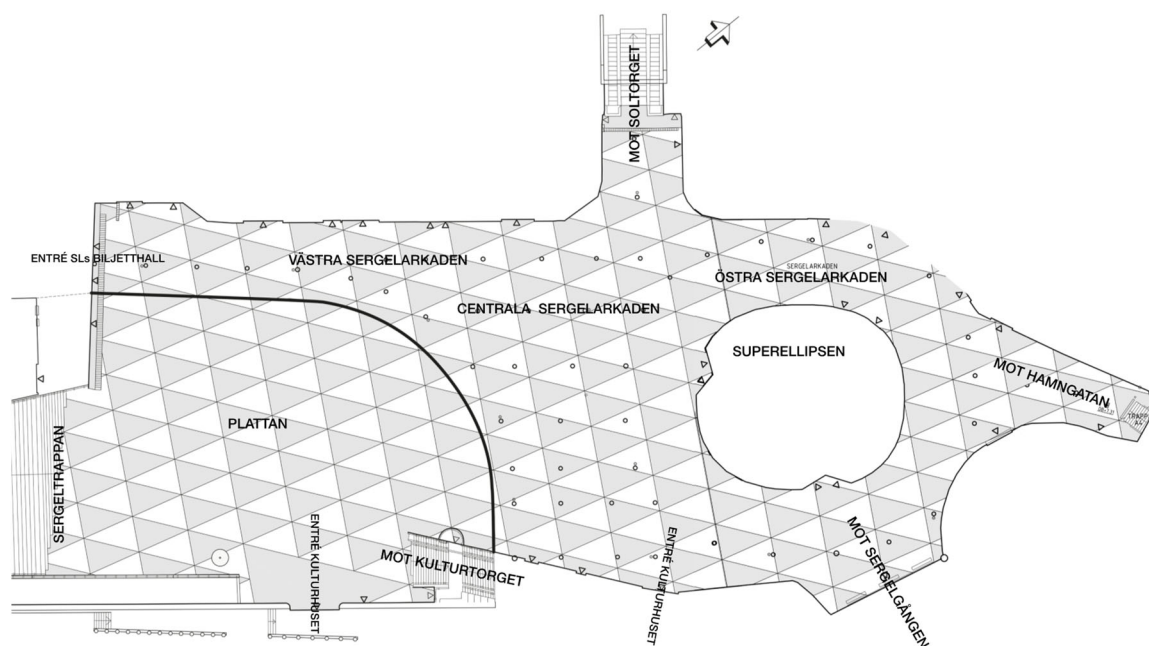
Det finns ingen separat statistik på ungas upplevelse av trygghet eller otrygghet på Sergels torg. Enstaka unga har i tidigare studier uttryckt att man känner sig trygg på Sergels torg eftersom det finns många professionella [polis, Ungdomsjouren, Safe, fältassistenter och ordningsvakter] på platsen (Mattson och Ostad Gholizadeh, 2019). I Stockholmsenkäten 2022 framgick att ungas otrygghet ökar. Det framgick även att flickors otrygghet är högre än pojkarnas, och att även skillnaden mellan flickors och pojkars otrygghet har ökat (Stockholms stad 2022b).

Stadsmiljöfaktorer

Plattan, det område som främst aktiverats i platsutvecklingsprojektet ligger på en lägre nivå än det omgivande gatunätet och består ur ett stadslivsperspektiv av flera olika offentliga rum. Plattan avgränsas i söder av Kulturhusets fasad och rampen som löper längs byggnaden upp till Drottninggatan och Brunkebergsterrassen. I väster avgränsas Plattan den breda Sergeltrappan mot Drottninggatan samt SL:s kundcenter och entrén med skjutdörrar in till T-centralen. I norr möter

torget en rad kommersiella lokaler vars fasader är indragna under en arkadgång. Mot öst flyter torget ut i Sergelarkaden vilken omger en superellipsformad byggnad med glasfasad. Från arkaden leder rulltrappor och trappor i två trapplopp upp till gatuplan. Det västra trapploppet leder upp till Soltorget och Sergelgatan och det östra leder upp till Hamngatan och en röd paviljongbyggnad som färdigställdes 2021. I öster övergår Sergelarkaden till den inglasade Sergelgången, vilken förvaltas av de fastighetsägare som har lokaler mot gången (Spacescape, 2007). Plattan inklusive Sergelarkaden förvaltas av Stockholms stad genom Trafikkontoret (Stockholms stad, 2018).

Markytan täcks av ett storskaligt, svartvitt triangelmönster i betongsten, och platsen är tydligt avgränsad mot sin omgivning på grund av nivåskillnaden och byggnaderna runt platsen. Området med träd ovanför Sergeltrappan utgör dock en mer porös gräns mot Drottninggatan och när man befinner sig på torget bildar Sergelarkadens pelarsal en diffus gräns mellan det öppna torget och området under tak.

Översikt över den lägre nivån av Sergels torg. Kartunderlag Trafikkontoret/Nivå Landskap.

Rörelsemönster och vistelsezoner

Ett stort antal personer passerar Sergels torg varje dag. Någon exakt siffra finns inte att tillgå, och den stora ytan och de många entréerna försvårar möjligheterna att sammanställa siffror. Mätningar på kringliggande gator och siffror från kollektivtrafiken ger dock vid handen att antalet passerande kan uppgå till 100 000 på en dag. En vanlig dag i februari 2025 klev till exempel ca 157 400 personer på tunnelbanan på T-centralen⁹ och antalet passerande inne på Centralstationen och Cityterminalen snittar på ca 200 000/dag 2023¹⁰. Gångtrafikmätningar på Plattan, utförda av Spacescape (2007), visar att flertalet människor rör sig i arkadgången och uppför trappan mot Soltorget eller längs ett huvudstråk över Plattan som sträcker sig från entrén till T-centralen mot entrén till Sergelgången (Spacescape, 2007). Flertalet anländer till torget via SL:s biljetthall eller

⁹ E-post från Trafikförvaltningen, 240223

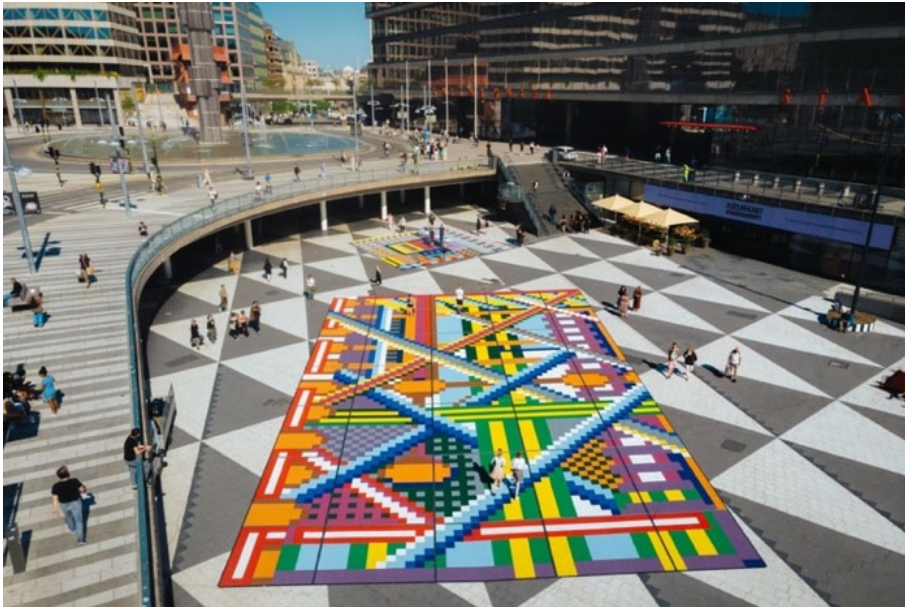
¹⁰ E-post från Jernhusen, 240402

genom glasdörrarna från Sergelgången. Man kan också nå torget via Sergeltrappan eller rampen från Drottninggatan. Det finns interna trappor mellan nivåerna i Kulturhuset, SL:s biljetthall och några av butikerna runt torget. De kommersiella lokaler som finns runt torget har alla separata entréer direkt mot torget. Kulturhuset har två entréer på den lägre nivån – huvudentrén mot den öppna torget och en mindre entré inne i Sergelarkaden.

För många är Plattan en träffpunkt. Tidigare observationer har pekat ut entrén till T-centralen, Sergelarkadens kant och Sergeltrappan som de vanligaste träffpunkterna och visat att människor föredrar att vistas längs torgets kanter (Spacescape, 2007). Detta överensstämmer med de områden som har en mer intim rumslig skala. Sergeltrappans informella sittplatser med gott mikroklimat och bra överblick är exempel på att det finns intima miljöer i mänsklig skala även här (Gehl arkitekter, 2022). Sergelarkadens kombination av intimitet och överblick anses vara ett unikt karaktärsdrag för platsen (Stockholms stad, 2018), och här uppstår social interaktion mellan en mångfald av människor som är ovanlig för Stockholm (Spacescape, 2007). Plattan är också en plats för manifestationer och förutsättningarna för evenemang är bäst i den sydöstra kanten mot Sergelarkaden, nedanför *Talarstolen*, den lilla balkongen i trappan upp mot *Kulturtorget*. Här kan man samlas utan att störa men är samtidigt väl exponerad mot flödet av passerande. Här finns gott om plats för publik, en integrerad talarstol, tillgänglig el och närhet till utrymmen under tak om det börjar regna (Spacescape, 2007).

De populäraste platserna att vistas på finns längs kanterna, där man kan observera andra med ryggen fri (Spacescape, 2007). Generellt vistas människor i mindre utsträckning ute på det öppna torget som saknar ankarpunkter och är svagt definierat. Det södra delen mot Kulturhuset är skuggad stora delar av dagen, men är ändå, tillsammans med Sergeltrappan, exempel på områden utanför de större gångflödena som genom sina utblickar mot folklivet fungerar som reträttplatser för lugnare aktiviteter. Den nordöstra delen av arkadgången är minst använd för vistelser, vilket kan förklaras av att den är sämre rumsligt integrerad med resten av platsen och saknar utblickar mot torget (Spacescape, 2007). Bristen på folkliv kan också bero på att rulltrappan mot Hamngatan varit avstängd och att lokaler stått tomma under flera år på grund av ombyggnationer och att den upplevs som undangömd och övergiven. På denna del av torget finns dessutom stora flockar av duvor som skräpar ner och kan upplevas som obehagliga.

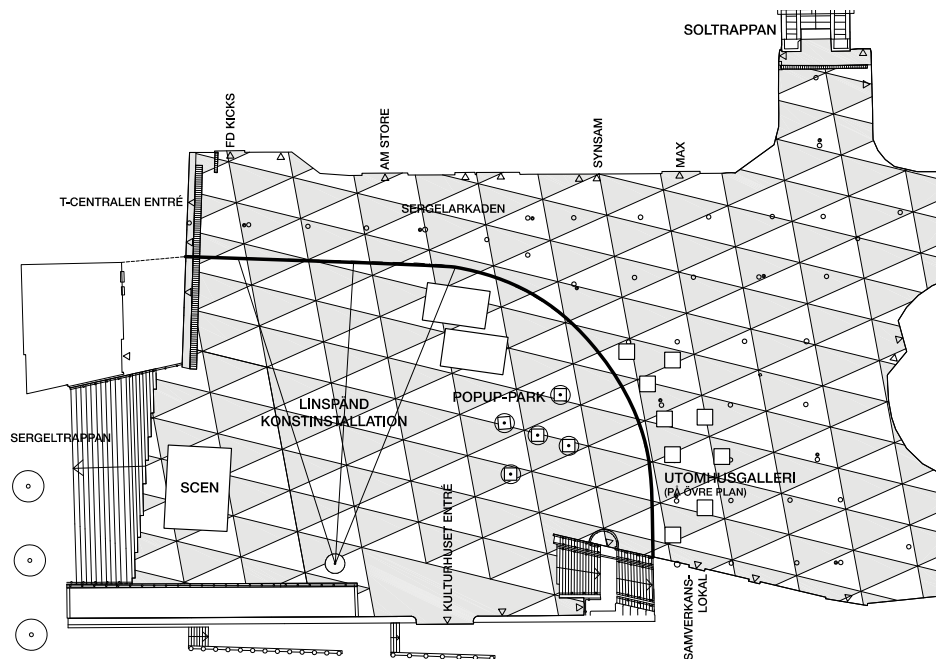
Då den lägre nivån är rumsligt isolerad från det omgivande gatunätet och det finns få boende i området blir flödet av människor påfallande mindre när arbetsplatser och butiker stänger framåt eftermiddag/kväll. Detta påverkar, i sin tur, hur många som väljer att vistas på torget under kvällstid (Spacescape, 2007).

Flygande mattan av Cilla Ramnek. Sommaren 2021. Foto Clement Morin.

Placemaking och platsaktivering på Sergels torg

Stockholms stad har aktiverat Sergels torg, genom olika förvaltningar och bolag över åren, till exempel som evenemangsplats under Kulturfestivalerna. Sedan 2019 har Norra innerstadens stadsdelsförvaltning, inom ramen för sitt trygghetsskapande uppdrag, aktiverat torget med hjälp av scenkonst, konst och tillfällig arkitektur. Även om det förekommer evenemang under vår, höst och vinter äger huvuddelen av aktiviteterna rum under sommarhalvåret. 2023 pågick sommarsäsongen från 10 maj till 30 september, och under denna period arbetade två torgvärdar på torget vardagar kl 10-19. I tre veckor i juni-juli förstärktes arbetsgruppen med sex ferieanställda ungdomar som arbetsleddes av en platsansvarig som ingår i den ordinarie verksamheten.

Översikt över aktiveringen 2023. Kartunderlag Trafikkontoret/Nivå Landskap.

Den huvudsakliga aktiveringen har, genom åren, skett på den lägre nivån. På Soltorget, på den övre nivå, finns stora uteserveringar och många permanenta sittplatser i solläge. Kulturtorget har ett problematiskt mikroklimat på grund av vind och skugga från Kulturhuset och detta, tillsammans med trafikbuller, gör platsen olämplig för längre vistelser. Sedan ett par år tillbaka aktiverar platssamverkan På Sergels torg Kulturtorget med ett tillfälligt utomhusgalleri under vår, sommar och höst. Varje år har också en till två större konsthändelser genomförts. 2023 var huvudnumret *Disrupting Ebb and Flow*, en linspänd konstillation av trianglar av spegelfolie av konstnären och scenografen Elin Stampe och kompositören Brenda El Rayes.

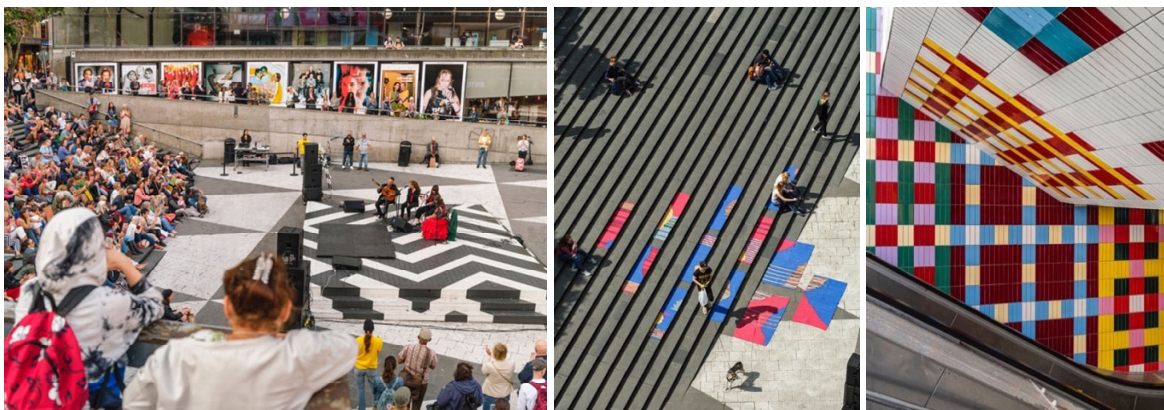
På det lägre planet sker aktiveringen huvudsakligen på två platser, dels i popup-parken, dels i scenområdet vid Sergeltrappan. Trappan upp till Soltorget är en problematisk passage med dåliga ljusförhållanden och därför ytterligare ett fokusområde. För 2023 skapade konstnären Evelina Kroon en färgstark grafisk installation av kakeldecor för trapploppets väggar.

Före aktivering finns uppskattningsvis 250 informella sittplatser på Plattan, dels Sergeltrappan, dels den lägre delen av muren mot rampen mot Drottninggatan. De enda formella sittplatserna är några sparsamt använda platsbyggda bänkar i trappan upp mot Kulturtorget.¹¹ Under aktiveringen sommaren 2023 ökade antalet informella sittplatser till ca 380 och antalet formella med 56. Det gav en total ökning med drygt 180 sittplatser.

Popup-parken, den linspända konstillationen Disrupting Ebb and Flow av Elin Stampe och Brenda El Rayes och sittskulpturen Hela Havet av Studio Era. På det övre planet utomhusgalleriet. Sommaren 2023. Foto Jean Baptiste Béranger.

¹¹ Sittplatser på kommersiella uteserveringar eller bänkar på Sergels torgs övre nivå är inte inräknade.

Scenområdet framför Sergeltrappan och trasmattor av konstnären Vega Määtä Siltberg, och Färgtrappa av Evelina Kroon. Sommaren 2023. Foto Jean Baptiste Béranger.

Popup-parken

Syftet med popup-parken är att erbjuda sittplatser i sol och skugga, grönska och blomsterprakt samt aktiviteter för olika målgrupper. I aktiveringen ingår också interaktiva moment. Den tillfälliga arkitekturen i den tillfälliga parken 2023 bestod av:

- cafémöbler
- parasoller
- träd i urnor
- mobila växtvagnar med vår- respektive sommarblommor
- stora spel som tillät flera spelare samtidigt
- hyllor med brädspel och böcker m.m.
- Hela Havet (den gröna sitt/lekskulpturen)
- ritbord
- schackbord
- informationsskyltar med rökförbud och inbjudan att sitta ner i parken samt information om kommande evenemang
- DJ-bås (endast framme under spelningar)

Alla möbler, med undantag för Hela Havet, blomstervagnarna och träden, togs in och ut varje dag. Från början skulle de stora spelen endast vara framme när ferieanställda ungdomar fanns på plats i början av juli, eftersom verksamheten var orolig för att spelen skulle skapa en rörig situation bland unga, men oron visade sig vara obefogad, och spelen togs ut dagligen under hela säsongen.

Scenområdet och Sergeltrappan

Scenområdet var möblerad med en tillfällig scen som hade en dubbel funktion som sittpodium. Scenen var målad i ett geometriskt mönster i samma färger som torgets beläggning för att smälta in i miljön. I Sergeltrappan lades handvävda trasmattor att sitta på ut inför föreställningar. I närheten av scenen fanns en mast som användes för linspända installationer över torget. Mastens fundament (pucken) användes, liksom scenen, som informella sittplatser. Scenen var programlagd 2-3 dagar i veckan under sommaren.

Resultat

Observationer

Observationerna syftade att undersöka om, och i sådant fall hur, flickornas beteende påverkades av den tillfälliga arkitekturen. Nedan redovisas resultaten från de olika observationstillfällena sorterade på *hur och var* flickor respektive pojkar vistades inom respektive observationsområde, samt *antalet vistelser* totalt sett inom samtliga kategorier och för respektive område.

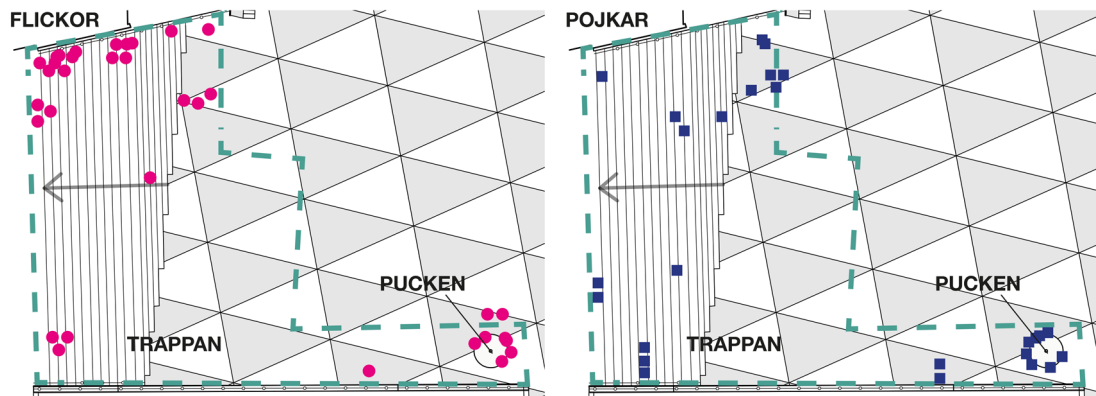
Var och hur unga vistades före aktiveringen

Observationerna visade att de flesta flickorna vistades antingen i Sergeltrappan, på pucken eller i arkaden vid entrén till T-centralen före aktivering. Få vistades ute på torget.

Sergeltrappan och scenområdet

De flesta som vistades i Sergeltrappan valde att sitta eller stå högst upp eller längs högra eller vänstra kanten. Flickorna satt eller stod ofta i grupper och pratade. Andra umgicks i par, medan några satt ensamma i trappan eller på pucken. Pojkar i samma åldersgrupp visar ett liknande beteende. Pojkarna var dock något mer benägna att sitta i trappans mitt.

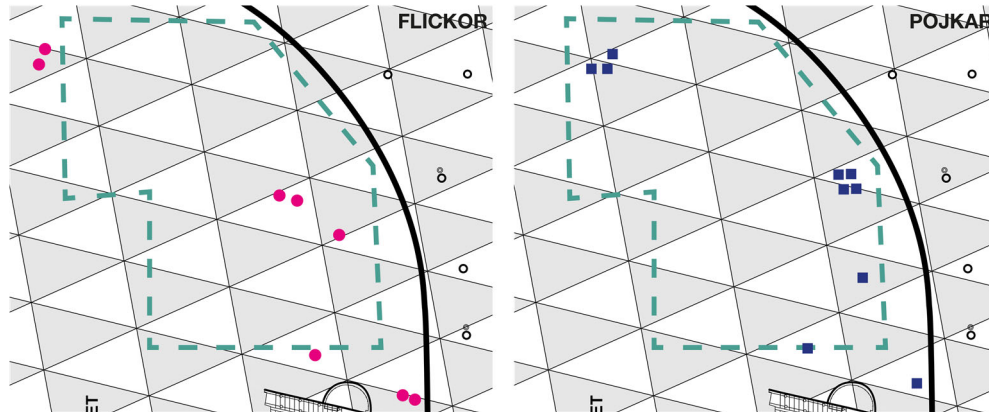
Flickorna ägnades sig åt att prata med varandra. Någon stod ensam och rökte. Vi noterade en ensam flicka som vi tidigare sett sitta i trappan. Även här såg vi representanter från Safe i kontakt med unga. Vi noterade också ensamma vuxna män som vistades i området under en lång tid. Flickor umgicks ofta med varandra men också i blandade grupper, vid ett tillfälle såg vi till exempel en ensam flicka som umgicks med en stor grupp pojkar. De uppehöll sig dock utanför delområdet.

Område Trappa/scen före aktivering. Flickor respektive pojkar 13–18. Kartunderlag Trafikkontoret/Nivå Landskap.

Området för popup-parken

Varken flickor eller pojkar vistades i någon större utsträckning ute på torget, inom området för den planerade popup-parken.

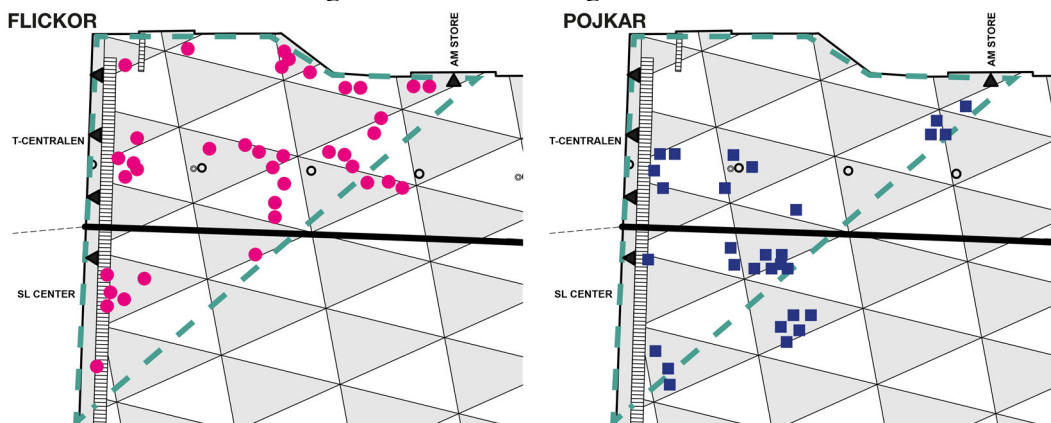

Område för popup-park före aktivering. Flickor respektive pojkar 13-18. Kartunderlag Trafikkontoret/Nivå Landskap.

Området utanför T-centralens entré

Flickorna vistades ofta ensamma eller i par i arkadgången – ofta nära väggar eller vid pelare. Några flickor interagerade med pojkar i samma ålder – ibland i större grupper. Enstaka flickor uppehöll sig ute på torget. Pojkar i samma åldersgrupp visade ett liknande beteende. Pojkarna verkade dock något mer benägna att vistas i ett mer exponerat läge ute på torget.

Flickorna ägnades sig åt olika aktiviteter, som att röka, äta eller hålla på med sina mobiler. Många av flickorna interagerade varandra och med pojkar i samma ålder. Någon gång sökte en flicka kontakt med en vuxen man genom att be om en cigarett.

Området utanför T-centralens entré före aktivering. Flickor respektive pojkar 13-18. Kartunderlag Trafikkontoret/Nivå Landskap

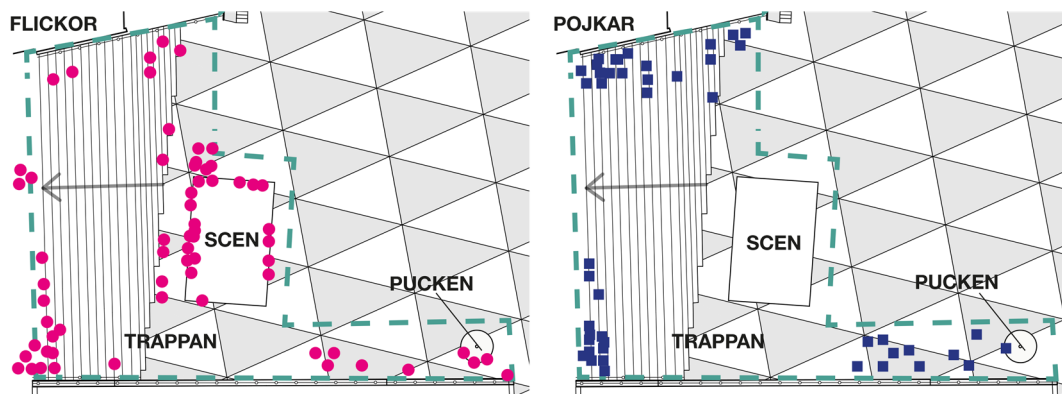
Var och hur unga vistades under aktiveringen

Observationerna visade att flickorna vistades inom samtliga områden under aktivering.

Sergeltrappan och scenområdet

Under aktiveringen satt många flickor fortfarande i Sergeltrappan och på pucken men många vistades också längs nära muren vid pucken, och nära eller på scenen. De som vistades i trappan valde fortfarande att mestadels vistas på krönet eller längs norra kanten som är den del av trappan som har flest soltimmar och minst exponerad för insyn från torget. Några flickor valde dock att sitta i trappans lägre delar, i anslutning till scenen. Pojkar i samma åldersgrupp ändrade inte sitt beteende i samma utsträckning under aktiveringen. Ingen pojke vistades anmärkningsvärt nog på scenen eller i trappans centrala parti. I stället höll de sig, liksom flickorna, nära muren vid pucken, på krönet av trappans södra del eller längs trappans norra kant.

Flickorna ägnades sig åt olika aktiviteter, som att röka, äta eller hålla på med sina mobiler. Många av flickorna interagerade varandra och med pojkar i samma ålder. Ibland sökte någon flicka kontakt med en äldre man genom att be om en cigarett.

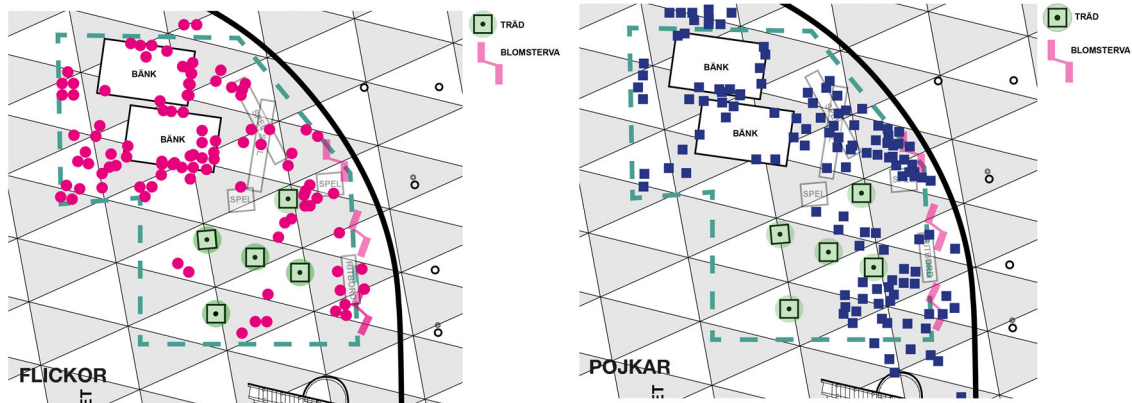

Område Trappa/scen under aktivering. Flickor respektive pojkar 13–18. Sammanläggning av samtliga observationer. Kartunderlag Trafikkontoret/Nivå Landskap.

Området för popup-parken

Störst effekt på flickors beteenden hade popup-parken då det var en yta där få vistades före aktiveringen. Under aktiveringen var det däremot många flickor som vistades här och de tog hela området i anspråk. Den gröna sittskulpturen var stundtals så populär att det nästan blev köbildning. När en grupp reste sig upp tog en ny grupp platsen. Också pojkarna vistades i popup-parken men de höll sig närmare arkadkanten och i mindre utsträckning ute på torget. Pojkarna umgicks oftare i större grupper.

Flickorna som vistades där ägnades sig åt många olika aktiviteter. Många satt på snurrstolarna, på den gröna sittskulpturen, eller på kafémöblerna och pratade, åt och rökte. Många höll på med sina mobiler. Flera deltog i aktiviteter som erbjöds i parken. De spelade på de stora spelen och satt vid ritbordet och ritade.

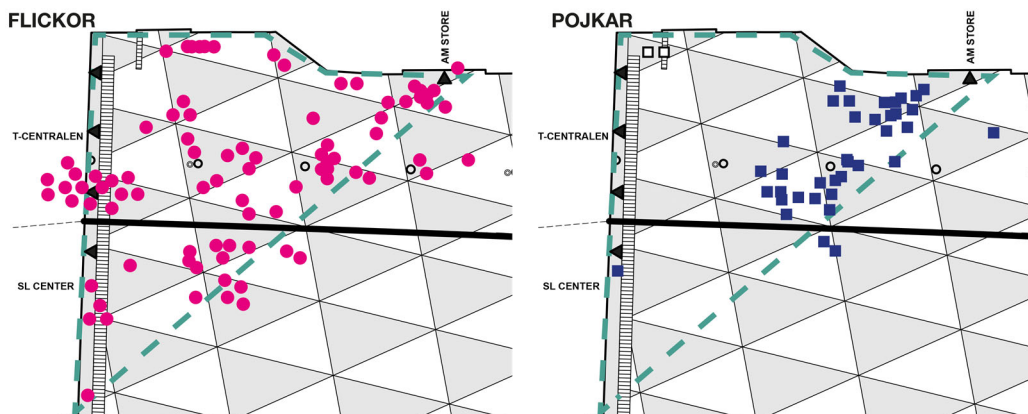

Område för popup-park. Flickor respektive pojkar 13-18. Sammanläggning av samtliga observationer. Kartunderlag Trafikkontoret/Nivå Landskap.

Området utanför T-centralens entré

Vi såg ingen större effekt på vare sig flickors eller pojkars beteenden utanför T-centralens entré jämfört med före aktivering. Under aktiveringen föreföll dock fler flickor vistas ute på torget under bar himmel, medan det motsatta gäller för pojkar. Pojkarna valde också att vistas längre bort från dörrarna till T-centralen än före aktivering.

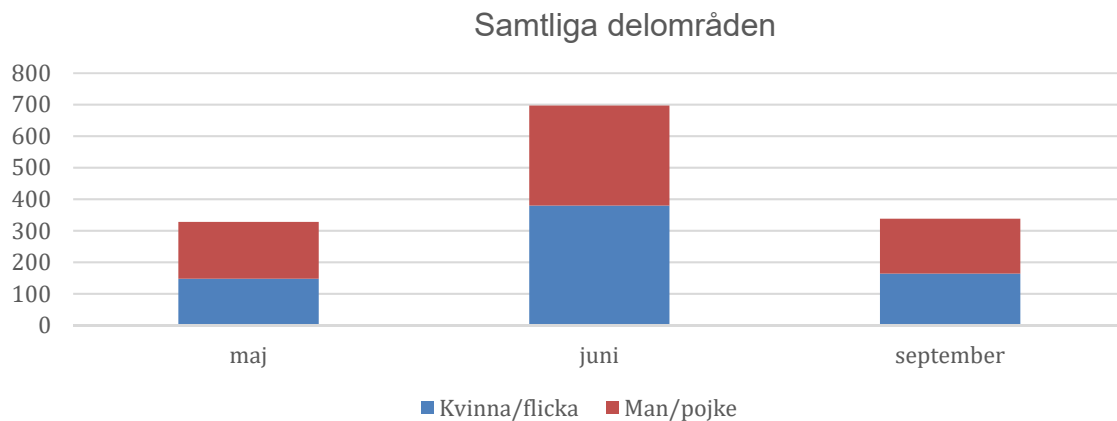
Flickorna ägnade sig åt olika aktiviteter. De umgicks med vänner och rökte. Många höll på med sina mobiler. En flicka satt ner på marken. Vi såg flickor som hängde i grupper med pojkar i samma ålder men också ensamma flickor. Vid observationerna noterades att flickor tog kontakt med både män och grupper av pojkar.

Område T-centralens entré under aktivering. Flickor respektive pojkar 13-18. Sammanläggning av samtliga observationer. Kartunderlag Trafikkontoret/Nivå Landskap.

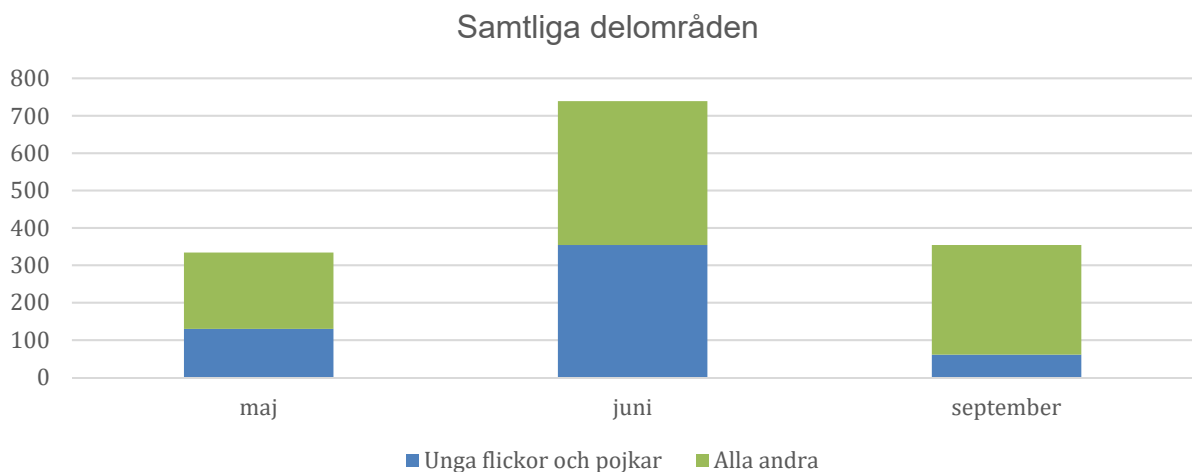
Antal vistelser före och efter aktivering

Observationerna visade på fler vistelser totalt sett under aktiveringen i juni än före aktivering i maj. I slutet av aktiveringen i september är antalet vistelser dock tillbaka på ungefär samma siffror som före aktivering. Fördelningen mellan kvinnor och män var relativt jämn vid alla observationstillfällen, det var dock något fler män under maj och september, och fler kvinnor under juni.

Grafen visar antal vistelser i samtliga delområden när platsen inte var aktiverad i maj respektive när platsen var aktiverad i juni och september fördelat på kvinnor/flickor och män/pojkar.

Om vi jämför antalet vistelser i gruppen unga med övriga kategorier ser vi att det var färre unga än övriga grupper vid samtliga observationstillfällen. Skillnaden var störst i september och minst i juni, då det vistades nästan lika många unga som vuxna på torget.

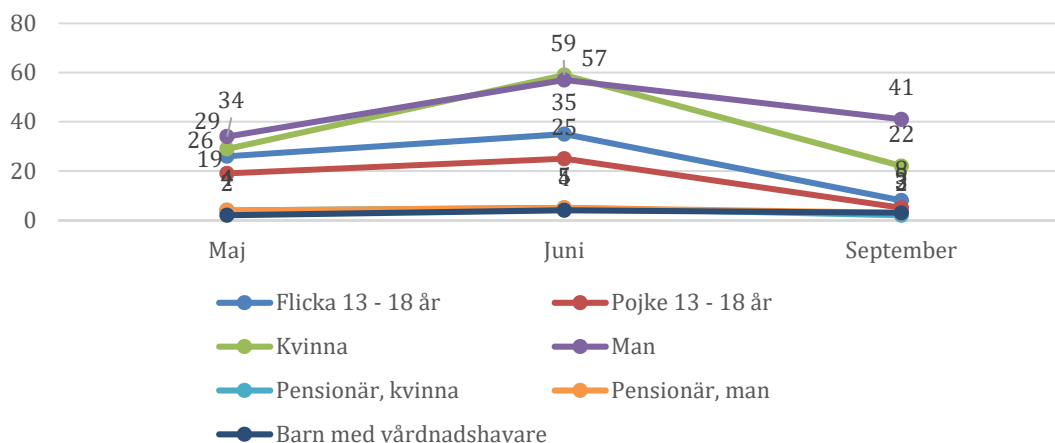
Grafen visar antalet vistelser i samtliga delområden när platsen inte var aktiverad i maj respektive när platsen var aktiverad i juni och september fördelat på unga respektive övriga kategorier.

Sergeltrappan och scenområdet

I detta delområde dominerade gruppen vuxna både före och under aktiveringsperioden. Det var totalt fler vistelser i trappan i både gruppen unga och i gruppen vuxna under juni.

Fördelningen mellan grupperna höll sig relativt konstant under alla observationstillfällen med avvikelsen att det var betydligt fler män och färre kvinnor under observationen i september. Det var också fler flickor än pojkar i Sergeltrappan oavsett period. Ytterst få barn i sällskap av en vuxen vistades i Sergeltrappan under något av observationstillfällena. Inte heller eller pensionärer vistades i området oavsett period.

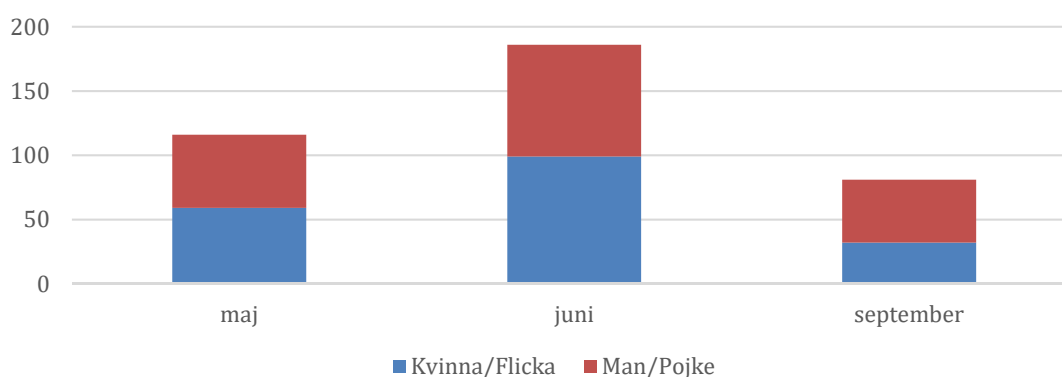
Sergeltrappan och scenområdet

Grafen visar antalet vistelser i Sergeltrappan och på scenområdet när platsen inte var aktiverad i maj respektive när platsen var aktiverad i juni och september för respektive grupp.

Fördelningen mellan kvinnor och män var relativt jämn vid i maj och juni. I september var gruppen män större.

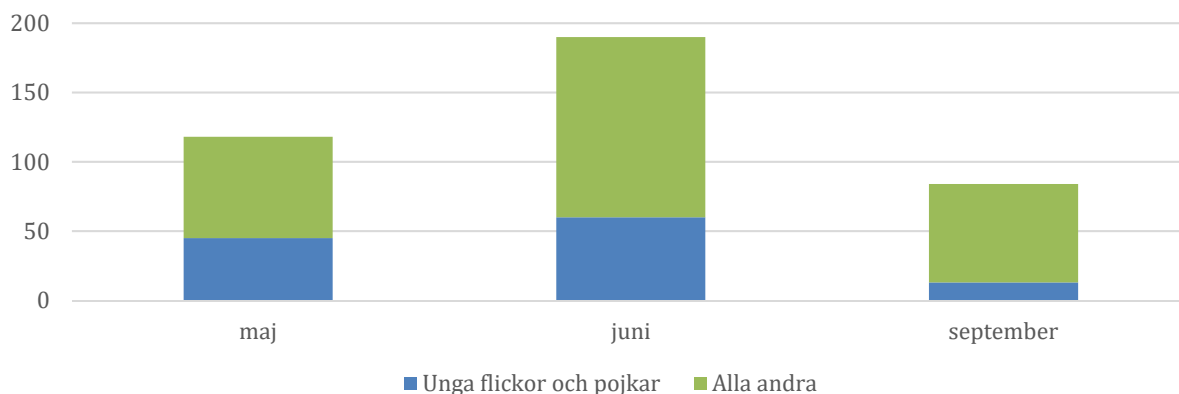
Sergeltrappan och scenområdet

Grafen visar antalet vistelser i Sergeltrappan och på scenområdet när platsen inte var aktiverad i maj respektive när platsen var aktiverad i juni och september fördelat på kvinnor/flickor och pojkar/män.

Om vi jämför antalet vistelser i gruppen unga med övriga kategorier ser vi att det var färre unga än övriga vid samtliga observationstillfällen. Skillnaden var minst i maj och störst i september då gruppen vuxna dominerade i delområdet.

Sergeltrappan och scenområdet

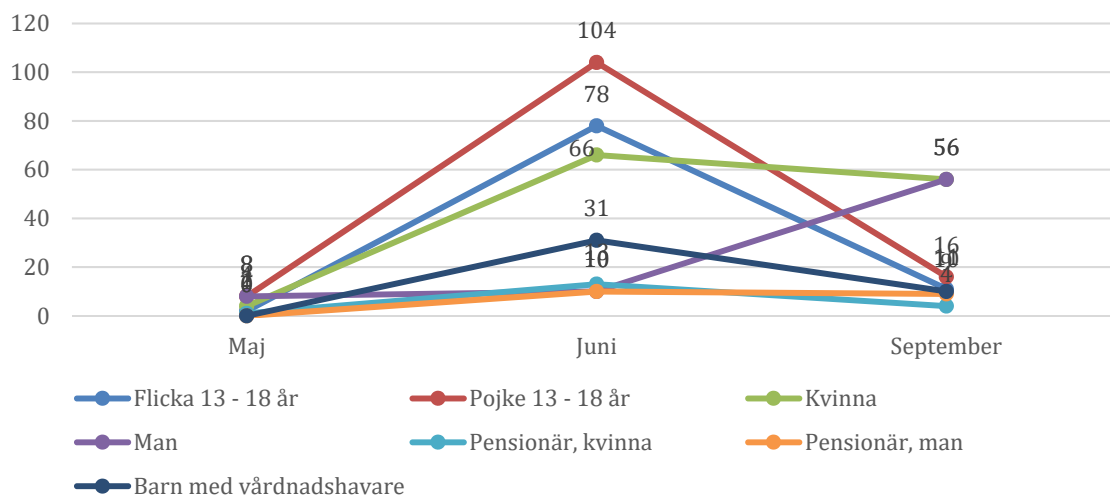

Grafen visar antalet vistelser i Sergeltrappan och på scenområdet när platsen inte var aktiverad i maj respektive när platsen var aktiverad i juni och september fördelat på unga respektive övriga kategorier.

Popup-parken

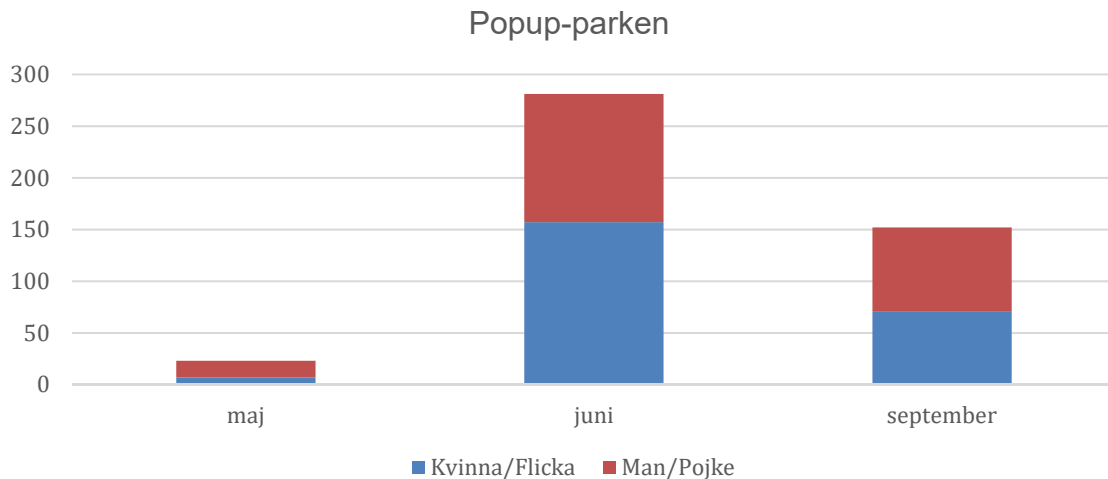
Ytterst få personer vistades i området före aktivering, och förändringen blev därför stor när popup-parken tillkom. I juni var det här som vi såg störst representation av samtliga kategorier av grupper. Fördelningen mellan könen var även jämn, med en övervikt på kvinnor/flickor. I juni dominerande de unga, och bland dem pojkar i större utsträckning än flickor. Därefter följde kvinnor som den tredje största gruppen. Barn i sällskap med en vuxen, som för övrigt knappt befann sig på torget över huvud taget i övrigt, utgjorde i juni en större grupp än både män och pensionärer. Vi såg också att antalet kvinnliga pensionärer ökade markant i juni och de fanns kvar i viss utsträckning även i september. Männen hittade till popup-parken först i september samtidigt som gruppen unga och "barn i sällskap av vuxen" minskade betydligt.

Popup-parken

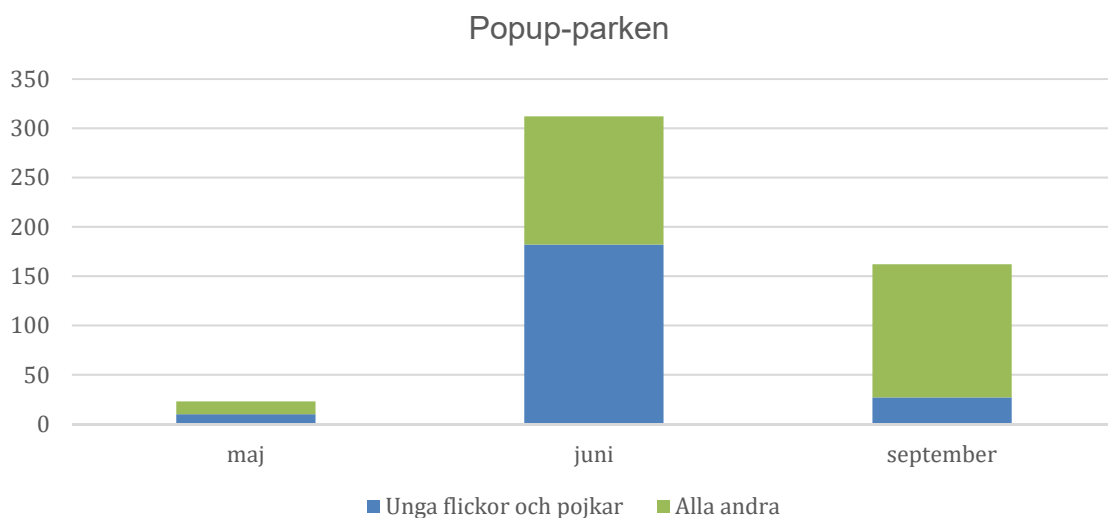
Grafen visar antalet vistelser i delområdet när platsen inte var aktiverad i maj respektive när platsen var aktiverad i juni och september.

Fördelningen mellan kvinnor och män visar större skillnader i detta delområde än övriga områden. Före aktivering dominerade män ute på den öppna torgytan medan gruppen kvinnor var större under aktivering i juni. I september var gruppen män återigen större även om gruppen kvinnor fortfarande var stor.

Grafen visar förändringar i antalet vistelser i delområdet när platsen inte var aktiverad i maj respektive när platsen var aktiverad i juni respektive september fördelat på kvinnor/flickor och pojkar/män.

Om vi jämför antalet vistelser i gruppen unga med övriga kategorier ser vi att fördelningen varierar mellan de olika observationstillfällena. I maj var fördelningen relativt jämn även om gruppen vuxna var något större. I juni under aktivering var gruppen unga större än gruppen vuxna och i september var fallet det omvända.

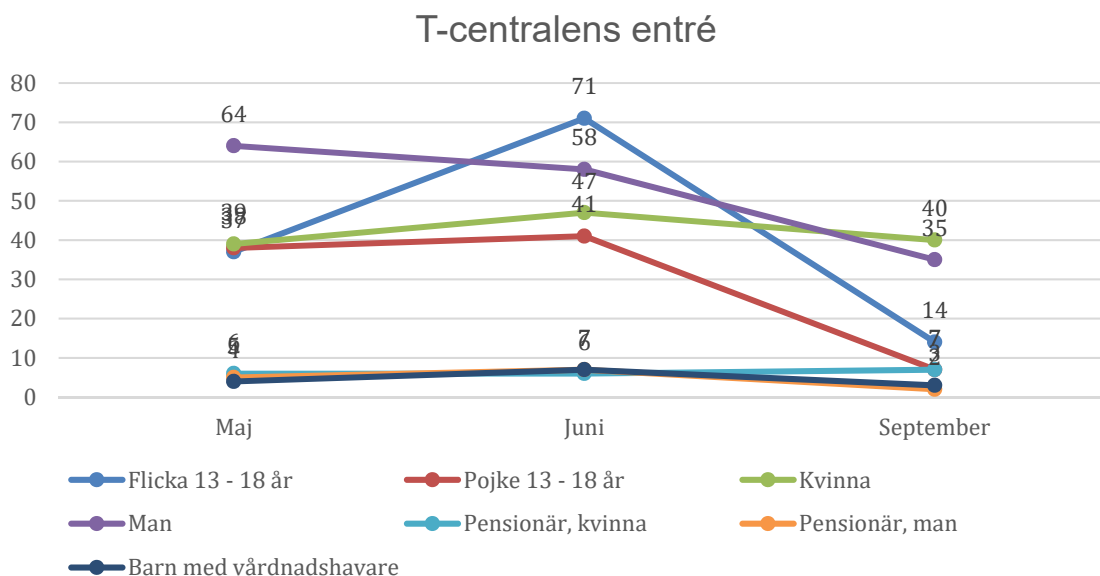

Grafen visar antalet vistelser i delområdet när platsen inte var aktiverad i maj respektive när platsen var aktiverad i juni och september fördelat på unga respektive övriga kategorier.

T-centralens entré

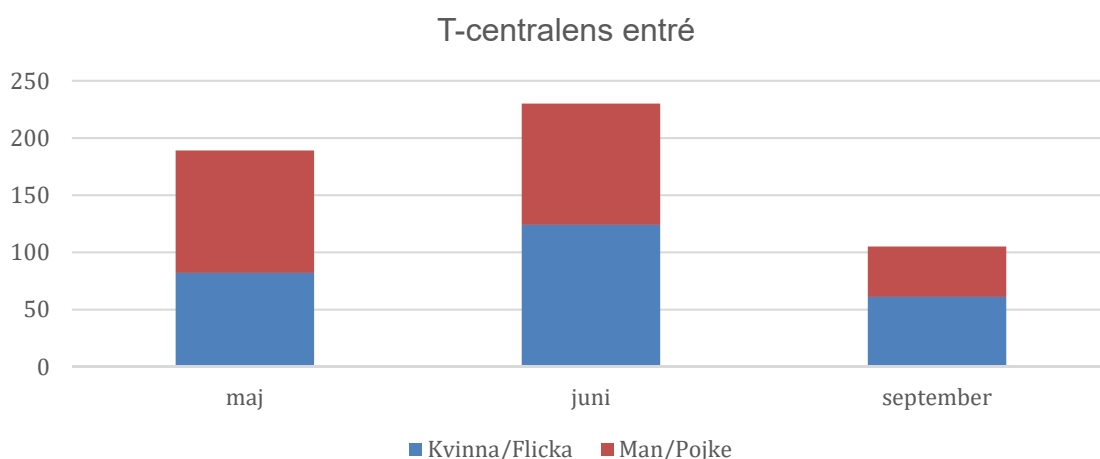
Aktiveringen såg inte ut att påverka antalet flickor som uppehöll sig vid T-centralens entré. Under observationen i juni var flickorna den största gruppen och vuxna män den näst största gruppen här.

Före aktiveringen dominerade de vuxna männen. Gruppen pojkar var däremot relativt oförändrad till antal mellan maj och juni, medan såväl flickor som pojkar i stort sett saknades på platsen i september. Grupperna "barn i sällskap av vuxen" och "pensionärer" visar konstant en låg vistelsefrekvens vid alla tre observationstillfällena. Fördelningen mellan Kvinnor/flickor och Män/pojkar är relativt jämn, men även här var det fler Kvinnor/Flickor än Män/Pojkar såväl i juni som i september.

Grafen visar antalet vistelser i delområdet när platsen inte var aktiverad i maj respektive när platsen var aktiverad i juni och september.

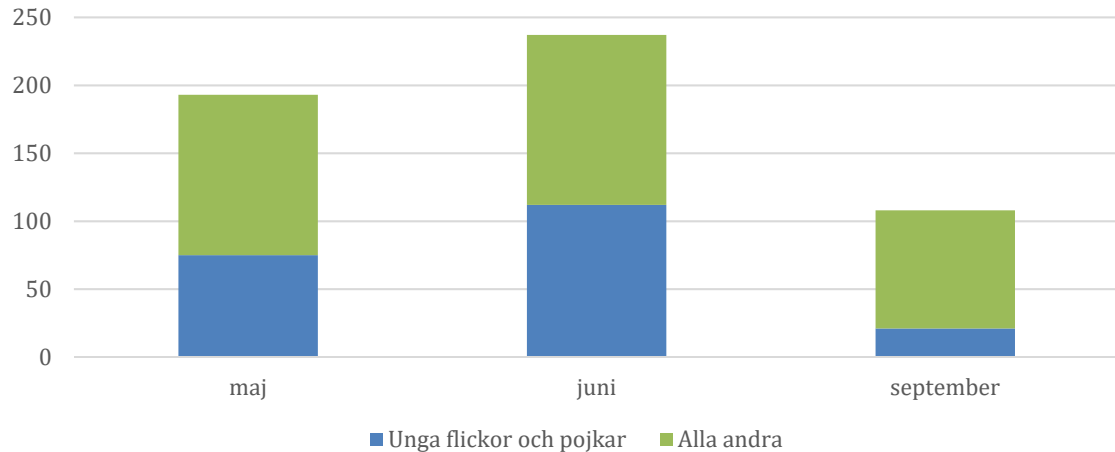
Fördelningen mellan kvinnor och män var relativt jämn i delområdet. Före aktivering i maj var gruppen män större medan gruppen kvinnor var större under aktivering både i juni och september.

Grafen visar förändringar i antalet vistelser i delområdet när platsen inte var aktiverad i maj respektive när platsen var aktiverad i juni respektive september fördelat på kvinnor/flickor och pojkar/män.

Antalet vistelser i gruppen vuxna var större än i gruppen unga vid samtliga observationstillfällena. I juni under aktivering var skillnaden minst och fördelningen nära balanserad.

T-centralens entré

Grafen visar antalet vistelser i delområdet när platsen inte var aktiverad i maj respektive när platsen var aktiverad i juni och september fördelat på unga respektive övriga kategorier.

Fokusgrupper och enkätundersökning med polis

Dialogerna med fokusgrupperna, och enkäten till polisen syftade till att fånga in de professionella aktörernas upplevelse och erfarenhet av konst, tillfällig arkitektur och vistelsemiljöer på Sergels torg i relation till våra forskningsfrågor och målgruppen unga flickor. Nedan följer resultatet från dialoger och enkät sorterade utifrån fokus på platsspecifika risker, målgruppen för studien, konsten och den tillfälliga arkitekturen.

En öppen drogscen

De ordningsvakter som jobbat länge i området berättar att det skett en stor förändring, även om många fortfarande associerar Sergels torg med narkotika. Platsaktiveringen stör narkotikahandeln och gör det svårare att sälja och köpa narkotika och det har också blivit färre frihetsberövanden än tidigare. Ordningsvakterna jämför med 2018 då det var en helt annan situation med dagliga slagsmål och kanske fyra omhändertaganden per dag i stället för som idag då ett omhändertagande i veckan anses mycket.

En av poliserna i enkätundersökningen menar är att platsen troligen alltid kommer att förknippas med drogförsäljning med tanke på läget nära tåg och bussar. Någon i gruppen av poliser tror att unga som kommer hit gör det eftersom de vet att det är en "dålig" plats (att det finns narkotika i området t.ex.), och att de tycker att det är spännande. Någon annan framhåller att alla storstäder har ett "city center", och att många nya invånare söker sig till Plattan då det är en naturlig mötesplats.

Platsaktivering för och emot

Ordningsvakter, fältassistenter, Ungdomsjouren och Safe är positiva till att miljön förändras. "Ett tomt torg är deppigt", säger någon från Ungdomsjouren och Safe, och någon annan i gruppen lägger till att det är fint att allt är gratis, och att vem som helst kan delta. Varken ordningsvakter, fältassistenter eller Ungdomsjouren och Safe tror att aktiveringen lockar hit fler unga, utan snarare andra grupper, och att blandningen gör Sergels torg till en tryggare plats. Fältassistenterna framhåller det signalerar att det är tryggt när man ser olika sorts grupper i olika ålder.

Ordningsvakter, fältassistenter, Ungdomsjouren och Safe menar att platsaktiveringen kan underlätta i deras arbete. Fältassistenter berättar att de får en positiv ingång till kontakten med ungdomar. I stället för att öppna ett samtal med ”Vad gör du här?” kan de inleda med att prata om konsten, eller slå sig ner och få kontakt med ungdomar som sitter i grupper i parken och till exempel spela spel med dem. Det är enklare att observera ungdomar och lyssna av konversationer när det finns sittplatser som gör det naturligt att sitta nära och bli en del av grupperna. Fussballspelet är också en uppskattad kontaktyta för fältassistenter.

Ungdomsjouren och Safe tycker däremot att det är lättare att nå fram till ”sina” ungdomar när de står vid pelarna i arkadgången än när de sitter i parken. Ungdomsjouren och Safe berättar också att en del utsatta ungdomar utnyttjar parken som ett ”mingelnäste”, och gömmer sig bland mängden människor. Ungdomarna kan använda platsaktiveringen som argument när Ungdomsjouren och Safe försöker få unga att lämna platsen för att återvända till sitt hemområde: ”men här har man ju ställt fram stolar och spel så det här är ju inget farligt”. Samtidigt menar Ungdomsjouren och Safe att de kan handskas med sådana svepskäl.

Flera av grupperna tar upp det planlösa hänget som bekymmersamt. Ungdomsjouren och Safe är som mest oroade för ”sina” ungdomar när de bara ”hänger”, och ordningsvakterna betraktar de som hänger länge i arkadgången som den mest problematiska gruppen på torget – även om de i detta fall inte i första hand avser unga. Fokusgruppen med designers tar också upp arkadgången utanför entrén som en plats med mycket häng utan mening. Men ordningsvakterna menar också att det måste vara okej för ungdomar att komma till torget för att vistas och kanske träffa någon. Ungdomsjouren menar att unga måste få flörta och träffa någon om de vill. Också Fältassistenter lyfter fram torget som en plats där unga kan interagera.

Ordningsvakter, fältassistenter och Ungdomsjouren och Safe tycker att den offentliga konsten är positiv, och att det borde finnas ännu mer konst på torget. Ungdomsjouren och Safe berättar hur konsten kan väcka ett intresse hos deras ungdomar och att den på så sätt ger ingångar till samtal. De talar också om hur samtalen blir lite mjukare – att de ungas vassa kanter rundas av genom konsten. Mer extrema objekt skapar frågor och det uppstår bra dialoger. Någon från Ungdomsjouren och Safe menar att många av de unga som hänger på torget går på estetprogram och tror att det är därför de tycker konsten är intressant, men att också andra unga verkar intresserade. Det är positivt när flickorna får något annat än TikTok i sitt flöde tycker någon från Ungdomsjouren och Safe, och de uppskattar också skyltarna med beskrivning av konsten och menar att det är något man läser. Fältassistenter tycker att det är positivt att installationerna lockar till lekfullhet, även bland vuxna, och att de skapar en bra atmosfär.

Många av poliserna är däremot bekymrade över aktiveringen och framför allt det ökade antalet sittplatser. En polis tycker att det skulle vara bättre att ungdomarna aktiverades till röra på sig än att sitta still, och hade hellre sett en tillfällig basketplan – något som främjar idrott och att unga rör på sig i stället för att bara sitta. En annan menar att aktiveringen drar till sig ungdomar och att det har en negativ påverkan på hela Klaraområdet. Att det är fler unga på platsen påverkar arbetsbelastningen eftersom det ofta är ungdomar som bor utanför stan tycker någon polis att: ”vi får köra hem [dem] (...) och då blir vi borta länge från platsen. En generell uppfattning bland poliserna är att Sergels torg inte är en plats att vistas på utan en plats man passerar: ”det är ingen plats att uppehålla sig på utan en transportled med tillfälliga (...) uppträdanden”. Någon tycker att det finns bättre ställen att vara på i Stockholm – grönområden och närhet till vatten: ”det är ändå ingen plats där turister eller personer som vill njuta av omgivningen sitter”.

Någon av poliserna menar att all form av aktivitet /möblering som inbjuder personer att vara kvar på platsen ökar risken för att ungdomar får kontakt med och påverkas negativt av missbrukare och kriminella, och någon annan menar att torget ska vara fritt från naturliga sittplatser. Poliserna tycker att det är problematiskt när unga sitter mitt i en öppen drogscen och "hänger". Med hänsyn till Sergels torgs historik [som plats för narkotikahandel] menar en polis att sittytor gör det möjligt för ungdomar att samlas och att begå brott. Därför vill inte polisen att unga ska se Sergels torg som en plats där de kan umgås. En polis uttrycker det så här: "Mitt uppdrag kommer vara detsamma men det kan komma att ställas högre krav och högre närvaro av polisen när man lockar fler människor till platsen under dygnets alla timmar."

Dagtid är det möjligtvis okej, men flera poliser anser att det är särskilt olämpligt när unga lockas att vistas på platsen på kvällen. Det är då som det blivit stökigt med vissa unga grupper skriver en polis. En annan av respondenterna betonar att i och med att Sergels torg är en riskmiljö anser polisen att det är olämpligt att 12–13-åringar "hänger" här på kvällen med "folk de aldrig tidigare träffat", och att ungdomar med "bristande konsekvenstänk" som "kan falla lätt för gruppträck" när de vistas på en plats som Sergels torg på kvällen när antalet "vanliga" människor minskar.

Flickornas plats

Ungdomsjouren och Safe berättar att många flickor, också de som socialtjänsten har oro kring, vistades på Sergels torg under sommaren 2023. Men de tror inte flickorna kommer för att ta del av kulturen (konst, scenkonst), utan för att det är en bra mötesplats. De menar att mycket handlar om sökande efter gemenskap – flickorna hittar en vän på Snapchat¹² och kommer till Plattan för att mötas upp. Ungdomsjouren och Safe berättar också hur platsen har ett signalvärde, och att flickorna lägger upp TikTok-filmer för att visa att de är på torget. Det blir ett sätt att markera revir och visa att platsen är deras. Det har också lett konflikter mellan olika grupper berättar Ungdomsjouren och Safe.

Ungdomsjouren och Safe beskriver hur flickorna använder torget: "När flickorna blir trötta i benen sätter de sig på stolarna, på scenen och på betonglejonen. Pucken är också populär. Under sommaren 2023 har de sett att flickor och ickebinära gärna vistas i scenområdet." "På dagen spelar flickorna spel och äter lunch på torget. Och när solen försvinner från trappan rör sig flickorna till den gröna bänken." Ungdomsjouren och Safe menar att det känns som flickor uppskattar miljön, men berättar att flickorna verkar känna sig mer bekväma, när predikanten de kallar "Jesusmannen" inte är där. Ungdomsjouren berättar också att de uppskattar scenkonsten: "när något händer på scenen förändras stämningen helt, och de [mest utsatta flickorna] blir del av något 'normalt'".

En av Sergels torgvärdarna berättar att flickorna gärna tar kontakt, medan en annan tycker att flickorna "knapp märks". "På dagen tjejer som spelar spel och äter lunch. Tjejer kan komma fram och vara nyfikna – ta kontakt."

Ordningsvakternas uppfattning är att det fortfarande är riskabelt för unga tjejer att hänga här. Även om platsen blivit bättre är den ännu inte redo för unga tjejer som hänger här utan något särskilt syfte. Risken finns, menar ordningsvakterna, att de är träffar fel personer. "Oavsett när på dygnet ser man unga tjejer med äldre killar. Grabbgäng och unga tjejer. Äldre killar som haffar. Ibland äldre gubbar."

¹² Social-medieapp

Dygnsrytm

Såväl sommarvärdar som ordningsvakter tycker att stämningen förändras på kvällen. Dagtid är det ganska lugnt eftersom aktiveringen lett till en större blandning av människor menar ordningsvakterna. De tycker att ungdomarna tar över när de flesta andra grupper lämnar city vid 17–18 tiden och att det bidrar till otrygghet. Sergels torgvärdarna berättar hur ungdomar tar stolar från parken och sätter sig under taket i arkadgången, på lejonen i arkaden och på scenen. Det blir en annan jargong på kvällen tycker de och berättar hur en del unga röker, dricker alkohol och stör vilket tränger undan andra grupper. Ordningsvakterna tycker sig märka att det är mindre flickor kvällstid, och menar att de möbler som är kvar på natten riskerar att bli hotspots (platser där brott begås). Också de poliser som deltagit i enkäten menar det är olika målgrupper beroende tid på dygnet – ungdomar under dagen, och äldre under kvällen. På kvällstid ser polisen främst män och unga män.

Popup-parken

Sommarvärdar, ordningsvakter och fältassistenter tycker att det är en varm och positiv stämning i popup-parken. Professionella från Ungdomsjouren och Safe, ordningsvakter och fältassistenter uppskattar att parken attraherar en bred målgrupp – vilket skapar en blandning av människor: unga, vuxna, barnfamiljer, turister och äldre. Både ordningsvakter och Ungdomsjouren och Safe lyfter fram aktiviteterna (spel, schack, målargrejor m.m.) som något som lockar både vuxna och barnfamiljer. Ungdomsjouren och Safe menar att det är bra också för deras målgrupp att fler vuxna vistas på torget, och ger som exempel barnfamiljer och äldre som spelar schack. Ordningsvakterna berättar att stora grupper av killar som vanligen bidrar till otrygghet inte känns hotfulla utan i stället bidrar till en positiv stämning när de är aktiva i parken. "När jag ser att någon är här i ett syfte, spelar futsal, då är det jättebra." Ordningsvakterna tror också att just blandningen av grupper skapar en tryggare plats även för unga flickor. Fokusgruppen med designers menar att färgsättningen av parken bidrar till stämningen och gör att platsen upplevs mjukare och lekfullare. Även fältassistenter tar upp färgsättningen som något positivt.

Nära hälften av poliserna som svarade på enkäten menar däremot att sittplatserna i popup-parken har en negativ effekt på unga i åldern 13–18 år. Åsikter som framkommer är att "unga bör inte hänga på Sergels torg" och "vi vill inte uppmana ungdomar till att hänga på platsen". Tre av dem ser dock positiva aspekter: "Dagtid används platsen ofta av ungdomar som sitter och samtalar [vilket är] positivt." Något mindre än hälften av poliserna ser inte någon effekt av cafémöblerna eller kan inte uttala sig om dem.

På frågan vilken effekt som sittplatserna i parken har på möjligheter att utföra uppdraget har mer än hälften av poliserna inte någon åsikt eller upplever inte att det påverkar deras arbete. Ingen av poliserna ser någon positiv effekt medan sex av poliserna är direkt negativa. Huvudskälet är återigen att man ser det som problematiskt att möbleringen drar till sig personer som inte bör vistas på Sergels torg.

Bild på de stora spelen som användes i fokusgrupperna och i enkäten. Foto Hildegun Varhelyi.

De stora spelen

Sergels torgvärdarna berättar att de stora spelen skapar stor förändring varje gång de tas ut, och ett fåtal av poliserna tycker att det är positivt att spelen är något att samlas runt och att de gör platsen levande. Fältassistenter uppskattar futsal-spelet, eftersom det bjuder in till gemenskap och är inkluderande. I stället för att spela två mot två måste man vara många som spelar tillsammans, alla fyller en funktion, och det bidrar också till att grupper från olika kulturer och med skild bakgrund möts. Även ordningsvakterna lyfter fram det positiva i att man måste vara många som spelar och att det gör spelen inkluderande. Ungdomsjouren och Safe tycker också att det är bra att flera kan spela tillsammans och att man måste samarbeta som ett team. Fältassistenterna tycker att alla verkar få vara med, även tjejer och äldre, medan någon av ordningsvakterna tycker att det oftast är killar som dras till Fussballspelet, och att flickorna därför riskerar stängas ute.

Fokusgruppen med designers men också någon av poliserna tycker det är positivt att de stora spelen inbjuder till fysisk aktivitet. Någon av ordningsvakterna var först var skeptisk till spelen: "[trodde] att det skulle bli en fritidsgårdskänsla, och vi som sagt till alla unga att hålla sig undan från Plattan i alla år. Men det blev ju vuxna och turister och blandat."

Fyra av poliserna i enkätundersökning menar dock att de stora spelen har en negativ effekt på unga i åldern 13–18 år. Kritiken är att det blir en samlingsplats och negativa kontaktytor. Halva gruppen ser ingen effekt eller kan inte uttala sig. Flera har helt enkelt inte sett spelen.

Endast en polis tycker att spelen har positiv effekt på möjligheten att utföra uppdraget. Fyra av respondenterna tyckte att spelen är negativa för uppdraget. Det är spelens attraktionsförmåga som ses som ett problem – att de drar till sig personer som inte borde vara på Plattan. Majoriteten kan dock inte uttala sig om ingen effekt på arbetssituationen.

Bild på schackborden, cafémöblerna och bokhyllan med spel som användes i fokusgrupperna. Foto Hildegun Varhelyi.

Brädspel och schack

Både fältassisterna och ordningsvakter tycker att schackborden är positiva då de unga gör något annat än att bara hänga. Fältassisterna uppskattar schackborden eftersom det är ett lugnt spel som de tror avdramatiserar platsen. Ordningsvakterna och Ungdomsjouren och Safe menar att det drar en mer blandad publik och att unga kan hitta nya vänner utanför skolan, med samma intressen, genom spelen. Ordningsvakterna berättar om kollegor som ofta spelar schack med besökare, och Ungdomsjouren och Safe har sett ukrainska ungdomar och många flickor som spelar schack, men de trycker också på att det är viktigt att det finns sällskapsspel som flera kan vara med på – inte bara spel en mot en.

Bild på ritbord som användes i fokusgrupperna och i enkäten. Foto Hildegun Varhelyi.

Ritbordet

Fältassistenterna tycker det är positivt att folk kommer hit med sina barn och göra något tillsammans. De menar att det är bra att normalisera Plattan för barn eftersom många har fördomar om platsen och att närvaron av barn signalerar att detta inte är någon farlig plats. Även Ungdomsjouren och Safe uppskattar att ritbordet lockar många barnfamiljer vilket skapar åldersblandade grupper. Fokusgruppen med designers tror att ritborden fångar upp ett annat typ av intresse än spelen, att många flickor gillar att pyssla och rita och att aktiviteten därför möter den målgruppen. De tror också att ritbordet signalerar att platsen är omhändertagen: ”pappret rullar inte ut sig av sig självt, någon har varit här och förberett”. Vidare uppskattar de att det finns gratis pysselmateriale mitt i stan, och att det är en lugn aktivitet där man kan sitta sida vid sida mitt bland allt som pågår runt om. Även Fältassistenterna uppskattar aktiviteten: ”vissa har inte möjlighet att ha dessa redskap hemma, men här ges möjlighet att använda (dem) ihop med sina föräldrar”.

Bild på snurrstolarna som användes i fokusgrupperna och i enkäten. Foto Hildegun Varhelyi.

Snurrstolarna

Ungdomsjouren och Safe har sett att besökare i alla åldrar vill prova snurrstolarna. Ordningsvakterna tycker att det är bra att de går att flytta på så att man kan välja om man vill sitta i grupp eller ensam, medan såväl Sergels torgvärdarna som polisen ser det som ett problem. Särskilt när de dras in under tak i arkadgången. En polis tyckte det var en ordningsstörning när unga flyttade runt stolarna, och att det har blivit som en lekplats när ungdomar släpar runt på snurrstolarna och stör andra som vill använda dem.

Fokusgruppen med designers tycker att snurrstolarna är spännande och lite lagom ”läskiga” att balansera på. De tror också att stolarna är avväpnande genom att personer som vanligtvis känns skrämmande upplevs som ofarliga när de sitter i snurrstolarna.

Hälften av poliserna i svarsgruppen menar att snurrstolarna har en negativ effekt på unga i åldern 13–18 år. Snurrstolarna är tillsammans med Scenen det möbelement som poliserna är mest kritiska till. Poliserna i enkätundersökningen upplever det som negativt att snurrstolarna blir en samlingsplats som gör att ungdomar hänger kvar på torget. Endast en av poliserna är positiv till snurrstolarna. Lite mindre av halva gruppen kan trots allt inte uttala sig, eller ser inte någon effekt. Poliserna menar att det är mest pojkar och flickor och i något fall män som sitter i snurrstolarna. Inga kvinnor, barn eller familjer uppges som användare.

På frågan vilken effekt som snurrstolarna har på möjligheter att utföra uppdraget hade lite mer än hälften av poliserna antingen ingen åsikt eller så upplevdes de inte snurrstolarna påverkade deras arbete. Ingen av poliserna såg någon positiv effekt medan sju av poliserna var negativa. Återigen är det tillgången på sittplatser som ses som ett problem bland poliserna.

Bild på sittskulpturen "Hela haver" som användes i fokusgrupperna och i enkäten. Foto Hildegun Varhelyi.

Hela havet

Fokusgruppen med designers beskriver Hela havet som ett landskap mitt på torget. En möjligheternas möbel och en välkommande träffpunkt – en signal att här kan man hänga en stund, äta en glass, eller träffa en kompis. De tycker att det är en möbel som visar omtanke – ”att någon har tänkt på mig!”, och att det är positivt att den är stor nog att samla många olika grupper samtidigt. De tror också att man kan hitta en egen plats här, även om placeringen är exponerad. Fältassistenter uppskattar den gröna färgen och tycker den är mer välkommande än den röda färgen som den hade tidigare.¹³ De tycker det är positivt att den fungerar både som sittplats och lekplats och att unga får ta plats.

Fokusgruppen med designers oroas dock över att risken för negativa kontaktytor ökar då möbelen inbjuder till längre vistelser. Ungdomsjouren bekräftar detta och de berättar också att det händer att personer med negativ inverkan på tryggheten sitter på bänken under kvällstid. Ett annat problem som de ser är att de kan ha svårt att uppmärksamma riskfyllda beteenden och att nå fram till ”sina” ungdomar när de sitter på bänken. Även ordningsvakterna ser vissa problem. Det kan till exempel vara svårt för dem att få överblick och de kan lätt missa någon i sin målgrupp. Ordningsvakterna tycker också att är ett problem att bänkarna snabbt blir smutsiga eftersom många går och står på dem. De gillar inte att bänkarna är kvar på natten, eftersom de blir en negativ samlingsplats. Även Sergels torgvärdarna är kritiska. De är bekymrade över att folk röker här och att det samlas mycket fimpar och skräp under bänkarna. De har också sett folk dricka alkohol eller sova på bänken under dagtid. Någon i fokusgruppen med designers menade att det kan bli problematiskt om någon tar oönskad kontakt genom att sätta sig nära eftersom formen kan göra det svårt att ta sig därifrån. Man kan känna sig instängd, särskilt om man sitter i mitten.

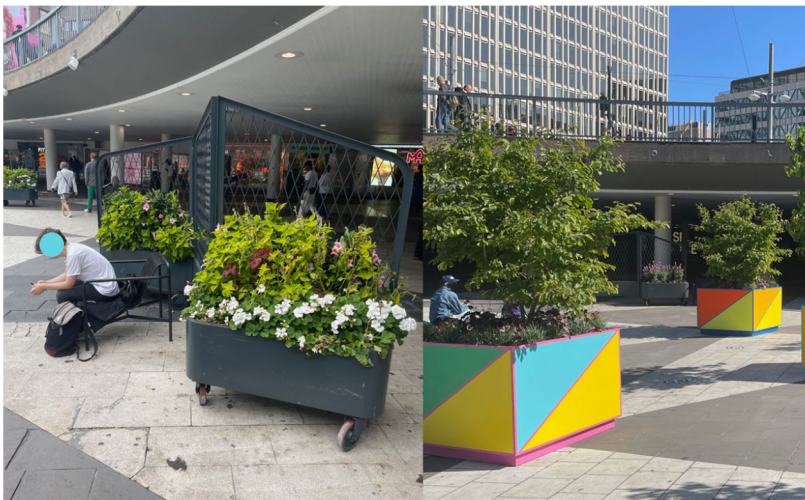
Närmare hälften av poliserna i svarsgruppen menar att sittskulpturen har en negativ effekt på unga i åldern 13–18 år. Negativa aspekter som lyfts fram är att det blir en samlingsplats med negativa kontaktytor och att den drar till sig ett klientel som skapar otrygghet. Någon polis menar att den är plats att gömma narkotika på. En annan polis är mer ambivalent, och menar att det är positivt när

¹³ Bänken var tidigare röd och har funnits på torget i olika lägen och konfigurationer sedan 2021. Den målades grön inför sommar 2023.

platsen används av ungdomar som sitter och samtalar under dagen, men att den framåt kvällen blir det en negativ samlingsplats för ungdomar. Fyra av poliserna tycker dock att den är ett positivt inslag. Nära hälften av gruppen ser ingen effekt eller kan inte uttala sig.

Poliserna har olika uppfattningar om vilka grupper som använder sittbänken. Tiden på dygnet gör att det varierar menar någon, och känslan är att det är mest folk under dagtid och att det då är en blandning av människor – även ungdomar. Någon lyfte fram att det är många familjer som använder bänken. Men svaren varierar: "har bara sett äldre män som sitter och röker eller kollar på folk"; "vuxna som låg och solade"; "mest ungdomar". Familjer, flickor och pojkar 13–18 år och män i olika åldrar nämns. Polisen lyfter fram att bänken blir en negativ kontaktyta, mellan barn och vuxna som är kända av polisen, på kvällen. Ett annat problem som lyfts är att män och berusade kan återfinnas liggandes på bänken under sen kväll och natt.

På frågan vilken effekt som bänken har på polisens möjligheter att utföra uppdraget har över hälften antingen ingen åsikt eller så upplevs den inte påverka deras arbete. Någon menar att deras klientel ändå inte finns där, och att den heller inte är i vägen. Ett par poliser tycker bänken var positiv för deras yrkesutövande genom att den är en samlingsplats vilket ger en bra överblick över de personer som vistas där. En handfull poliser såg dock negativt på bänken i förhållande till sitt uppdrag. Kritiken handlar om att det är en möblering som lockar till vistelse och kan skapa negativa kontaktytor: "Skulpturen gör att många ungdomar som brukar vistas på platsen stannar kvar i stället för att gå hem".

Bilder på blomstervagnar och trädlådor som användes i fokusgrupperna och i enkäten. Foto Hildegun Varhelyi.

Grönska och blommor

Ordningsvakter, fältassistenter och designers tycker att grönska och växter är en välkommen kontrast till platsen och tycker att träden gör att det ser hemtrevligt och ombonat ut. Också en handfull av poliserna menar att växtvagnarna och träden bidrar till att skapa en trevligare miljö. Både fältassistenter och designers tycker att växterna gör att man förstår att någon bryr sig om platsen. Någon i fokusgruppen med designers menar att växterna bidrar till att man känner sig välkommen, att man känner att man kan stanna här och ta en stund för sig själv: "här krävs ingen aktivitet – man bara sitter här". Någon i gruppen har sett folk sitta kvar bland träden också när det regnar. Även ordningsvakterna är positiva till växtvagnar och trädlådor – ett trevligt inslag som gör att man känner att man kan stanna här och att alla människor känner sig trygga. De skulle gärna se mer växter på torget. Samtidigt är ordningsvakterna, ungdomsjouren och Safe oroliga för att

vapen (knivar) eller narkotika göms bland växterna¹⁴ i växtvagnarna och trädlådorna eftersom det varit vanligt i blomsterurnorna i city tidigare. Även flera av poliserna menar att det är en plats där man med enkelhet kan gömma narkotika eller vapen.

Fokusgruppen med designers uppskattar växtvagnarnas form som gör att det är lätt att skapa små rumsligheter. Även trädlådorna, tycker de, bidrar till att skapa rum och de har sett att människor gärna sitter nära träden och i deras skugga. Även Sergels torgvärdarna tar upp skuggan som träden ger som något positivt. Fokusgruppen med designers lyfter fram att växtvagnarnas låga spaljeväggar ger fri rygg när man sitter ner framför dem samtidigt som gallret i spaljén gör dem luftiga.

Någon av poliserna förstår inte alls syftet att ha dem på torget. Något mindre än hälften ser ingen effekt eller kan inte uttala sig.

På frågan vilken effekt som växtvagnarna och träden har på polisens möjligheter att utföra uppdraget hade lite mer än hälften ingen åsikt eller upplevdes inte att det påverkade deras arbete. Två av poliserna såg en positiv effekt medan sju av poliserna var negativt inställda. Den främsta farhågan verkar vara att växtjorden riskerar blir ett gömställe för narkotika. Någon polis menade att växtlådorna kan göra att de lätt missar individer. Återigen lyfts att man ser det som problematiskt med möblering som drar till sig personer som inte borde hänga på Plattan.

Bild på scenen som användes i fokusgrupperna och i enkäten. Foto Hildegun Varhelyi.

Scenområdet och Sergeltrappan

Scenen

Fokusgruppen med designers uppskattar att scenen inbjuder till olika typer av användning: den är en mötesplats; man kan sitta längs kanterna; barn springer runt i mitten; någon testar en TikTok-dans; och många har picknick här. De menar också att den bidrar till att man känner att man får ta plats. Fokusgruppen med designers menar vidare att scenen skapar en viss spänning genom att den används till scenkonst och att det blir en koppling till Kulturhuset. De uppskattar placeringen och

¹⁴ Kontroll utförs varje morgon och ingen narkotika eller vapen har hittats i växtvagnar eller trädlådor av verksamheten under säsongen 2023.

tycker att torgytan framför trappan är väldigt tom när den inte är där. De uppskattar också mönstret, att det är svartvitt som marken och har samma formspråk och att scenen därför smälter in i miljön – blir som kamouflerad. Det gör den till ett bra komplement till den färgstarka popup-parken tycker de. Någon i gruppen uppskattar det öppna läget och att man till skillnad från ”Hela Havet” lätt kan ta sig därifrån och inte riskerar att känna sig instängd.

Ungdomsjouren och Safe beskriver scenen som en ”hängplats”, där man sitter och röker, sitter i en ring och spelar kort som de ukrainska ungdomarna. ”Man sitter där och röker, och är lite cool.” Ungdomsjouren och Safe berättar att flickorna verkar föredra scenen framför trappan som inte är lika ”hipp” längre. I trappan sitter mest vuxna och ibland missbrukare säger de. Sergel torgvärdarna har lagt märke till unga vill vistas på scenen när det är konserter eller DJ-s på torget.

Ordningsvakterna tycker inte att det är samma familjehäng på scenen som i parken och berättar att det händer att folk sitter och dricker alkohol och att det är här som flest blir avvisade på grund av alkoholförbud. De tycker ändå att det är enklare att övervaka scenen än trappan, även om det innebär att de behöver kontrollera fler platser. Sergel torgvärdarna tycker det är negativt att det samlas stora grupper på scenen, att många sitter och röker och att den ofta är smutsig.

Hälften av poliserna i svarsgruppen menar att scenen har en negativ effekt på unga i åldern 13–18 år. De är framför allt bekymrade över att det blivit en samlingsplats där ungdomar hänger i en miljö som är en risk. Särskilt under kvällstid då de upplever att det blivit en uppehållsplats för ungdomar med olika problematik. Även några av ordningsvakterna berättar att det kan skapa problem att det samlas stora grupper av ungdomar här under kvällstid.

Den enda positiva med scenen tycker någon av poliserna är att de [unga] inte sitter i Sergeltrappan, och någon annan att det är bättre att [unga] sitter på scenen än hänger i entrén till TC.

Andra hälften av gruppen poliser ser ingen effekt eller kan inte uttala sig. Någon polis tycker inte att scenen används till annat än att sitta på. Någon annan tycker att det är samma människor som ”hängar” på plattan som vanligt som sitter där och har inte märkt att det påverkar på något särskilt sätt. Scenen skapar visserligen mer ”häng” men någon av poliserna menar att det inte har någon effekt på unga i åldern 13–18 år.

Någon enstaka polis ser ändå positivt på scenen som en plats att samlas vid och har inte sett att den bidragit till ordningsstörning vid de enstaka tillfällena som den varit på plats. Någon annan tycker det är positivt att den lockar andra personer än de som är ordningsstörande.

Poliserna har olika uppfattningar om vilka grupper som använder scenen. Någon polis har sett att flickor söker sig till dit: ”Det har nog bara blivit så och sen har det blivit känt av alla”. Andra har sett mest pojkar. De flesta menar att det är en blandning av unga av båda könen och vuxna män men ingen nämner gruppen kvinnor. Några av poliserna lyfter fram att äldre och seniora män är en grupp som använder scenen, och att de ser äldre män som dricker öl dagtid.

På frågan vilken effekt som den tillfälliga scenen har på möjligheter att utföra uppdraget har mer än hälften antingen ingen åsikt eller så upplevs den inte påverka deras arbete. Tre av poliserna ser ändå positiva aspekter som till exempel att personer som sitter där är lättare att upptäcka på avstånd och att det därför underlättar en första bedömning.

Ytterligare några fler såg dock negativt på scenen i förhållande till sitt uppdrag. Kritiken handlar om att det är ett element som lockar till vistelse och kan skapa negativa kontaktytor. Att erbjuda

möbler där det är bekvämt att hänga och umgås är kontraproduktivt ur ett brottsförebyggande syfte menar en polis. Någon annan att tillfällig arkitektur som scenen underlättar för kriminella att vistas på platsen.

Bild på scenen som användes i fokusgrupperna och i enkäten. Foto Hildegun Varhelyi.

Sergeltrappan

Ordningvakterna uppskattar de informella sittplatserna i trappan och tycker det är lättare att få översikt över avvikande beteenden här än till exempel på de gröna bänkarna (Hela havet). Även fältassistenterna uppskattar trappan då den gör att de kan observera hela Plattan utan att bli sedda. Det är naturligt att sitta här vilket gör att de smälter in och kan t.ex. upptäcka tjejer i utsatthet.

Fältassistenterna lyfter fram att Sergeltrappan fungerar som en läktare till scenen när något pågår där. Sergels torgvärdarna tycker det är positivt när det sitter publik i trappan, men berättar också att de unga som vistas där stör föreställningarna ibland.

Trappan är en plats där många umgås, och både fältassistenterna och Ungdomsjouren och Safe lyfter risken att den blir en negativ kontaktyta. Ungdomsjouren och Safe nämner särskilt den norra kanten mot SL:s kundtjänst. ”(...) det kommer påverkade och skummisar som går fram till tjejerna [som sitter där].” De tycker också att det är problematiskt att många röker här. Ungdomsjouren och Safe tar upp miljön i trappan: att den är grå, att de sett råttor, att den är smutsig, och att den borde städas oftare. Någon i gruppen av fältassistenter menar att det visserligen är positivt när ensamma unga kommer hit och möter nya vänner, men att risken finns för negativa kontakter. Bilden [av trappan som vi visar under bildsorteringen] tycker en av fältassistenterna dock signalerar trygghet eftersom det är bra spridning av olika bakgrund och ålder bland dem som sitter i trappan. Även Ungdomsjouren uttrycker att de ändå gillar trappan. Även om den är smutsig och behöver spolås ofta är den också fin. ”Sittplatserna är uppskattade av alla, och det ser så härligt ut när alla stannar och möts. Även när unga stannar.”

Fokusgruppen med designers tycker trappan är lite ”läskig”. Trots att trappor brukar vara bra [mötesplatser] fungerar denna inte menar de och resonerar om varför de känner så. Kanske är det de låga trappstegen i kombination med att det är mycket gångtrafik och andra aktiviteter uppe på Drottninggatan bakom ryggen som gör att man känner oskyddad och exponerad bakifrån när man sitter ner. Att kanterna har skymd sikt vilket gör att man drar sig undan i stället för att, som vore naturligt, sitta nära dem tror de kan vara en annan orsak. De uppskattar ändå att man kan sitta och hänga i trappan och lyfter särskilt fram mattorna, som läggs ut under föreställningar, som ett positivt inslag.

Nära hälften av poliserna menar att Sergeltrappan är en miljö som har en negativ effekt på unga. Det som främst oroar är att trappan blir en negativ kontaktyta mellan unga med psykisk ohälsa och missbrukare eller kriminella. Polisen ser det särskilt som ett problem med folk som uppehåller sig där utan syfte: "Det sker mycket häng där, främst när det är varmt ute". Ett par respondenter är ändå positiva och betraktar trappan som en naturlig samlingsplats för alla sorts människor. Någon menar att det är bra att den är öppen eftersom det gör att man ser vilka som samlas där på avstånd. Sju av poliserna uppger att miljön inte har någon effekt på unga eller kan inte uttala sig. Poliserna menar att det främst är män unga som vistas i området. Några uppger att de sett kvinnor men ingen nämner seniorer, barn eller familjer. Tiden på dygnet, men även årstiden, spelar in uppger en av poliserna: "Ungdomar på sommardag, dag till sen kväll och vuxna män och kvinnor på nätterna".

Bild på "pucken" som användes i fokusgrupperna och i enkäten. Foto Hildegun Varhelyi.

Fundamentet till den stora masten (Pucken)

Ungdomsjouren och Safe berättar att Pucken är populär bland flickor och ickebinära. De tycker den är bra då den skapar fler sittplatser utan att vara så stor så att många kan samlas. Även ordningsvakterna tycker pucken är bra men inflikar att allt beror på syftet. De kommenterar bilden (som vi visar under bildsorteringen) och tycker att flickan på bilden känns ensam. Att hänga här ofta utan något specifikt syfte på ett annars tomt torg kan innebära en risk menar de.

Gruppen med fältassistenter tolkar samma bild lite annorlunda. De menar att den ger ett lugnt intryck. De ser olika åldersgrupper: två vänner i 60-årsåldern och en person med en bebis på armen som sitter på pucken; en ung tjej som passerar. Deras tolkning är att flickan inte är ensam utan verkar ha kontakt med någon utanför bild, och att de som sitter på pucken varken har fördomar mot ungdomar eller tycker att det farligt. Att mamman med barnet signalerar att det upplevs tryggt menar de.

Fokusgruppen med designers tycker pucken är fin med sina ränder och trä på ovansidan. De beskriver den som en egen ö på torget och att de sett många som sitter här. "Det känns som den är gjord för mig att sitta på", säger någon i gruppen. De tycker det är positivt med den dubbla funktionen – ett fundament som samtidigt är en sittplats – och hur det kan skapa fler värden. Fokusgruppen med designers påpekar att pucken inte är så stor och att den nästan är enda platsen där man kan sitta lite mer enskilt. De tycker det är skönt att det finns en sådan plats också, där man inte behöver vara i centrum. De tror att det är särskilt värdefullt för flickor: "Att ha något i ryggen

och kunna titta ut”. Men det avskilda läget kan också dra till sig ”lite knäppt folk”. Här sitter ”både tanter och udda typer”, säger någon.

Bilder på entrén mot T-centralen, och på trappan upp mot Soltorget och verket Färgtrappa som användes i fokusgrupperna och i enkäten. Foto Hildegun Varhelyi.

Entrén mot T-centralen och arkadgången

Ingen av grupperna tycker detta är en bra plats. Ordningsvakterna tycker det är mörkt och skräpigt i området, och menar att det är otrevligt att promenera genom gången på grund av att många röker. Ungdomsjouren och Safe tycker det är smutsigt och är bekymrade över att det är mycket planlöst häng vid pelarna i arkadgången. Även Fältassistenterna och Torgvärdarna menar att det kan kännas otrevligt för många att passera. Torgvärdarna klagar också på att många röker här. Fokusgruppen med designers tycker det här är den värsta delen av torget, och ”ångest” som någon av dem uttrycker det. De tycker det är problematiskt för att ljussättningen är dålig. Någon i gruppen berättar att en ledsagare för synskadade sagt att denna plats har sämst ljusförhållande [i Stockholm]. ”Allt blir diffust, man kan inte se något. Ljuset äts upp.” Att det är ute men ändå med tak över huvudet är ett problem tror de. Ett annat att det inte finns något som stimulerar, och att det är svårt att få överblick med mycket folk i rörelse.

Ordningsvakterna berättar att det ofta är större grupper av unga män som hänger här. Ibland utmanar de varandra, vilket kan leda till slagsmål. Ordningsvakterna vill gärna splittra stora grupper och få ut dem i solen på torget i stället. ”Får vi ut de unga mitt på torget blir det inte lika otryggt (...) om man står i solen blir det inte samma känsla.” Även torgvärdarna vittnar om stökig stämning. Ordningsvakterna berättar att det händer att det säljs narkotika på platsen och de upplever att det är här som flest våldsbrott sker på torget. Sedan en av butikerna stängt har det blivit sämre tycker de. Fältassistenterna håller med om att det blir [problematiska] grupperingar här ibland. Att det kan kännas spänt och som om något skall hända. Men de menar att stämningen förändras över dygnet, och påverkas av årstid och väder. Det blir otryggare om det regnar och kvällen då det ”kan kännas som det vibrerar”.

Ordningsvakterna menar att det är särskilt otryggt för unga tjejer på grund av att vuxna män tar kontakt. ”Om jag som tjej står här så står man här om man inte har någon kompis.” Platsen skapar otrygghet även hos barnfamiljer och killar tillägger de. Också fältassistenterna menar att det är en otrygg plats för kvinnor och tjejer. De funderar på om det beror på att det är ett obemannat område utan värdar i jämförelse med popup-parken. ”Men samtidigt är vi många professionella här”, resonerar de vidare. Torgvärdarna uppskattar närvaron av professionella som Safe som de menar att det ökar tryggheten

Någon av fältassistenterarna menar att det är en mötesplats, och tycker inte det är en risk[miljö] idag. Om de unga känns skrämmande beror det mer på klädstilen är lite "gangsteraktig" och att många vuxna har fördomar mot unga.

Nästa samtliga poliser anser att miljön utanför entrén till T-centralen har en negativ effekt på unga. De nämner negativa aspekter som:

- en samlingsplats där barn träffar och umgås med äldre kriminella personer
- det bildas klungor vilket kan uppfattas som störande för förbipasserande
- konflikter uppstår
- unga "hänger" utan något syfte
- många röker vid entrén
- smutsigt och sunkigt

Upplevda positiva aspekter som trots allt kom fram var att det är "bra att det inte finns sittmöjligheter och att det är en öppen yta så att man lätt ser in från håll "; "bra att det är få ställen att gömma saker", och "att det är mindre häng än förut".

Det är främst män och unga som vistas i området enligt enkätsvaren. Några uppger att de ser kvinnor men ingen nämner seniorer, barn eller familjer. Flera poliser uppger att platsen lockar till sig ungdomar både på dagen och på kvällen: "kvällstid (...) blir entrén ett ställe där de [unga] som driver omkring står och röker och bara hänger". Dagtid är det alla typer av människor och ett brett spann av åldrar, och under kvällstid främst ett klientel som är intressant för polisen, uppger en av poliserna. Kriminella män dominerar platsen dygnet runt, även om det främst är kvällstid tycker en av poliserna. En polis menar att det är lätt att försvinna in i mängden av människor som passerar under vissa tider på dygnet, och någon annan att det är lätt att gömma sig under taket.

Soltrappan

Ingen av grupperna tycker att trappan upp mot Soltorget är en trevlig miljö. Ungdomsjouren och Safe tycker trappan är mörk, "skum", och rent av "obehaglig", fokusgruppen med designers tycker platsen är "läskig" och att den känns lite gömd och bortglömd, och ordningsvakterna tycker trappan är dåligt upplyst och kan upplevas som skrämmande när folk klampar i rulltrapporna så att det bullrar. De berättar att det är något av en samlingsplats, att rökare ofta hänger vid räckena, och tycker att platsen är problematisk för unga tjejer.

Sergels torgvärdarna anser att detta mest är en plats man passerar, medan fokusgruppen med designers tycker det är positivt med flödet som rulltrapporna ger, även om det också kan upplevas trångt. Flera av grupperna tycker det är ett problem att rulltrapporna ofta är ur funktion. Fokusgruppen med designers lyfter att det gör att det samlas smuts i trapploppen.

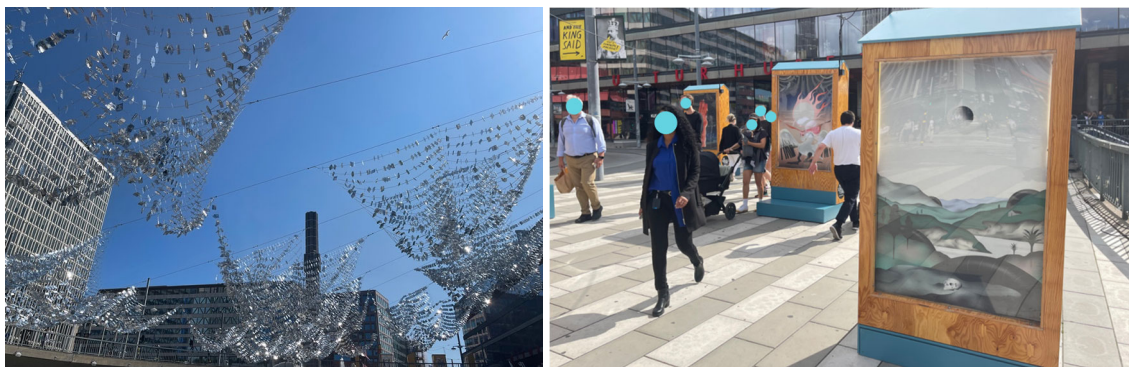

Bild på konstverket Disrupting Ebb & Flow som användes i enkäten och bild på utomhusgalleriet som användes i både i fokusgrupperna och i enkäten. Foto Hildegun Varhelyi.

Konsten och utomhusgalleriet

Ungdomsjouren och Safe tror inte att deras målgrupp kommer för konstens skull men har sett att flickor och ickebinära tar del av konsten och att emos och andra grupper är intresserade.

Sergels torgvärdarna tycker att ljudet till Disrupting Ebb & Flow skapade en lugn stämning och berättar att många stannade upp och tittade på konstverket. Fokusgruppen med designers tycker att det var positivt att Disrupting Ebb & Flow var linspant över torget då de menar att det gör att man känner sig mindre exponerad. De uppskattade också konsten i Soltrappan och tyckte det var enkelt och effektivt med kakeldekoren. Att den satte en stämning och förflyttade platsen från anonym och färglös till något glatt och livligt.

Majoriteten av poliserna som deltog i undersökningen ser ingen effekt eller kan inte uttala sig om konstverket. Endast en av poliserna menar att konsten har en negativ effekt på unga, medan tre poliser menar att verket har en positiv effekt: "[De unga] ser en fin omgivning"; "[konstverket] ger mer ljus på platsen" och "[konstverket skapar] en trevlig miljö. Något händer på platsen". På frågan vilken effekt som konstverket har på möjligheter att utföra uppdraget har majoriteten av poliserna ingen åsikt, eller upplevde att det påverkade deras arbete. Ordningsvakterna är däremot odelat positiva till den offentliga konsten och vill gärna se ännu mer.

Fokusgruppen med designers tycker att utomhusgalleriet är som små hus i en liten stad eller by, och att den temporära arkitekturen skapar variation och kopplar ihop det två nivåerna. De uppskattar också att det varma träet bryter av mot asfalten och de hårda markmaterialen. De har också lagt märke till att det är fler som sitter här [på de låga bänkarna integrerade i några av montrarna] än på sofforna i närheten, och de tror att det beror på att montrarna ger ett skydd, "en emotionell rygg". När fontänen är i gång är det också svalare att sitta här. Fokusgruppen med designers tycker att det verkar mer populärt bland tjejer att stanna upp och se vad det är – särskilt om det finns lite text att läsa. Här kan man stanna upp och bli inspirerad men också lära sig något nytt, eller visa sina barn konst i stadsmiljön utan att ta sig till ett museum, menar någon i gruppen.

Ungdomsjouren och Safe tycker det är positivt att utomhusgalleriet ger ljus på kvällen. Även Fokusgruppen med designers tycker galleriet ger fin belysning på kvällen och tror att det bidrar till trygghet och "en mysfaktor". Men samtidigt som montrarna kan bidra till ökad trygghet tror någon i Fokusgruppen med designers att det finns en risk att de bidrar till otrygghet då de är höga och att man inte alltid kan se vad som händer bakom dem.

Mer än hälften av poliserna ser ingen effekt på unga eller kan inte uttala sig. Galleriet "lockar inte unga", menar någon. De fyra poliser som är positiva lyfter fram att utställningarna är bra och

lärorika, och att de sett personer stanna upp och titta på dem. Andra positiva aspekter som nämns är att galleriet "drar till sig vanliga vuxna" och "vidgar [de ungas] syn på livet." Poliserna menar att det är en blandad grupp som vistas runt galleriet: "De människor som stannar där är ofta äldre personer".

På frågan vilken effekt som galleriet har på möjligheter att utföra uppdraget hade majoriteten ingen åsikt eller upplevde inte att det påverkade deras arbete. En polis var dock positiv och menade att galleriet kunde verka deskalerande.

Förslag på förändringar

De flesta fokusgrupperna har idéer på förändringar som de tror skulle gynna platsen och deras arbete. Ordningssvakterna tycker att det är särskilt viktigt att jobba med entrén mot T-centralen, arkadgången och Soltrappan. De ser gärna att man aktiverar döda ytor, som t.ex. pelarna i arkadgången, genom utställningar och konst. Ungdomsjouren och Safe drömmer om ett vattenfall.

Fältassistenterna kommer med förslag på hur man kan aktivera ytan vid entrén mot T-centralen och arkadgången. De ser framför sig en uteservering eller att man utökar parken under tak så den ytan blir en del av aktiveringen och en del av resten av torget. Det stora flödet av människor gör det dock svårt att göra något här, menar ordningssvakterna.

Många av poliserna önskar bättre belysning både i arkadgången vid T-centralen och vid Soltrappan: "Mer ljus och ända längst mot väggen så att det inte blir ett naturligt 'mörker' där folk kan stå och gömma sig." Någon menar att det är viktigt att begränsa möjligheterna att uppehålla sig här och någon vill helt enkelt "bygga bort alla tak och skyddande konstruktioner". Ordningssvakterna önskar sig bättre belysning i Soltrappan och i arkadgången så att "folk syns bättre". Även fokusgruppen med designers efterfrågar bättre ljussättning. "[Soltrappan] är som en gång- och cykeltunnel. När man kommer ner blir man nästan blind för det är mörkt där nere i jämfört med uppe." Andra önskemål om förändringar av arkadgången vid T-Centralen och vid Soltrappan som kommer fram i enkäten är:

- Bättre städning
- Uppfräschning av miljön (Soltrappan)
- Skyltning av kameraövervakning.
- Ta bort soptunnor (entrén till TC).
- Förebygg att folk röker på platsen (entrén till TC).
- Levandegör miljön med digitala skärmar kanske med reklambudskap (entrén till TC) eller butiker (Soltrappan): "det fanns en kiosk där för 20 år sen"; "skapa [en] mer levande plats och inte bara [ett] avskilt område".

Vad gäller Sergeltrappan tycker flera poliser att man ska motverka att människor sitter där genom att bygga om eller bygga bort trappan. Bättre och tätare städning efterfrågas av en polis. En av poliserna tycker inte man skall göra något överhuvudtaget för att göra trappan trevligare.

Även ordningssvakterna vill ha rökförbud i arkadgången, men även på scenen och vid alla andra installationer. De vill också ha tydligare skyltning om alkoholförbudet eftersom det förenklar om de kan hänvisa till det på platsen.

Fältassistenterna önskar det fanns något för unga vuxna att göra på natten – inte bara hänga på krogen. De tycker att fritidsgårdarna borde ha öppet längre. "Vart ska man ta vägen om man inte vill dricka alkohol." De ser framför sig att Plattan skulle kunna slussa till olika aktiviteter genom en fält- och ungdomsmottagning med drop-in, som är öppet på eftermiddag/kväll. Där kunde finnas ett

jobbtorg, fritidsgårdslotsning, ungdomsmottagning med möjlighet att träffa en socionom och få ett stödsamtal eller rådgivning om att hantera exempelvis stress eller psykisk ohälsa.

Också Sergels torgvärdarna tycker att det vore bra att jobba mer offensivt under kvällstid. De nämner några olika format för musik och dansaktiviteter som Zumba, Silent disco och Playstation. De vill också se fler interaktiva moment – t.ex. ljud som aktiveras av rörelse. Ordningvakterna tycker att det skulle vara okej med aktiviteter för ungdomar på kvällstid men anser också att det kan bli problem. De menar att det är bättre med en blandning av folk och aktiviteter som är inbjudande för alla. ”Om alla möjliga människor skulle lockas att vara kvar då skulle det vara bra.” Line-dance, tango eller dansuppvisning från kl. 18-20 skulle förvandla platsen till en mer aktiv yta menar de, och tror att det är bra för ungdomarna att se ”normala” människor och familjer. Det behövs inte alltid jättestor förändring säger ordningvakterna. ”Positiv stämning, glada ungdomar som socialiserar [skulle ge] positiv effekt”, tror de.

Även Ungdomsjouren och Safe är positiva till aktivering mellan kl. 19 och kl. 21. De drömmer om en folkparkstämmning med musik, annan färg på ljuset och lite mysigare stämning. De föreslår bingo, danstutorials, och *Silent Disco*. Men framför allt önskar Ungdomsjouren och SAFE att aktiveringen bidrar till att de når sin målgrupp genom att till exempel: speed dating med Ungdomsjourens medarbetare; fototävlingar; ett wishing tree där de unga kan skriva sina drömmar och önskningar; eller genom att erbjuda laddning av telefoner mot ett samtal med en professionell. De berättar att ”deras” barn ofta frågar efter ställen att ladda sina mobiler, men att de samtidigt är negativa till permanenta laddstationer eftersom det skulle kunna leda till att ”deras” unga stannar för länge på torget.

Resultat för ordinarie verksamhet

Arbetet med fallstudien har gett verksamheten värdefull kunskap under planeringen av säsong 2024. När det stod klart vilken positiv och lugnande effekt schackspelade hade för platsen, ledde det till att en konstnär anlätades för att skapa ett storskaligt schackspel som kommer att bli en del av popup-parken 2024. För att gruppen flickor och barnfamiljer skall välja att stanna längre på torget kommer ritborden att få större utrymme och möjlighet att vara ute även när det regnar genom att tillstånd har sökts för att använda torgytan under tak. Parken kommer också att kompletteras med skärmar att sätta upp teckningar på för att förstärka signalvärdet kring samskapande för barnfamiljer. För att stärka aktiveringen kommer också personal med utbildning i bildpedagogik, med uppdrag att leda workshops och kreativ verksamhet att anställas inför sommaren 2024. Fokusgruppsundersökningen gav oss också en större förståelse för de utmaningar som personal som arbetar utåtriktat på torget kan ha i mötet med besökare. Det har bidragit till beslutet att anställa pedagoger snarare än unga vuxna utan särskild träning som torgvärdar. Placeringen av snurrstolarna och Hela Havet kommer att justeras för att minimera de negativa effekter som framkom i undersökningen. Snurrstolarna kommer att placeras längre bort från arkadgången, så det blir svårare att flytta in dem under tak, och närmare samverkanslokalen, vilket ökar personalens kontroll. Hela Havet-modulerna kommer att flyttas ut mot mitten av torget och bort från arkadgången, samt med längre avstånd mellan varandra så det blir enklare att röra sig mellan dem och motverka att grupper monopoliserar ytan på en intimiderande eller otrygghetsskapande sätt. Detta skall också underlätta för yrkesverksamma på platsen att söka kontakt med enskilda eller grupper som sitter på Hela Havet.

Vidare belyste undersökningen hur problematisk miljön i arkadgången är och det har lett till att ett arbete utanför det ordinarie platsaktiveringsprojektet har initierats mot stadens tekniska förvaltning för att se över miljön. Det stod också klart hur värdefulla fokusgrupper och enkätundersökningar

var för att utveckla verksamheten och involvera aktörerna i processen. En årliga utvärdering i något format kommer därför att permanentas.

Analys

Platsaktiveringens inverkan på beteenden

Det var genomgående svårt att bedöma hur beteenden hos såväl flickor som pojkar påverkades av platsaktiveringen. Att det totala antalet vistelser som observerades i maj före aktivering och i september under aktivering, är så lika antyder att väder och terminsperioder spelar roll. Vid båda dessa observationer var det relativt dåligt väder, och att både flickor och pojkar försvann från platsen i september beror sannolikt på att de var i skolan eller på terminsbundna fritidsaktiviteter.

Det framstår som om flickor tog större del av platsen i anspråk under aktiveringen. Vi såg att flickorna vistades ute på torget i större utsträckning än tidigare, också i förhållande till pojkar i samma åldersgrupp. Före aktiveringen var det få flickor som vistades i mitten av trappan men scenen verkar ha bidragit till att de nedre trappstegen närmast scenen blev en trivsammare plats att vistas på för flickorna. Och även om flickorna använde alla typer av sittplatser framstod de informella sittplatserna på scenkanten och sittskulpturen Hela havet som särskilt populära. Det kan bero på att de är exponerade för både sol och andras blickar och att placeringen gav god överblick över torget. Båda är också tillräckligt stora för att tillåta att flera grupper använde dem samtidigt och båda hade en flexibel användning. Man kunde sitta i en grupp i mitten, längs med kanterna eller till och med ligga ner. Möjligtvis kan det exponerade läget också bidragit till en känsla av trygghet, att man både ser och syns, vilket ger ett visst skydd. Pucken är också populär, och under sommaren 2023 såg också Ungdomsjouren att flickor och ickebinära gärna vistades i scenområdet. Vår tolkning är att den delen av torget blev något av en frizon för flickorna. En plats där de kunde vistas och betrakta allt som pågick på torget i fred från pojkar i samma åldersgrupp. Ungdomsjouren och Safes iakttagelse att flickorna verkar föredra scenen framför trappan understödjer den tolkningen. Spel och ritbord lockade flickorna till aktiviteter men reträttplatser som scenen och pucken framstår som lika viktiga för deras trivsel.

Vi ser att gruppen pojkar ökade i popup-parken under juni och att gruppen flickor ökade i arkadgången utanför T-centralen under samma period. Det antyder att gruppen pojkar sökte sig från arkadgången och till popup-parken i större utsträckning än flickorna. Vi såg också mycket få män i popup-parken när det var som flest unga pojkar där i juni, medan det var många vuxna män vid T-centralen.

Att gruppen unga pojkar dominerade popup-parken kan ha skapat otrygghet hos andra grupper. Det framkom till exempel att det oftast var pojkar som använde de stora spelen, och att det möjligen stängde ute flickorna. Vi funderar på om vuxna män var mer intimiderade av grupperna av pojkar och därför valde att vistas i Sergeltrappan eller vid T-centralen. Vi bedömer dock att barnfamiljer och kvinnor som vistades i parken balanserade pojkarnas dominans under dagtid. När pojkarna använde de stora spelen och eller deltog i andra aktiviteter verkade det inte heller väcka samma otrygghet som de pojkar i grupp som stod och hängde i entrén till T-centralen. Att platsaktiveringen attraherade en blandning av människor i ålder och bakgrund lyftes återkommande som något positivt av i fokusgrupperna. Särskilt ofta lyfts lugna aktiviteter som brädspel och schack fram som något positivt för att det drar en blandad publik. Sammantaget talar den relativt goda blandningen av målgrupper för att Sergels torg är en plats där många kan, vill och vågar vara – i alla fall under dagtid.

Platsaktiveringens inverkan på användningen av Sergels torg

Trots att torget är tydligt definierat, bilfritt och med god överblick, vilket talar för att det är en bra plats för barnfamiljer att vistas på, var gruppen "barn i sällskap med vuxen" liten totalt sett, även

om den ökade påtagligt under aktiveringen i juni. Barnfamiljerna hittade till popup-parken och det var kanske ett av de tydligaste tecknen på att parken fyllde barnfamiljers behov.

Att det var en så liten andel pensionärer som vistades på torget kan bero på att den gestaltade miljö inte möter äldres behov. Huvuddelen av sittplatserna var informella och saknar många av de egenskaper som gör det bekvämt och ens möjligt för äldre att sitta (tillräcklig sitthöjd, ryggstöd, armstöd). I popup-parken fanns tillgång till skugga och visst vindskydd och ett fåtal formella sittplatserna som möter äldres behov, men även här var gruppen pensionärer liten. Det är också möjligt att de äldre väljer bort Sergels torg på grund av en upplevelse av otrygghet, grundad i att unga tidvis dominerar platsen, men också på grund av en förutfattad mening att Sergels torg är en farlig plats.

Aktiveringens påverkan på tryggheten

Dagtid såg vi en relativt balanserad fördelning mellan könen. I juni, när det var fler som vistades på torget, bibehölls balansen, även om andelen kvinnliga besökare ökade i förhållande till manliga vilket är ett tecken på att kvinnorna upplevde platsen som trygg. Det var dock sannolikt en helt annan fördelning under kvällstid. Från svaren i polisenkäten förstod vi att bilden vi hade av vilka grupper som tog de olika delområdena i anspråk representerade en dagtidsbild. Polisernas fritextsvar gav vid handen att det var fler män på platsen senare på kvällen, och att det kunde leda till negativa kontakter mellan unga och vuxna män. Också ordningsvakter och torgvärdar vittnade om en annan och mer laddad stämning kvällstid. Mätningar (Stockholm, 2023b) visar att kvinnors otrygghet ökar påtagligt under kvällstid. Ett av de tydligaste tecknen på en ökad upplevelse av trygghet dagtid var att vi såg att man gärna stannade kvar med sina små barn i popup-parken.

Professionellas upplevelse av aktiveringen

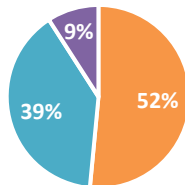
En generell lärdom är att stora objekt och arkitektoniska element som erbjuder informella sittplatser med utrymme för stora grupper av människor kan vara problematiska för dem som arbetar med social prevention eftersom det kan vara svårt att nå fram till enskilda personer. Dessa sittplatser är också kontaktytor som skapar såväl positiva sociala interaktioner som negativa kontakter. Sergeltrappan fick övervägande negativa omdömen, framför allt på grund av att den upplevs som en negativ kontaktyta. Det framkom också att tillfälliga sittytor som är kvar på natten som till exempel scenen, pucken och Hela havet är ett orosmoment för de professionella eftersom de riskerar att bli hotspots.

Slutsatsen är att aktiveringen togs emot positivt av flertalet professionella som deltog i fokusgrupperna medan flertalet av poliserna som deltog i enkätundersökningen antingen hade en negativ inställning eller inte någon åsikt överhuvudtaget. Många av poliserna vände sig helt mot att man gör något på torget för att göra det trevligare att vistas på. Det flest poliser var negativa till var det ökade antalet sittplatser eftersom de menade att de leder till ostrukturerat häng. Flera poliser pekade också på det problematiska i att locka unga till en riskmiljö.

Fältassistenter, mobila ordningsvakter, samt Ungdomsjouren och Safe verkar sammantaget vara ganska överens. Samtliga är övervägande positiva till aktiveringen och miljön på torget. De såg visserligen negativa aspekter men menade samtidigt att aktiveringen leder till ökad trygghet och att den kunde underlätta deras arbete. Resultatet från gruppen med designers står ut med en balans mellan en positiv och en negativ helhetsbild – något som vi tolkar som ett utslag av deras yrkesroll. Designers är vana att utvärdera fysiska objekt och miljöer ur ett användarperspektiv och i det uppdraget ingår att lyfta fram både positiva och negativa egenskaper.

Fältassistenterna

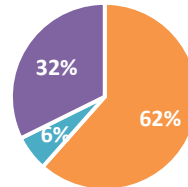
Vilken effekt anser du att (...) har på flickor 13–18 som vistas på Sergels torg?

■ Positiv ■ Neutral/ingen åsikt ■ Negativ

Designers

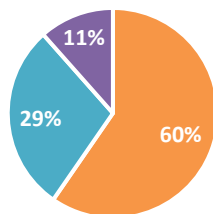
Vilken effekt anser du att (...) har på flickor 13–18 som vistas på Sergels torg?

■ Positiv ■ Neutral/ingen åsikt ■ Negativ

Mobila ordningsvakterna

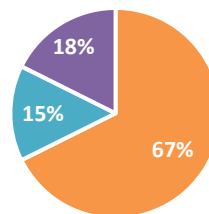
Vilken effekt anser du att (...) har på flickor 13–18 som vistas på Sergels torg?

■ Positiv ■ Neutral/ingen åsikt ■ Negativ

Ungdomsjouren & Safe

Vilken effekt anser du att (...) har på flickor 13–18 som vistas på Sergels torg?

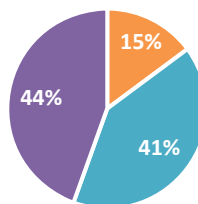

■ Positiv ■ Neutral/ingen åsikt ■ Negativ

Graferna visar fördelningen av respons på objekten och platserna i bildsorteringsövningen i förhållande till flickor 13–18 år i respektive fokusgrupp.

Polisen

Vilken effekt anser du att (...) har på unga i åldern 13–18 år som vistas på Sergels torg?

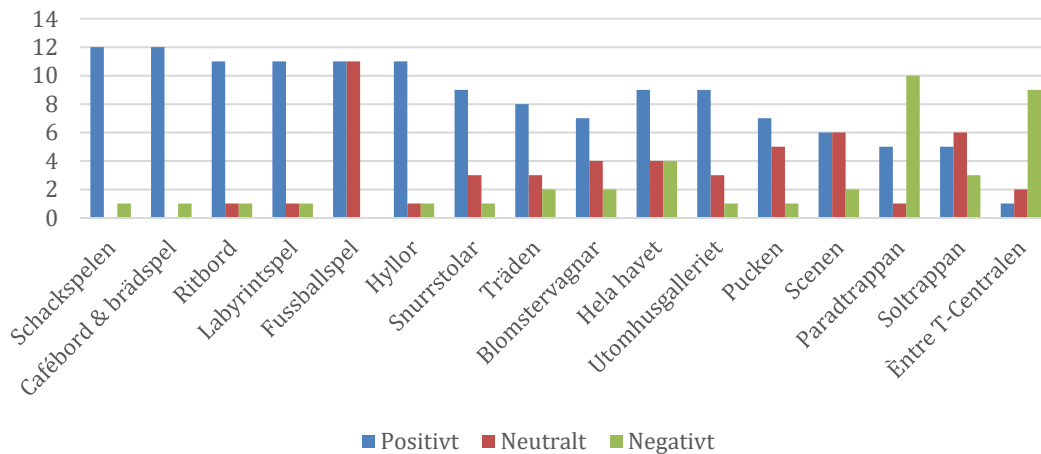
■ Positiv ■ Neutral/ingen åsikt ■ Negativ

Grafer visar fördelningen av respons på objekten och platserna i enkäten i förhållande till unga 13–18 år.

När vi jämförde utfallet i fokusgrupperna vad gäller fysiska miljöer, konst och temporär arkitektur var det Popup-parken och Utomhusgalleriet som fick flest positiva omdömen. Det var de aktivitetsskapande elementen som drog upp det totala betyget för Popup-parken. Det verkade finnas en konsensus om att den tillfälliga arkitekturen som inbjöd till aktiviteter skapade utrymme för oväntade möten och social interaktion och att det bidrog till en upplevelse av trygghet. Det framkom att unga som var engagerade i en aktivitet, till skillnad från dem som vistades där utan

något tydligt syfte, väckte mindre oro och upplevdes orsaka mindre otrygghet för andra grupper. Element som krävde daglig skötsel, som till exempel ritbordet, signalerade att platsen togs om hand och det ansågs också öka tryggheten. De negativa omdömena rörde ofta funktioner eller upplevelser som till exempel att schackspelen kunde vara exkluderande om man inte kan reglerna eller har tid att spela en hel match. Att trädlådorna och växtvagnarna i Popup-parken fick negativa kommentarer berodde på en oro över att växtjorden kunde användas som gömställe för vapen eller narkotika. Inom Popup-parken var det den stora sittbänken Hela havet som gav i särklass flest negativa omdömen. Flera deltagare menade att storleken och formen bidrog till att den kunde bli en negativ kontaktyta. De miljöer som gav flest negativa omdömen var arkadgången mellan T-centralen och Soltrappan, samt Sergeltrappan, och även i dialogerna blev det tydligt att arkadgången var det mest problematiska området på torget. Miljön upplevdes som dåligt upplyst, otrygg och nedgången – men det som framför allt bekymrade de professionella var att personer vistades här under långa perioder utan något tydligt syfte. Det framkom också att många av deltagarna i fokusgrupperna trodde att det planlösa hänget bidrog till upplevelsen av otrygghet.

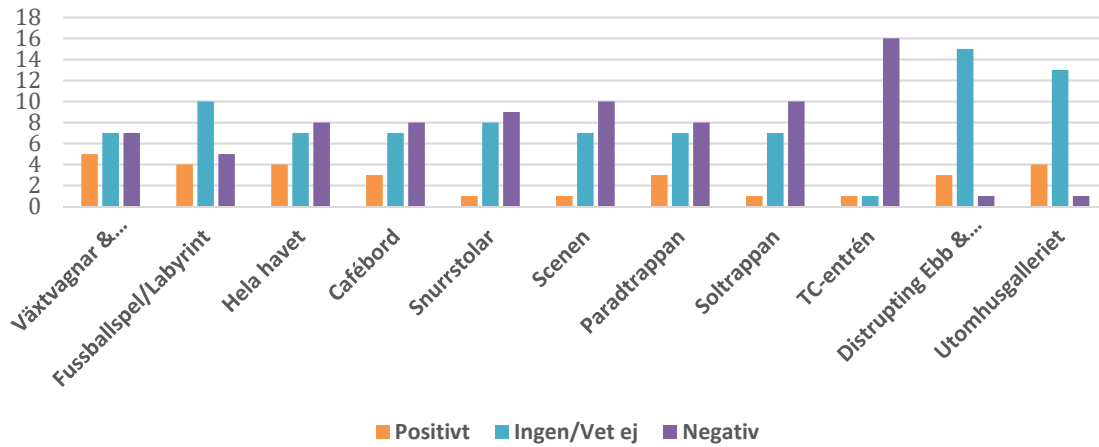
Sorteringsresultat - fokusgrupperna

Sammanfattande tabell över sorteringsövning. I de fall deltagarna har satt både negativa och positiva noteringar på bilderna har båda dessa räknats vilket gör att totalantalet för respektive bild skiljer sig åt.

När vi jämförde utfallet i enkätundersökningen med polisen vad gäller den effekt som de anser att fysiska miljöerna, konsten och den temporära arkitekturen har på unga 13–18 år blev det tydligt att de miljöer som ansågs mest negativa var arkadgången mellan T-centralen och Soltrappan och Sergeltrappan och scenområdet. Omdömet om arkadgången och Sergeltrappan överensstämmer med resultatet från fokusgrupperna. De möbelement som trots allt fick några positiva omdömen var de som var en del av popup-parken (växtvagnar, trädlådor, de stora spelen, cafébordet), vilket också bekräftar utfallet i fokusgrupperna. Även om konsten (Disrupting Ebb & Flow) och Utomhusgalleriet fick en del positiva omdömen var det också dessa som flest poliser inte hade någon åsikt om, vilket bekräftar misstanken att många dem har låg förståelse för platsaktiverings syfte.

Enkät svar - polisen

Sammanfattande tabell över enkät svar på frågan: Vilken effekt anser du att (...) har på unga i åldern 13-18 år som vistas på Sergels torg? I de fall deltagarna har satt både negativa och positiva noteringar på bilderna har båda dessa räknats vilket gör att totalantalet för respektive motiv skiljer sig åt.

Diskussion

Studiens syfte och resultat

Studien *Vad händer?* har sitt ursprung i oron kring om platsaktiveringen på Sergels torg kan öka riskfaktorerna för unga (flickor) och att aktiveringen påverkar professionellas förutsättningar att arbeta med målgruppen unga (flickor) på platsen negativt. Bidrar aktiveringen av en plats, som är en öppen drogszen och en riskmiljö, till att minska riskerna för unga flickor? Eller leder aktiveringen till att unga flickors exponering mot riskfaktorer ökar?

Vi ser i stort en positiv inställning till effekterna av platsaktiveringen. Att olika målgrupper använder platsen samtidigt ökar den kollektiva förmågan på platsen, vilket bidrar till en tryggare miljö för alla, inklusive flickorna. Omhändertagandet av platsen, växterna, vistelseytorna och konsten skapar en kontext och ett signalvärde som gynnar både det brottsförebyggande och det preventiva arbetet. Det finns dock en fortsatt oro kring unga (flickors) vistelse på platsen hos professionella som arbetar här. Särskilt om vistelsen sker under ostrukturerade former (doing nothing) och under lång tid.

Forskningsfrågor

Forskningsfrågorna vill ringa in de farhågor som figurerat under de snart fem år som platsaktiveringen pågått, för att undersöka i vilken utsträckning platsaktivering kan påverka unga flickors beteenden, och hur de upplever platsen. Frågorna och resultaten har bearbetats med hjälp av både traditionella teorier inom kriminologin kring varför brott begås och hur de kan förebyggas, Frågorna har också filtrerats genom perspektiv på hur den fysiska miljön påverkar människors beteenden. För att fördjupa förståelsen för fenomenet unga i riskmiljöer har resultatet speglats i olika perspektiv på hur unga förhåller sig till det offentliga rummet i allmänhet och citymiljöer i synnerhet.

Hur påverkar platsaktiveringen unga flickors beteenden på Sergels torg?

Genom platsobservationerna ser vi att flickorna blir fler på torget och tar en större del av platsen i anspråk när den är aktiverad. Platsaktiveringen, i scenenområdet och i popup-parken, ger flickorna nya platser att vistas på, och de framstår som frimodigare och tryggare i rummet. Den temporära arkitekturen har skapat ankarpunkter ute på torget, breddat kantzonerna och gjort platsens skala mer intim och mer mänsklig. Detta är faktorer som gynnar folklivet och därmed trygghet och trivsel enligt Jan Gehl (2010). Att fler sittplatser ökar antalet människor som vistas på en plats är dokumenterat (Gehl, 2010), och ett ökat folkliv ökar i sin tur tryggheten genom ökad social kontroll (Jacobs, 1961). Att vi erbjuder fler, både informella och formella, sittplatser ser också ut att bidra till flickornas ianspråktagande av platsen. Vi har sett hur de oprogrammerade delarna av torget med informella sittplatser (scenen, pucken och trappan) verkar uppskattas och användas av flickorna. Flickorna hänger på pucken, sitter i trappan och spelar gitarr eller på scenen och spelar kort. Unga erbjuds här det utrymme, och den frizon som är så viktig för ungas vuxenblivande (Lieberg, 1994). Sammantaget bedömer vi att platsaktiveringen skapar både rumsliga, kontextuella och mentala utrymmen för flickor att ta större utrymme på Sergels torg.

Vi ser både ett on stage och ett off stage beteende hos flickorna så som de beskrivs av Mats Lieberg (1994). Oprogrammerade ytor som scenen är en plats fri för tolkning som flickorna anammat. På scenen, pucken, och längst kanterna i Sergeltrappan kan flickorna välja att dra sig undan från torget samtidigt som de har god överblick över vad som händer. Men scenen kan också vara en plats att visa upp sig på. På samma sätt erbjuder popup-parken både plats för off stage och on stage

beteenden beroende på var i parken flickorna väljer att vistas. I arkadgången entré är flickorna mer dolda och deras beteenden mer offensiva (de ber om cigg, tar kontakt med vuxna män och pojkar i grupp).

Vi menar att platsaktiveringen påverkar kontexten och upplevelsen av miljön, och därmed det generella beteendemönstret, så pass att flickorna upplever sig tryggare och i och med det tycker sig kunna ta platsen i anspråk. Upplevelsen av platsen förändras genom konsten, gestaltningen och vistelseytorna, och flickorna använder mer av den öppna ytan. Vi bedömer att ökningen av kvinnor och barnfamiljer i framför allt popup-parken skapar en kontext där flickor känner sig trygga att breda ut sig, ta för sig och fatta beslut om att både synas och höras, även när en större grupp pojkar dominerar platsen. Normen och kontexten signalerar med stöd av platsaktiveringen helt enkelt ett uppförande som ger fler grupper utrymme att vistas på platsen.

Den upplevda otrygghet, som en plats med otydlig funktion skapar, kan också ha motverkats genom aktiveringen. När torget är tomt finns ingen information om hur platsen ska användas eller någon indikation på hur besökare och passerande förväntas uppträda. När scenen är på plats visar den till exempel att det kommer att erbjudas scenupplevelser, och när mattorna läggs ut i Sergeltrappan visar det både omsorg och att man är välkommen att slå sig ner under uppträdanden. Popup-parken signalerar att man är välkommen att vara där; spela spel; se på folk; äta sin lunch och pyssla vid ritborden. De stora spelen, konsten och scenkonsten är också exempel på gemensamma upplevelser eller aktiviteter, som både Whyte (1980) och Gehl (2010) menar gynnar social interaktion och i förlängningen ökar trivsel och trygghet. Samma effekt kan organiserade samskapande aktiviteter ha. De aktivitetsskapande elementen kan också ha en avdramatiserande effekt. Även de professionella på platsen blir mindre oroliga kring unga om vistas på Sergels torg när de engagerar sig i aktiviteter, snarare än bara hänger (Lieberg 1995). Grupper av killar som spelar spel upplevs mindre hotfulla än killar som står och hänger, spanar eller betar sig svåravläst. Placering och typ av sittplats påverkar också den sociala interaktionen vilket kan skapa både problem och möjligheter. När man sitter sida vid sida är det enklare att ta kontakt (Gehl, 2010), vilket kan göra att man träffar en ny vän men också bidra till att man exponeras för risker.

Den platsspecifika gestaltningen av popup-parken och scenen skapar en tydlighet som kan bidra till att den blir mer lättillgänglig och trygg att vistas i för flickor. Charlotta Thodelius och Vania Ceccato (2022) menar att en begriplig miljö och tydlighet i vilka regler som gäller skapar trygghet. Enligt deras resonemang kan man anta att följande element från platsaktiveringen bidrar till ökad trygghet:

- skyltar med information om att användning av parken är gratis och för alla samt ordningsregler skapar en tydlighet om vilka regler som gäller
- skyltar med information om konsten som gör syftet begripligt
- skyltar som kommunicerar en avsändare som signalerar att någon tar hand om platsen och tar ansvar för hur platsen används
- platsspecifik formgivning och färgsättning som ökar orienterbarheten och bidrar till att miljön blir begriplig
- element som scenen och DJ-båset samt skyltning om kommande evenemang skapar tydlighet kring var och när evenemang tar plats
- möblering och inramning (rumsskapande element) gör det tydligt var man är välkommen att sitta ner

Thodelius och Ceccato (2022) lyfter också fram känslan av tillhörighet som en viktig aspekt av trygghet. Vicar Mehta (2013) talar om att relationen till en plats är viktigt för att man skall vilja

vistas där och Gordon Cullen (1961) framhåller att ett tydligt visuellt uttryck bidrar till en känsla för en plats. Sergels torg har i sig själv en stark visuell identitet men har samtidigt många negativa konnotationer. Konsten och den temporära gestaltningens visuella kvaliteter kan bidra till att förändra besökarens upplevelse av och relation till platsen men för trygghetsarbetet är det centralt att tilläggen också bidrar till att förstärka det sociala samspelet och att de formmässigt tydliggör platsen. Det är också uppenbart att många av flickorna som vistas här har en personlig relation till Sergels torg. De kommer till platsen för att det är en mötesplats men också för att det är en plats med signalvärde vilket antyder att de känner tillhörighet och på många sätt upplever Sergels torg som sin plats. Det innebär att man måste vara varsam vid förändringar, och visar hänsyn till hur flickorna använder platsen sedan tidigare så att flickornas relation till platsen inte går förlorad. Annars finns risken att vi, vilket Carina Listeborn (2002) beskrivit, skapar en genomprogrammerad stad där unga inte längre kan hitta platser som lockar till vistelse.

Hela arkadgången från T-centralen till Soltrappan har enligt Gehls (2010) teorier förutsättningar att vara en trivsamt vistelsemiljö. Det är en kantzonen där man kan stå under tak, kanske nära en pelare och ha bra uppsikt över torget. Arkadgången har också en intimare skala än resten av torget. Mycket riktigt är detta en plats där många vistas, men det är också det område som får flest negativa omdömen i våra undersökningar. I arkadgången närmast T-centralen dominerar flickor och kvinnor under aktiveringen, men i arkadgången i anslutning till popup-parken dominerar pojkar i grupp. Här förefaller flickorna föredra att vistas ute i parken på torget i stället, kanske för att kantzonen i arkadgången domineras av pojkar och att det skapar otrygghet. Den tillfälliga parken ger dem utrymme att distansera sig. Undersökningen väcker också frågan hur arkadgången kan bli en tryggare och trivsammare vistelsemiljö för flickorna.

Hur påverkar platsaktiveringen professionella aktörers arbete på Sergels torg?

Resultatet från fokusgrupperna visar att majoriteten av de professionella inte anser att aktiveringen försvårar för dem att utföra sitt arbete. Även om polisen i stor utsträckning bedömer att allt som lockar unga att vistas på platsen utgör en risk och är något negativt för målgruppen, så är det få av dem som anser att aktiveringen gör det svårt för dem att utföra sitt arbete. De negativa effekter som man stöter på är marginella och lätthanterliga, till exempel att unga kan ifrågasätta att platsen är riskfylld med tanke på att platssamverkan erbjuder sittplatser, spel och lek. Ingen av de professionella ser dock någon svårighet i att bemöta dessa resonemang och kan utan problem problematisera och argumentera för varför Sergels torg i ett visst läge inte är en lämplig plats att vistas på för en enskild person eller en specifik grupp. De professionella menar att man har god förmåga att sortera och diskutera vilka platsen utgör en risk för och varför. Precis som Wikström m.fl. (2012) konstaterar utgör inte alla kriminogena miljöer en risk för alla alltid. Risken för att till exempel ett brott ska begås beror på den personliga riskbilden/agensen, situationen och sammanhanget man befinner sig i.

Platsaktiveringen visar sig snarare kunna underlätta arbetet för vissa av de professionella genom att den gör det enklare att urskilja unga som är i fokus för insatser. Någon polis beskriver att en del av möbleringen (Hela havet) underlättar att redan på håll kunna se vilka som är på platsen. Människor vistas på vistelseytorna och lämnar arkadgången vilket gör dem lättare att observera. Aktiveringen kan också underlätta det kontaktskapande arbetet. Konsten kan till exempel skapa samtalsöppningar och sittplatser, spel och samskapande aktiviteter kan skapa situationer som underlättar dialog mellan uppsökande aktörer och unga. Aktiveringen gynnar på så sätt social interaktion även mellan professionella och unga på ett sätt som överensstämmer med Gehls (2010) teorier.

Aktiveringen bidrar till en blandning av människor som påverkar platsen positivt i stunden, men också mer långsiktigt vad gäller bilden av Sergels torg. Aktiveringen bedöms också påverka hur man uppfattar platsen och rådande normer. Vad som är accepterade beteenden och normalt i förhållande till andra platser förskjuts mot något mer normativt. Avvikande beteenden som kan vara destruktiva och ordningsstörande sticker ut och sker därmed inte i samma omfattning. Detta genererar en tryggare plats med färre omhändertaganden för ordningsstörning och minskad öppen narkotikahandel.

I fokusgrupperna och enkäten lyfts återkommande en oro för att växtvagnarna och trädlådorna används för att gömma narkotika och vapen. Mot bakgrund av att ingen narkotika eller vapen har hittats av verksamheten under säsongen 2023 så bedömer vi att farhågorna snarare grundar sig i föreställningar om hur platsen varit än hur den är idag. Det visar hur djupt cementerad bilden av Sergels torg som en problematisk plats är hos aktörerna, och hur värdefullt det är att löpande generera faktabaserad förståelse för den aktuella situationen på platsen.

Poliserna är emot att ungdomar vistas på torget överhuvudtaget medan några av fokusgrupperna diskuterar ungas behov eller rättigheter att vara på Sergels torg. Det är främst fältassistenter som ser positivt på att unga möts på Sergels torg, och lyfter att det är särskilt värdefullt för dem som saknar vänner. Men också ordningsvakterna tycker att det måste vara tillåtet för ungdomar att komma till torget för att bara vara och kanske träffa någon.

Vi spekulerar i om det kan betraktas som positivt att unga i en riskfylld livssituation kommer till Sergels torg där det finns många professionella och uppsökande som har goda möjligheter att fånga upp unga som är i behov av att uppmärksammas av myndigheterna, och lotsa dem vidare till samhällsstöd. Men av fokusgrupperna framgår det snarare att man upplever att en del flickor är utsatta och en viss tveksamhet till en aktivering som specifikt lockar unga kan skönjas hos flertalet. I synnerhet polisens enkätsvar visar genomgående en negativ inställning. Ungdomsjouren menar dock att även om en del unga inte bör vara på Sergels torg, måste unga trots allt få vistas där. Varje individ i risk måste sättas in i ett sammanhang för att kunna bedömas, men det finns beteenden och situationer som väcker oro eller uppmärksamhet. Skillnader i inställning kan bero på personliga värderingar men också på skillnader i syfte, målgrupp och metod för uppdraget. Därför är en gränsöverskridande kunskapsdelning och en förankringsprocess kring syftet med platsaktiveringen mellan aktörernas operativa funktioner central för arbetet mot ett tryggt och trivsamt Sergels torg. Flertalet poliser är negativa eller har ingen åsikt om platsaktiveringen vilket tyder på att det finns en okunskap om det brottsförebyggande syftet med platsaktiveringen. Kunskapsöverföring mellan aktörerna i projektet behöver därför stärkas. Operativa funktioner, som till exempel poliser i yttre tjänst behöver ges utrymme att delta i informationsutbyte kring syftet med aktiveringen och den långsiktiga målbilden kring vad Sergels torg ska vara för en plats.

Det planlösa hänget på offentliga ytor utan tydlig programmering, är det som väcker farhågor och varningsflagg hos de flesta aktörerna i fokusgrupperna. De professionella uppskattar därför de programmerade ytorna med strukturerade aktiviteter, i Popup-parken. En otydlighet kring vad en plats ska användas till kan bidra till otrygghet (Thodelius & Ceccato, 2022; Lieberg, 1992), men ger samtidigt utrymme för unga att ta platsen i anspråk på sina egna villkor och använda den på egna alternativa sätt. Lieberg (1992) beskriver (doing-nothing) hänget på offentliga ytor utan tydlig programmering som något positivt och något unga både söker och behöver. En balans mellan öppet programmerade och programmerade ytor tror vi skulle kunna ge utrymme för ungas vuxenblivande i en miljö som sannolikt alltid kommer att loka unga och ofrånkomligen alltid kommer att omfatta vissa riskfaktorer, och som behöver balanseras upp med hög närvaro av professionella.

Sammanfattningsvis verkar få av de professionella se platsaktiveringarna som ett direkt hinder för att utföra sitt jobb på platsen. De kan behöva göra en viss justering av sina metoder och tid att argumentera och problematisera varför platsen, trots ett ritbord, inte är en bra miljö för en viss individ i ett visst sammanhang. Vilket man redan kan och gör. Inte heller polisen upplever platsaktiveringen som ett hinder att utföra sitt arbete, trots att de i stort uppfattar att aktiveringen i sig främst utgör en risk för målgruppen unga (flickor). Sammantaget överväger de positiva effekterna av platsaktiveringen de potentiellt negativa aspekterna avseende de professionellas förutsättningar att utföra sitt arbete.

Ökar platsaktiveringen riskerna för unga flickor?

En springande punkt i metodkonflikten som föranledde fallstudien är huruvida Sergels torg är en riskmiljö för unga (flickor) och om platsaktiveringen ökar målgruppens exponering mot riskfaktorer. Viktigt blir därmed att resonera kring i vilken utsträckning Sergels torg är en riskmiljö och om det i så fall är inbyggda faktorer bundna till platsens karaktär, eller om det är människorna på platsen, som utgör risken?

Flertalet professionella beskriver att man sett en ökad blandning av grupper vistas på platsen och att det lett till en tryggare och mindre brottsutsatt miljö. Ordningsstörningar och avvikande beteende dämpas när andra grupper vistas på platsen eftersom det, enligt rutinaktivitetsteorin (Sarnecki, 2018b) bidrar till att Sergels torg blir en mindre riskfylld plats, med fler kapabla väktare och färre tillfällen för motiverade gärningspersoner att begå brott. Det innebär att aktiveringen borde minska riskerna för flickor att utsättas för brott under dagtid. Aktiveringen skapar förutsättningar för en informell kontroll av platsen och stärker den kollektiva förmågan. Kontexten och upplevelsen av platsen förändras också genom aktiveringen vilket gör att normbrytande beteenden sticker ut och situationer där brott kan uppstå blir färre. Ordningsvakterna beskriver till exempel hur antalet omhändertagande gått från flera om dagen till något enstaka i veckan.

Enligt Situational Action Theory (SAT) påverkar rådande normer och den upplevda kontexten på en plats perception-choice processen, och därmed impulsen att begå brott, (Wikström mfl. 2012). Om vi utgår från att normer och kontext påverkas av aktiveringen bör den leda till att riskerna för gruppen flickor på Sergels torg minskar. Flickorna skulle som ett resultat av den förändrade kontexten löpa mindre risk att utsättas för, eller själva utföra, brottsliga handlingar. Vi uppfattar i dialoger med fokusgrupperna att blandningen av besökare som till exempel attraheras av konsten och stannar upp i popup-parken förändrar stämningen och normen på platsen. Aktiveringen attraherar en ny publik som till exempel barnfamiljer och i viss mån äldre. Detta bidrar troligtvis till ett förändrat beteende hos potentiella förövare. Att någon sitter och ammar sin bebis på Plattan eller låter sin ettåring springa fritt på Cilla Ramneks matta kan ses som tecken på det. Det kan betyda att aktiveringen förskjuter de normer som gäller på platsen och att risken för att flickor utsätts för brott, eller involveras i destruktiva eller riskfyllda situationer snarare minskar så länge alla andra (nya) målgrupper också vistas på platsen. Vilket är fallet under dagtid.

De största bristerna och farhågorna som uttrycks i fokusgrupperna är kopplade till den befintliga miljön snarare än till platsaktiveringen. Problem som lyfts fram är den nedgångna miljön i arkadgången. Risker man ser rör främst kontakter mellan flickor och vuxna män, anonymiteten och flödena av passerande på platsen, samt det planlösa hänget i Sergeltrappan och utanför entrén till T-centralen. Unga som vistas på platsen utan uppenbart syfte väcker precis den oro och reaktion hos professionella som beskrivits av Andersson (2002) och Lieberg (1994). Inställningen att unga i grupp använder det offentliga rummet på ett olämpligt sätt och utgör ett problem (Listerborn, 2002) reflekteras det kring framför allt i polisens enkätsvar, men till viss del även hos ordningsvakterna och Ungdomsjouren och Safe. Polisen uttrycker att man ser en risk i all typ av vistelse av unga på

platsen. Det är dock framför allt det planlösa hänget som upplevs som ett riskbeteende medan aktiviteter (fussballspelet, schack eller ritbord) är, som tidigare sagts, inte leder till samma oro.

De professionellas syn på riskerna med det planlösa hänget är en återkommande oro i dialogerna, och känns igen från Lieberg (1994) och Anderssons (2002) problematisering av vuxenvärldens oro över ungdomars sysslolöshet. Wikström m.fl. (2012) identifierade situationer med planlöst häng som de mest brottsalstrande situationerna, vilket antyder att det sannolikt finns fog för oron. Men det finns ingen självklar kausalitet mellan att *bara hänga* och att hamna i riskfyllda situationer eller begå brott, något som också Wikström m.fl. (2012) understryker.

Något som lyfts fram är att vistelserna blir längre tack vare sittplatser och aktiviteter vilket också är aktiveringens syfte. Men när aktiveringen gynnar att fler vistas under längre perioder kan den samtidigt öka riskerna för unga, eftersom tiden i sig är en riskfaktor (Wikström m.fl., 2012; Ander m.fl., 2005; Andersson, 2002). Det är när den huvudsakliga tiden spenderas i offentliga (risk)miljöer som det finns fog för oro (Ander m.fl. 2005). De möbelement som står kvar över natten kan därför göra att risken ökar. Snurrstolar och andra objekt som plockas in för kvällen blir å andra sidan snarare ett möjligt avslut för dagen för dem som vistas där. När de plockas in blir det en signal att nu det är dags att gå hem.

Mot bakgrund av Liebergs (1994) resonemang kring normzoner, frizoner och förbudszoner ser vi en risk i att skapa en alltför tillrättalagt och gestaltad offentlig miljö som kan upplevas *för* ordnad, *för* övervakad eller privatiserad. Ungdomsjouren beskriver att delar av torget (och Klara) upplevs vara i olika hög grad coola/tuffa att vistas på av unga, och har därför olika status hos flickorna. Det pekar på en tendens hos vissa flickor att välja farliga miljöer eller vad man uppfattar som coola förbudszoner. Om frizoner i det offentliga rummet förskjuts mot normzoner genom platsaktivering finns risken att vissa flickor blir ointresserade av att vistas på platsen och att de drivs till andra mer riskfyllda miljöer där det inte finns professionella som kan fånga upp dem som behöver stöd eller lotsning.

Perspektivet på offentliga miljöer präglas ofta av ett deterministiskt synsätt där resonemangen kring, riskmiljöer respektive trygga/attraktiva miljöer bedöms utesluta varandra i en föreställd dikotomi. Både Wikström m.fl. (2012), Lieberg (1994) och Childress (2004) är överens om offentliga platsers betydelse för ungas beteenden och val. Deras perspektiv är dock diametralt olika. Wikström m.fl. (2012) utgår från att citymiljön ökar riskerna för att unga hamnar i situationer där brott begås. Lieberg (1994) och Childress (1994) utgår från ungas behov av att fritt få ta del av den offentliga miljön. Både Wikström m.fl. (2012) och Lieberg (1994) möts dock i oron över platser som är osäkra för unga, som när "den kollektiva förmågan på en plats, inte fungerar och miljön blir en kriminogen plats" (Wikström m.fl., 2012), eller när "frizonen" övergår till en "förbudszon" (Lieberg, 1994). Ingen vill att unga vistas i en miljö med alltför "vassa kanter" (Andersson, 2002). En utmaning med en plats som Sergels torg är också att en frizon snabbt kan förvandlas till en förbudszon (Lieberg, 1994). Vilket den också tenderar att kunna göra kvällstid.

Det är uppenbarligen en fin balans mellan att minimera riskerna för barn och unga i citymiljöer och offentliga rum och att låta dem få utlopp för sina behov att växa, utvecklas och orientera sig i fred från vuxna i den främmande och potentiellt farliga innerstaden. Det är synnerligen fallet i riskmiljöer som också är öppna drogscener med låg kollektiv förmåga som lockar unga med tidigare riskfaktorer i bagaget. Unga verkar samtidigt behöva utrymme i citymiljöerna och offentligheten, sannolikt på ett sätt som inte alltid uppskattas av vuxenvärlden då det kan upplevas skrämmande och oroväckande (Lieberg, 1994; Childress, 2004; Ander m.fl. 2005; Andersson 2002).

Vi menar att Sergels torg, trots att den är en potentiell riskmiljö, samtidigt är en utvecklande och positiv miljö för många unga. Platsen måste bli tryggare, säkrare och mindre av en riskmiljö för unga flickor, men samtidigt måste de aspekter som ger unga en vilja att vara på torget bevaras, för att säkerställa att unga, vid behov, kan uppmärksammas och fångas upp av myndigheterna. Vi drar slutsatsen att det är viktigt att identifiera och freda frizoner, och skapa en balans mellan strukturerade ramar och oprogrammerade ytor när man aktiverar den här typen av platser. Scenen, trappan och pucken, som identifierats som mer problematiska hängytor av fokusgrupperna, kanske tjänar ett syfte. Det är ett kontinuerligt arbete som krävs för att bibehålla, och kanske till och med värna om, spännande och utmanande frizoner som samtidigt är så säkra som möjligt. Riskminimeringen på en plats som Sergels torg ligger sannolikt i att locka andra grupper att vistas på platsen under fler timmar på dygnet, upprätthålla och värna det långsiktiga och systematiska arbetet mot droghantering, ett synligt värdskap och den ständiga närvaro av uppsökande- och ordningsupprätthållande aktörer.

Sammantaget bedömer vi att Sergels torg är mindre av en riskmiljö för flickor vid platsaktivering under dagtid. Dels eftersom kontexten och normen förändras till att vara en plats där brott, ordningsstörande avvikande beteenden inte går omärkt förbi, dels för att de människor som vistas på platsen tillsammans bidrar till en social kontroll som minskar brottsmotivationen. Det är inte platsen i sig som är farlig, snarare uppstår faror och risker i vissa situationer. Fortsatt är det därför förutsättningarna för att dessa risksituationer skall uppstå som man behöver fokusera på.

Metod

En generell brist i denna studie är att vi, av etiska skäl, inte hade möjlighet att genomföra intervjuer eller fokusgrupper med flickor i åldersgruppen. I stället är det framför allt perspektiv från vuxna professionella som har fångats in. Perspektivet har dessutom i första hand avsett unga som grupp, snarare än flickor specifikt. Det är främst under observationsstudierna som vi kunnat se hur platsen används av flickor respektive pojkar, samt tendenser till beteenden hos gruppen flickor.

Fallstudie

Fallstudie som metod har gett en breddad och delvis oväntad bild av vilka parametrar som man behöver ta hänsyn till för att förstå situationen och den underliggande metodkonflikten. Att vi som utfört studien kommer från olika discipliner har bidragit med ytterligare dimensioner och möjligheter att löpande bearbeta och analysera frågeställningar och resultat ur olika perspektiv. Referensgruppens sammansättning och skilda bakgrunder har också gett stöd i att belysa och sortera olika synvinklar. Att vi delvis utvärderar vårt eget arbete kan dock ha påverkat vår objektivitet och förmåga till ett utifrånperspektiv.

Fokusgrupper

Fokusgrupperna gav det mest konkreta och värdefulla resultatet. Dialogerna i fokusgrupperna hjälpte oss också att behålla ett praktisknära fokus i undersökningen. Tiden som avsattes var dock för kort. Ofta drog vi över eller kände att vi fick stressa oss igenom samtalet. En lämplig längd skulle varit minst två, gärna tre timmar.

Vi inledde de första fokusgruppsmötena med frågor och dialog och därefter sorteringsövningen. Efter ett par gånger bytte vi ordning eftersom vi märkte att sorteringsövningen skapade en bättre dialog än frågorna. I stället avrundade vi med de frågor som inte berörts, och dessa justerades därför i varje dialog. I efterhand har vi insett att det fanns ytterligare skäl att börja med sorteringsövningen. Eftersom den genomfördes enskilt kunde varje deltagare då tänka igenom sin inställning i lugn och ro utan att påverkas av de andras åsikter.

Det visade sig att bildsorteringsövningen var ett bra verktyg för dialogen i fokusgrupperna, men den kunde innehållit fler och tydligare kategorier. När vi skulle rangordna svaren märkte vi till exempel att den neutrala kategorin var otydlig. Det var oklart om deltagaren hade grupperat bilden som neutral på grund av att de inte hade någon åsikt, tyckte att objektet/platsen på bilden var både bra och dålig, eller att de inte hade någon märkbar effekt på användning och/eller beteenden. Bilderna påverkade också samtalet eftersom många av deltagarna fokuserade på de människor man såg på bilderna, vilka de var och hur de betedde sig, snarare än över möbler, miljöer eller konst. Det gav dock upphov till intressanta diskussioner och frågeställningar vi inte tänkt på.

Över åren har vi utvecklat nära relationer med flera av de professionella som deltog i fokusgrupperna och det kan ha påverkat deras öppenhet att uttrycka missnöje eller kritik mot våra insatser.

Enkät

Enkätundersökningen gav inte möjlighet till följdfrågor och i fritextsvaren var resonemangen ofta så korta att det var svårt att dra slutsatser. Dock gav enkätsvaren möjlighet att fånga in många polisers åsikter. Enkäten har också en sidoeffekt som vi tror kan vara värdefullt för det fortsatta samarbetet med polisen. Genom enkäten visade platsaktiveringsorganisationen att den reflekterar över effekterna och konsekvenserna av aktiveringen, och att den lyssnar på medaktörernas åsikter och upplevelse av insatsen vilket borde kunna öka förtroendet på sikt. Vi kunde genom enkäten indirekt kommunicera syftet med platsaktiveringsuppdraget och aspekter av aktiveringen som vi brottas med, dels genom introduktionstexten, dels genom frågeställningarna.

Observationer

Observationerna hjälpte oss att bota i vad som faktiskt händer på riktigt på platsen, men det var för få tillfällen för att dra säkra slutsatser kring flickors beteenden. Det var ändå tillräckligt många för att förstå vad som *inte* är intressant att observera, som till exempel antalet passerande vilket gjorde att vi kunde dra värdefulla erfarenheter inför framtida observationer. Observationerna har också hjälpt oss formulera frågor kring beteenden och rörelsemönster som vi kan ta vidare framåt i vårt arbete.

Eftersom vi, under studiens gång, förstått hur stor inverkan tiden på dygnet har på stämningen på platsen, inser vi att det hade varit värdefullt om observationerna hade genomförts också under sen kväll och natt. En praktisk aspekt är att ha utrymme i tidsplaneringen att ställa in och flytta observationer vid regn eftersom det påverkar användningen av platsen i så stor utsträckning. Veckodagarna som valdes (torsdag och fredag) fungerade dock bra. En utmaning har varit att notera åldersspann. Vilka som var flickor och pojkar i de övre tonåren och vilka som var 19, 20 eller 21 var ofta svårt att bedöma, detsamma gäller vilka som var pensionärer. Det medför att åldersklassningen är osäker.

Litteratur

Vi menar att urvalet av litteratur är relevant, även om studiens omfattning gör att vi enbart skummat på ytan. Litteraturstudierna gav oss underlag att problematisera det vi såg i fokusgrupper/enkät och under observationerna. Frågor som lyftes i fokusgrupperna identifierades som "typiska" genom litteraturen och kunde bekräfta mer generaliserbara slutsatser kring unga (flickor) i riskmiljöer. Att ett genusteoretiskt perspektiv saknas är självklart en svaghet och vi saknade också aktuella teorier runt ungas, och framför allt flickors, användning av den offentliga miljön.

Slutord

Vi drar flera slutsatser kring hur arbetet på Sergels torg kan vidareutvecklas, kring såväl platsaktiveringen som det angränsande och överlappande preventionsarbetet riktat mot bland annat unga flickor som drivs inom ramen för samverkan mellan Norra innerstadens stadsdelsförvaltning och Lokalpolisområde Norrmalm. Men vi gör också generella slutsatser som kan vara ett stöd vid platsaktivering av liknande miljöer.

En viktig insikt är att det verkar finnas en bristande samsyn runt platsens möjligheter och som den långsiktiga visionen för platsen från såväl platsaktiveringsorganisationen som från Vision Klara. Något som sträcker sig bortom arbetet mot den akuta problematiken – den öppna drogscenen, otryggheten och riskerna för barn och unga. Det finns till exempel en tydlig diskrepans mellan vad polisen anser att platsen ska vara, och den målbild som verksamheten har. Platssamverkan och Vision Klara ser framför sig ett levande innerstadstorg där människor trivs och vill vistas, medan polisen i fält helst ser att platsen är tom, utan annat folkliv än de som passerar på väg någon annanstans. Platsaktivering är en av regionens rekommendationer (SSR 2024a) i arbetet mot öppna drogscener. Därför är det anmärkningsvärt att flertalet av poliserna i vår enkätundersökning ser aktiveringen som en negativ faktor för unga som vistas på Sergels. torg.

Lika viktigt är att verksamheter som ansvarar för platsaktivering är lyhörda för vad uppsökande och ordningsupprätthållande aktörer ser och upplever på platsen. Varje inslag och aktivitet behöver förhålla sig till platsens skiftande förutsättningar över såväl årstid, som under dygnets alla timmar. Arbetet med platsaktivering behöver följas upp löpande genom systematiska dialoger minst en gång om året efter avslutad högsäsong. De ansvariga för platsaktiveringen måste ha en vilja att förstå vilka effekter aktiveringen har och de uppsökande och ordningsupprätthållande aktörerna måste vilja bidra med feedback och kreativ vägledning.

Ytterligare frågor vi reflekterat kring är hur man kan nyansera metoden att ”jobba hem” alla unga när platsen sedan årtionden varit en magnet för unga inom subkulturer, i utanförskap eller de som helt enkelt söker samhörighet eller spänning? Fokus kan kanske inte ligga på att i så stor utsträckning avråda eller avvisa unga från platser som Sergels torg mot bakgrund av de inneboende riskfaktorerna som präglar sådana platser. Inte heller kan fokus ligga på att totalt omstöpa platser enligt situationella gestaltungsprinciper (CPTED) i tron att det kan göra platsen till en trygg miljö utan riskfaktorer för unga. Förförståelsen kring ungas behov och rättigheter att vistas i en potentiell riskmiljö som Sergels torg behöver problematiseras och införlivas i det löpande arbetet, och alla involverade, inklusive platsaktiveringsorganisationen, måste ha ambitionen att sätta sig in i ungas behov av att vistas i offentliga miljöer, såväl som de risker som följer med det. Detta kan ske genom systematiserade gemensamma utbildningar, workshops och uppföljningsstrategier med kompetenser från alla deltagare, men också genom studier som den här.

Det behöver också finnas en förståelse för att alla unga varken kan eller vill lotsas vidare till alternativa aktiviteter eller strukturerade sammanhang skapade av vuxna. En del vill helt enkelt bara hänga, och måste också få göra det. Därför är det viktigt att öka kunskapen och förståelsen kring ungas sätt att vara. Frågan blir hur man hanterar det i miljöer som Sergels torg? Vad kan vi göra annat än att respektera de ungas val, att se till att "hänget" blir så riskfritt som möjligt. För att kunna förhålla sig till denna komplexitet krävs också en kontinuitet och kunskapsöverföring inom organisationerna genom dokumentation och återkoppling till alla aktörer. Alla deltagare behöver vara införstådda i platsens aktuella lägesbild.

Syftet med trygghetsskapande projekt är att vissa grupper blir mindre dominant eller trängs undan, det som Svanelid (2021) kallar den negativa målgruppen. Kanske tänker man i första hand på

kriminella men även unga är en grupp som betraktas som problematisk. Risken finns därför att trygghetsskapande åtgärder kan få negativa konsekvenser för ungas, och även andra marginaliserade grupper, tillgång till offentligheten. Det är en aspekt som samtliga aktörer skulle behöva förhålla sig till i platsaktiveringsprojekt och i det preventiva och ordningsupprätthållande arbetet i riskmiljöer och öppna drogsener. En fråga som behöver ställas är vilka konsekvenser en omprogrammering av miljön kan få för unga? Den ökade kommersialiseringen av säkerhets- och trygghetsarbetet har öppnat upp för privata aktörer som svarar på de upptrappade kraven på fysiska åtgärder i det offentliga rummet med standardiserade lösningar som inte alltid gynnar de unga.

Platser som Sergels torg omfattar ett antal faktorer som innebär att en riskmiljö eller risksituationer uppstår: få boende; närhet till en stor kollektivtrafikknutpunkt; det stora flödet av passerande människor och den svåröverblickbara ytan ger sammantaget en låg kollektiv förmåga. Det innebär att platsen kanske alltid kommer att utgöra en riskmiljö för unga. Inte för alla, men kanske särskilt för flickor som bär med sig en viss sårbarhet. Och kanske just dessa mer sårbara unga flickor är de som i högre grad dras till citymiljöer som Sergels torg och som stannar kvar lite för länge. Lokalkännedom och kontinuitet hos de som arbetar på en anonym plats som Sergels torg, där inga traditionella lokala aktörer eller boende finns att förhålla sig till blir därför lika viktigt som i ett utsatt (bostads)område. Den typen av kontinuitet över tid finns i dagsläget bara hos Ungdomsjouren och Safe.

I gestaltningen av vistelsemiljöer är det viktigt att det finns en medvetenhet om att utformning av sittplatser med mera kan påverka de professionellas arbetsmiljö och förutsättningar att utföra sitt arbete. Då en blandning av olika grupper bidrar till tryggheten är det också viktigt att aktivering och utformning anpassas inte bara till unga utan också till barnfamiljer och äldre. För att göra platsen tillgänglig och trivsamt för alla målgrupper är en omsorgsfull utformning av möbler och andra element med utgångspunkt i fysiska begränsningar, genus och personliga intressen central.

Vidare studier

Huvudfokus för en uppföljande studie kan vara en fördjupning i hur den sociala preventionen i större utsträckning kan anpassas mot den typ av miljö som vi undersökt i denna studie. Mot bakgrund av citymiljöernas ”pull” på ungdomar från hela staden och regionen behövs ett välutvecklat och långsiktigt myndighetsgränsöverskridande förhållningssätt. I det sammanhanget blir det viktigt att fånga in målgruppens perspektiv, och inkludera ett genusperspektiv. En jämförande studie mellan flera aktiverade men också oaktiverade offentliga citymiljöer skulle ytterligare kunna undersöka sambandet mellan situationell prevention, användning och upplevelse av platser.

Dygns och livsrytmen i staden skapar olika sammanhang. Morgonstaden, dagstaden, kvällsstaden och nattstaden ger olika förutsättningar för aktivering och såväl trygghet som säkerhet skiftar beroende på vem du är. Barnfamiljerna går hem sen eftermiddag och ungdomarna börjar dominera och kan potentiellt ta över en plats från tidig kväll. En uppföljande studie kan undersöka tids- och årsrytm. Vilka tider rör sig unga i offentlig miljö under olika tider på året? Är det en konstant rytm eller påverkas den av andra fenomen som TikTok-trender, väder, rykten på stan eller omvärldshändelser? Hur kan fler timmar på dygnet göras tryggare och säkrare för målgruppen unga på en plats som Sergels torg?

En praktisknära studie kan undersöka hur platsaktivering inkluderar respektive exkluderar olika grupper genom gestaltning. Vidare skulle den kunna omfatta metodutveckling av att kartlägga specifika grupper användning av platser och dolda behov av funktioner som till exempel frizoner.

Källförteckning

- Ander, B., Andersson, M., Jordevik, K., och Leisti, A. (2005). *Möten i mellanrummet: socialt förebyggande arbete med ungdomar*. Gothia.
- Andersson, B. (2002). *Öppna rum om ungdomarna, staden och det offentliga livet*. Diss. Göteborgs universitet.
- Boverket (2022). *Trygghet - ett mångtydigt begrepp*. Tillgänglig: www.boverket.se/sv/samhallsplanering/stadsutveckling/brottsforebyggande-och-trygghetskapande-atgarder/trygghet-och-brott/trygghetsbegreppet/ [230404]
- Bryant Park. u.å. Tillgänglig: <https://bryantpark.org/the-park/history> [230404]
- Carlson, J. 2012. *The 1980s, When Bryant Park Began To Shed The Nickname "Needle Park"*. Tillgänglig: <https://gothamist.com/arts-entertainment/the-1980s-when-bryant-park-began-to-shed-the-nickname-needle-park> [230404]
- Childress, H. (2004). *Teenagers, territory and the appropriation of space*. *Childhood*, 11(2), 195-205. <https://doi.org/10.1177/0907568204043056>
- Courage, C. 2021. *What really matters: moving placemaking into a new epoch* ur *The Routledge Handbook of Placemaking*. Courage, C., Borrup, T., Rosario Jackson, M., Legge, K., Mckeown, A., Platt, L., and Schubash, J. (ed.). Routledge – taylor & Francis Group.
- Cozens, P. & Love, T. (2017) *The Dark Side of Crime Prevention Through Environmentat Design (CEPTED)*, Curtin University, Department of Humanities, Design out Crime Research Centre. Tillgänglig: <https://oxfordre.com/criminology/display/10.1093/acrefore/9780190264079.001.0001/acrefore-9780190264079-e-2> [20240421]
- Croneman, J. (u.å.). *Mods, mods, mods*. Tillgänglig: <https://www.filminstitutet.se/contentassets/b829191e72684b14b278142519d42d82/modsmods.pdf> [240126]
- Cullen, G. (1961). *Townscape*. The Architectural Press, London.
- Deming, E. M. och Swaffield, S. (2011). *Landscape Architectural Research*. John Wiley & Sons.
- DN (2024) *Polischefen: Sociala medier är nya Sergels torg* Tillgänglig: <https://www.dn.se/sverige/polischefen-sociala-medier-ar-nya-sergels-torg/> [2024-04-10]
- Engdahl, H och Lindgren, S-Å. (2018). *Varför begår människor brott*. Lund: Studentlitteratur AB.
- Expressen, (2019) *Mitt i Stockholm: knark, våld och spottloskar mot poliser*. Tillgänglig: <https://www.expressen.se/nyheter/brottscentralen/mitt-i-stockholm-knark-vald-och-spottloskar-mot-poliser/> [240417]

- Francis, M. (1999). *A Case Study Method for Landscape Architects*. Landscape Architecture Foundation, Washington, D.C. Tillgänglig: <https://www.lafoundation.org/sites/default/files/2019-01/casestudymethod.pdf> [230412]
- Gauffin, M. & Stigle, M. (2019). *Vision Klara Rapport I*, Polismyndigheten, Lokapolisområde Norrmalm, Stockholms stad, Norrmalms stadsdelsförvaltning
- Gehl arkitekter. (2022). *Stockholm Stadslivsstudier – summering*.
- Gehl, J. (2010). *Städer för människor*. Svensk Byggtjänst.
- Groat, L. och Wang, D. (2002). *Architectural Research Methods*. New York: John Wiley & sons.
- Jacobs, J. (1961). *The Death and Life of Great American Cities*. Random House.
- Kvillemo P, Feltmann K, Elgán T och Gripenberg J. (2021). *Slutrapport om polisens arbete mot öppna drogsccener - En utvärdering av arbetet på Sergels torg och Hässelby torg i Stockholm under 2019–2021*. STAD, Rapport 70.
- Lieberg, M. (1994). *Ungdomarna, staden och det offentliga rummet i Ungdomar i skilda sfärer*. Fornäs, J., Boëthius, U. och Reimer, B (red.), Stockholm: Brutus Östlings Bokförlag Symposion AB.
- Listeborn, C. (2002). *Trygg stad : diskurser om kvinnors rädsla i forskning, policyutveckling och lokal praktik*. Diss. Chalmers tekniska högskola, Göteborg.
- Magnusson, M. M. (2022). *Open drug scenes and the merging of policing practice and research: a pracademic approach*. Diss. Malmö Universitet.
- Mattson, E., & Ostad Gholizadeh, R. (2019). *Sergels torg—Riskmiljö. Rapport om ungas vistelse på platsen och vilka risker det leder till*. Stockholms stad, Socialförvaltningen.
- Mehta, V. (2013). *The street: A quintessential social public space*. Routledge.
- Nöjesguiden. 2014. *Kulturhuset lyfter fram skatekulturen i utställningen "Sergels torg: skateboard 1978–2014"*. Tillgänglig: <https://ng.se/artiklar/kulturhuset-lyfter-fram-skatekulturen-i-utstallningen-sergels-torg-skateboard-1978-2014> [240121]
- Nygren, F. (2014). *Det är min roll att hänga med kidsen*. Dagens Nyheter 3 oktober 2014. <https://www.dn.se/arkiv/stockholm/min-roll-ar-att-hanga-med-kidsen/> [240126]
- Polismyndigheten och Stockholms stad (2023) *Stadsövergripande samverkansöverenskommelse mellan Stockholms stad och Polisregion Stockholm*
- Polismyndigheten och Stockholms stad (2024). *Lägesbild 2024 Samverkansöverenskommelse mellan Stockholms stad och Polisregion Stockholm Norra innerstadens stadsdelsområde och lokalpolisområde Norrmalm*. Polismyndigheten, Lokalpolisområde Norrmalm, Stockholms stad, Norra innerstadens stadsdelsförvaltning

SSR Samverkan Stockholmsregionen. (2023). *Öppna drogscener – Kartläggning och uppföljning i Stockholms län 2023*. Länsstyrelsen. Tillgänglig <https://catalog.lansstyrelsen.se/store/39/resource/402> [240126]

SSR (Samverkan Stockholmsregionen) (2024). *Öppna drogscener*. Tillgänglig: <https://ext-geoportal.lansstyrelsen.se/arcgis/apps/storymaps/collections/83d5cd93f75343acb8150ce0593c63df?item=1>

Sarnecki, J. (2018a). *Introduktion till Kriminologi, Volym I*. Lund: Studentlitteratur AB.

Sarnecki, J. (2018b). *Introduktion till Kriminologi, Volym II*. Lund: Studentlitteratur.

Sarnecki, J. och Carlsson, C. (2022). *Brottsligheten och samhället*; Studentlitteratur

Skyddsvärnet (u.å.). Tillgänglig: <https://www.skyddsvarnet.se/safe/> [240121]

Spacescape. (2007). *Nedre Sergelstorg som passage och vistelseyta*. Rapport.

Sporre, T. och Standar, R. (2006). *Konsten att läsa statistik om brottslighet*. Rapport 2006:1, Brottsförebyggande rådet Information och förlag.

Stadsmuseet. (2023). *Klassificering*. Tillgänglig: <https://stadsmuseet.stockholm/kunskap-och-samlingar/kulturmiljo/klassificering/> [231215]

Stockholms stad. (2018). *Vårdprogram – Sergels torg*. Stockholms stad, Fastighetskontoret.

Stockholms stad. (2019). *Avstämning av mål och budget för år 2019*, Stockholms stad, Stadsledningskontoret

Stockholms stad (2020). *Attitydundersökning Sergels torg 2020*. Stockholms stad, Norra innerstaden, Platssamverkan På Sergels torg.

Stockholms stad (2021a) *Verksamhetsberättelse 2020 för Norrmalms stadsdelsnämnd*, Stockholms stad, Norrmalms stadsdelsförvaltning

Stockholm stad (2021b). *Stockholmsstandard för socialt fältarbete*. Stockholms stad, Socialförvaltningen, Dnr: 3.1.1-188/2021

Stockholms stad (2021c). *Attitydundersökning Sergels torg 2021*. Stockholms stad, Norra innerstaden, Platssamverkan På Sergels torg.

Stockholms stad (2022a). *Socialförvaltningens arbete mot prostitution och människohandel*. Stockholms stad, Socialförvaltningen, Dnr: 3.1.1-485/2022.

Stockholms stad (2022b). *Stockholmsenkäten*, Stockholms stad, Socialförvaltningen, Dnr 1.3.2-21 2022

Stockholm stad (2023a). *Stockholms stads trygghetsundersökning 2023*, Stockholms stad, Stadsledningskontoret

Stockholms stad (2023b). *Attitydundersökning Sergels torg 2023*. Stockholms stad, Norra innerstaden, Platssamverkan På Sergels torg.

Stockholms stad (2023c). *Budget 2024*, Stockholms stad, Stadsledningskontoret, Dnr KS 2023/964

Stockholms stad (2023d) *Statistik om Stockholm, Basområdeslistan 2022, publicerad 2022-05-20, reviderad 2023-10-18* Stockholms stad, Tillgänglig: <https://start.stockholm/globalassets/start/om-stockholms-stad/utredningar-statistik-och-fakta/statistik/befolkning/basomradeslistan-2022.pdf> [2024-04-21]

Suarez-Golbourne, S. (2008). Guide till emo-Stockholm. Dagens Nyheter, 2 april 2008. Tillgänglig: <https://www.dn.se/pa-stan/guide-till-emo-stockholm/> [240121]

Svanelid, O. (2021). *Trygghetskonst: Om konst som trygghetsåtgärd för offentliga rum i Omförhandlingar: Den offentliga konstens roll efter millennieskiftet*. Nilsson, H. (ed.). Södertörn Academic Studies 88.

Sveriges Radio (2017) *Svårt att stoppa öppen narkotikahandel trots insatser*. Tillgänglig <https://sverigesradio.se/artikel/6845491> [240417]

Thodelius, C. och Ceccato, V. (2022). *Kriminologiska perspektiv på situationsbaserad brottsprevention*. Stockholm: Libris.

Westin, E. och Lekberg, K. (ed). (2020). *Kulturkraft i det offentliga rummet*. Projektgruppen SKALK.

Wikström, P-O. H., Oberwittler, D., Treiber, K. och Hardie, Beth. (2012). *Breaking Rules, The Social and Situational Dynamics of Young People's Urban Crime*. Clarendon Studies in Criminology. Oxford University Press.

Whyte, W. H. (1980). *The social life of small urban spaces*. Washington DC: The Conservation Foundation.